ARHIMANDRITUL

SOFRONIE

SCRISORI CĂTRE FAMILIA PROTOIEREULUI BORIS STARK

© 2015 World copyright of the text of all the letters of Archimandrite Sophrony (Sakharov) published in «*Письма Близким Людям*», Отчий Дом, Moscow, 1997.
ISBN 5-7676-0092-9

STAVROPEGIC MONASTERY OF ST. JOHN THE BAPTIST, ESSEX, G.B.

NO TRANSLATIONS TO BE MADE FROM THE ORIGINAL OR TRANSLATIONS OF THE ORIGINAL WITHOUT WRITTEN PERMISSION FROM THE MONASTERY

© 2015 pentru ediția de față: Editura Accent Print, Suceava România.

Traducere de Ieromonahul Rafail (Noica) după originalul rus: «*Письма Близким Людям*», Отчий Дом, Moscova, 1997.

«Scrisori către familia Protoiereului Boris Stark».
Publicat pentru întâia oară, 2015.

© 2015 pentru prezenta traducere:
STAVROPEGIC MONASTERY OF ST. JOHN THE BAPTIST, TOLLESHUNT KNIGHTS, by MALDON ESSEX, CM9 8EZ G.B.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SOFRONIE, arhimandrit
Scrisori către familia Protoiereului Boris Stark / Arhimandritul Sofronie. - Suceava : Accent Print, 2015
ISBN 978-606-8686-12-7

281.93 Stark,B.

ARHIMANDRITUL
SOFRONIE

Scrisori către familia Protoiereului Boris Stark

Traducere din limba rusă de
Ierom. Rafail (Noica)

Tipărită cu binecuvântarea
Înalt-Preasfinţitului

IRINEU

Arhiepiscopul Alba-Iuliei

Arhiepiscopia Ortodoxa Romana
Alba Iulia
Biblioteca
Nr. Inv. 38454
Anul 2015

Editura Accent Print
Suceava, 2015

Părintele Boris şi *matuşka* Natalia Stark, Noemvrie 1995

Ucenicul Stareţului Siluan, Ierodiaconul Sofronie,
Mănăstirea Sf. Mare Mucenic Panteleimon, Athos 1932

Cuvânt înainte.

În 1947, după 22 de ani petrecuţi într'o încordată nevoinţă la Muntele Athos, Ieromonahul Sofronie (mai târziu Arhimandritul Sofronie) venea să se aşeze în Paris pentru ceva vreme spre a da la tipar, sub formă de carte, scrierile duhovnicului său, Cuviosul Siluan Athonitul. Fusese singurul ucenic apropiat al lui, iar Marele Stareţ îl rugase, deja de la prima lor întâlnire ca Stareţ-ucenic, să-i publice însemnările. „Tu eşti om învăţat", îi spusese, „după moartea mea, alcătuieşte o carte din însemnările mele".

Părintele Sofronie cunoscuse Parisul după primul Război Mondial, ca pictor, şi nădăjduia să găsească acolo, în cadrul emigraţiei ruse, condiţii, fie ele şi sărăcăcioase, dar destul de prielnice spre a-şi împlini ascultarea faţă de iubitul său Părinte duhovnicesc. Acestea le-a aflat în Casa Rusă, un azil de bătrâni înfiinţat de către emigra-

ție într'o suburbie la Sud de Paris, Sainte-Geneviève-des-Bois, și care dispunea și de o clădire ce fusese un mic castel. Într'un turn al acelei clădiri, Părintele a închiriat o foarte mică încăpere – probabil, cândva o temniță („donjon") – drept cămăruie, unde și-a petrecut mai tot răstimpul stării sale la Paris, și unde a lucrat cea mai mare parte a cărții ce avea să apară pentru prima oară în 1948 cu titlul: „Starețul Siluan"[1].

Starețul shimonah Siluan în 1937

Acolo, în Casa Rusă, l-a întâlnit pe Protoiereul Boris Stark împreună cu care a slujit în paraclisul Casei, închinat Sfințitului Ierarh Nicolae, precum și în biserica „Adormirea Maicii Domnului" din cimitirul rus, parte din același complex.

Cine a fost, dară, acest preot de mir, căsătorit, având trei copii (ar fi avut patru, de nu i-ar fi murit, la doar nouă ani, de o moarte sfântă, întâiul-născut, Serghei), cu treisprezece ani mai tânăr decât Părintele Sofronie, și la care acesta ajunsese a se spovedi? Poate destul ne este faptul că un astfel de nevoitor, călit ani de zile la Sfântul Munte, ucenic al marelui Cuviosului Siluan, aflase în Părintele Boris un preot căruia să-și încredințeze spovedania. Și nu numai un preot de încredere ci, în el și în familia lui, a aflat și un prieten, și prieteni deosebiți, apropiați, adevărați frați iubiți întru Domnul. Spunea cândva Părintele Sofronie că o adevărată priete-

[1] Traducerea rom.: Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, Ed. Accent Print, Suceava, 2013. (N. tr.)

nie în duh este cu putinţă doar când două suflete (sau mai multe) se regăsesc la acelaşi nivel de rugăciune. Pe 16 Ianuarie 1948 el scria preotesei Natalia: *„Mă bucur că Domnul mi-a dat asemenea fraţi, şi mă rog să vă ocrotească viaţa pentru cei care vă iubesc"*[1].

Părintele Boris Gheorghevici Stark emigrase la Paris la vârsta de 15 ani (după moartea mamei sale în Rusia) spre a-şi regăsi tatăl aflat deja acolo, şi unde avea să-şi asume greaua viaţă a emigraţilor ruşi „apatrizi" (fără patrie). În 1929 s'a întâlnit şi s'a însurat cu Natalia Dimitrievna Abaşeva cu care şi-a întemeiat o familie. În 1952 el s'a reîntors cu toţi ai săi în Rusia comunistă unde a slujit neostoit şi neîntrerupt poporului său, în condiţiile cele mai vitrege ale acelor vremi, şi unde, între altele a zidit şi mai multe noi biserici – o adevărată jertfă a credinţei.

Între timp, Părintele Sofronie nu a mai putut, din motive de sănătate precum şi datorită unor împrejurări politice să se reîntoarcă „la metanie", la Sfântul Munte spre a-şi sfârşi acolo zilele în pocăinţă şi în slujirea sa de duhovnic (a patru Mănăstiri). Dumnezeiasca Pronie însă, avea să-l ducă „peste mări şi ţări", într'o ţară necunoscută, într'un popor necunoscut cu o limbă necunoscută, fără bani şi fără mijloace – în Anglia, unde avea să întemeieze pentru Domnul Mănăstirea Sfântului Ioann Botezătorul – o altă jertfă a credinţei.

În astfel de împrejurări a avut loc şi s'a desfăşurat, vreme de 40 de ani, schimbul de scrisori între Părintele Sofronie şi Părintele Boris şi familia lui, într'un adevărat duh de prietenie şi de frăţie duhovnicească, până la moarte.

Înainte de a trece la cele vecinice, Părintele Boris a adunat scrisorile iubitului său prieten spre a le da tiparului, ca parte din bogata sa misiune către poporul său. El nu a avut fericirea de a trăi

[1] Cf. p. 20

să-şi vadă apărută această lucrare atât de mult aşteptată şi dorită, ci, abia după ieşirea sa, familia lui a putut scoate la lumină cele ce urmează. Acum, prin traducerea de faţă, misiunea lui se răsfrânge şi asupra poporului nostru.

Fie ca scrierile de faţă, precum şi rugăciunile acestor doi prieteni în duh, să fie spre ajutor, şi spre mângâiere, şi spre luminare tuturor celor care încă doresc după mântuire, în aceste zile de *„foamete preste pământ, nu foamete de pâine, nici foamete de apă, ci foamete a auzi cuvântul Domnului"* (Amos 8: 11).

Traducătorul

Ieromonahul Sofronie, pustnic la Karulia,
Muntele Athos, 1941

CUVÂNT
către Tinerii Creştini Ruşi din Diaspora
în tabăra de la Nissa

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dragii mei fraţi şi surori întru Domnul.

Pacea Celui Înviat, a Domnului nostru Iisus Hristos, şi dragostea lui Dumnezeu Tatăl, şi harul Sfântului Duh fie cu voi în aceste zile şi în toate zilele vieţii voastre.

Şi în anul acesta aş fi dorit să fiu cu voi în zilele taberei cercului vostru, la fel ca şi anul trecut. Legătura cu voi a fost întotdeauna pentru mine o mare bucurie, pentru că voi iubiţi pe Hristos, pentru că voi, în ciuda tinereţii voastre, sânteţi cu adevărat aristocraţi ai duhului. Şi deşi acum sânt lipsit de bucuria rugăciunii împreună cu voi şi a unei legături nemijlocite, totuşi sânt plin de recunoştinţă către Dumnezeu că, drept răspuns la invitaţia voastră, vă pot tri-

mite, ca un frate, gândurile mele sincere şi cele mai bune urări, şi, ca preot, măcar că nevrednic de a purta acest cin, binecuvântarea mea şi un cuvânt din inimă. Noi trebuie neîncetat să mulţămim lui Dumnezeu Care ne-a dat putinţa duhovniceştii părtăşii prin cuvânt viu, viu pentru că purcede de la Dumnezeul Cel Viu.

Nu o dată, la întâlnirile noastre din trecut, am vorbit despre nevoia neapărată de a conştientiza faptul că sântem chemaţi către măreaţa, cu adevărat dumnezeiasca slujire a Noului Legământ, pecetluit cu însuşi Sângele Domnului nostru Iisus Hristos. A conştientiza aceasta, nicicum nu este mândrie. Sf. Ioan de-Dumnezeu-cuvântătorul spune: „Ştim că din Dumnezeu sântem... şi ştim pe Dumnezeul cel adevărat..." (1 Io 5: 19-20)

Avem neapărata nevoie unei asemenea cunoaşteri, şi ca de un izvor nesecat de puteri spre a purta slujirea noastră, una ce depăşeşte puterile omeneşti. Vedem în ce întunerec trăieşte lumea noastră dintru începutul istoriei sale. Pricina grelei şi neîmputinatei suferinţe a lumii nu constă în împrejurările reale ale vieţii pe pământ, ci în răzvrătul duhului omului ce luptă împotriva lui Dumnezeu. Iar slujirea noastră constă în năzuinţa ca puterea dragostei să biruiască acest răzvrăt al unei omeniri potrivnice lui Dumnezeu. Însă atunci când ne întâlnim cu lumea, în vremea slujirii noastre, vedem cât de îngreuietoare este ea, dincolo de orice măsură. Nu ştim de ce nu a binevoit Dumnezeu să ne dea puterea de „a tămădui toată boala şi toată neputinţa întru norod", aşa cum o dăduse Sfinţilor Apostoli şi Părinţilor noştri. Iar lipsiţi fiind de o astfel de putere tămăduitoare, ne aflăm necontenit acoperiţi de ocară în slujirea noastră. Când vin la noi oameni zdrobiţi de povara suferinţelor, căutând de la noi ajutor şi mângâiere, noi le dăm ceva, ca şi contrariul a ceea ce aşteaptă ei de la noi. Cuvântul nostru, fără un vădit ajutor, în cele mai multe cazuri rămâne neprimit.

Mai mult, el pare aspru. Noi îndemnăm către răbdare şi nădejde; iar, drept răspuns chemării noastre, auzim: „Uşor de spus – rabdă, dar cum să rabzi când suferinţa devine de nerăbdat? Uşor de spus

– nu deznădăjdui, nădăjduieşte; dar cum să-ţi păstrezi nădejdea când împrejurul tău, numai turburare, năruire şi deznădejde?" În durerea inimii mele, adesea am gândit că, dacă cei care vin la noi nu vor primi un ajutor vădit de-minuni-făcător, rămâne-vom în ocară până la sfârşitul zilelor noastre. Şi dacă rămânem acoperiţi de ocară, nu este din pricina neadevărului sau strâmbătăţii cuvântului nostru, ci pentru că, lipsit fiind de semne văzute, el rămâne înţeles doar de prea puţini aleşi. Cine va deschide oamenilor duhovnicescul auz, cine le va da duhovniceşti ochi, spre a putea auzi şi vedea frumuseţea şi lumina cuvântului Bisericesc până unde sufletul lor se va lepăda de tot restul? „Lepăda" – nu în sensul vrăjmăşiei, al urii, ci al conştientizării neamăsurării a „tot restul" acestei lumi faţă de cuvântul lui Hristos. Iată noi, în nebunia noastră, îndrăznim a spune că vă oferim, vouă şi tuturor îndeobşte, tocmai acel cuvânt al lui Hristos, ce dă viaţă vecinică.

Mai sus eu v'am numit aristocraţi ai duhului. Nu spre a vă linguşi am spus aceasta. Cu adevărat mă minunez de voi, căci aţi simţit, în inimile voastre, unde este adevărul lui Hristos, şi, în zilele noastre viclene şi pline de sminteli, voi aţi ales a răbda, împreună cu noi, multele greutăţi şi defăimări ale vieţii. Astfel, Apostolul Pavel, în Cartea cea către Evrei, laudă pe Moisì pentru că acela „mai vârtos a ales împreună a rău-pătimi cu norodul lui Dumnezeu, decât să aibă cea trecătoare dulceaţă a păcatului; mai mare bogăţie socotind ocara lui Hristos, decât comorile Eghipetului" (Evr. 11: 25-26). Nu vă uimiţi că sântem atât de puţini, că roadele propovăduirii noastre sânt, cantitativ, atât de neînsemnate. Măreţia cuvântului nostru nu se înmicşorează prin aceasta, iar adevărul nu suferă nimic în însăşi esenţa sa. Cuvântul lui Dumnezeu se îndreptează, blând şi nenăsâlnic, către omul slobod, iar omul poate a-l primi, sau a-l lepăda. De nimenea auziţi, lepădaţi, prigoniţi, noi ne retragem în colţişoarele noastre şi alegem tăcerea. Vedem că lumea urmează căilor sale. Inimile oamenilor se deschid spre a primi cu lăcomie toată sămânţa neîncrederii, a vrăjmăşiei, a urii, a împotrivirii, şi

rămân surzi şi orbi chemării Bisericii de a-şi iubi aproapele. Însă durerea cea mai mare este atunci când lipsa de noblețe a oamenilor îşi acoperă propria ură şi propriul neadevăr cu numele lui Hristos şi cu slujirea lui Dumnezeu.

În cuvântul meu către voi v'am numit „dragi întru Domnul". Ne sânteți dragi şi iubiți pentru dragostea ce aveți față de adevărul lui Hristos. Ce vedeți voi în Biserica noastră, în afară de acele greutăți de zi cu zi în care Ea trăieşte? Şi totuşi, o iubiți! Noi, cei mai în vârstă decât voi, ne apropiem de ieşirea noastră. În măsura slabelor noastre puteri, v'am predanisit cuvântul adevărului, primit de la părinții noştri duhovniceşti. Şi dorința noastră cea mai adâncă este ca şi voi să purtați pe calea vieții voastre, până la capăt, această sfântă moştenire, dându-o mai departe celor ce vor avea să se nască, ce vor fi în stare şi vrednici a o primi.

Iar acum, sfârşindu-mi micul cuvânt către voi, doresc să-l închei în cuvintele marelui apostol Pavel: „Iisus, ca să sfințească prin sângele lui pre norod, afară de poartă au pătimit. Deci să ieşim către el afară de tabără, ocara lui purtând. Că nu avem aici cetate stătătoare, ci pre cea viitoare căutăm" (Evr. 13: 12-14).

Harul Domnului nostru fie nedespărțit cu voi toți.

Cel care vă iubeşte întru Hristos,

Ieromonahul Sofronie.

Nissa, 10 Mai 1951.

CUVÂNT
rostit după rugăciunea de rămas bun la plecarea în Rusia a părintelui Boris Stark şi a familiei lui

Întru numele Tatălui, al Fiului, şi al Duhului Sfânt.

Iubiți întru Hristos, frați şi surori.

Voi toți cunoaşteți preabine cuvintele – aş zice poruncile – marelui Pavel, apostolul lui Hristos: „Cele dinapoi uitând, la cele din-

ainte tinzând" (Flps. 3: 13). Şi celălalt: „Urmaşi fiţi mie" (1 Cor. 11: 1).

Pomenind acest testament al dumnezeiescului Pavel în ceasul de faţă, când ne luăm rămas bun şi petrecem pe iubitul nostru frate şi preţuitul împreună-slujitor, pe Protoiereul Boris, şi pe dragii lui, soţia Natalia şi copiii, Vera, Mihail şi Nicolai, în lunga lor călătorie, doresc să uit cât mai repede cei cinci ani trecuţi ai împreună-slujirii noastre aici; să uit, de va fi cu putinţă, toate acele bucurii şi dureri, mâhniri, trude şi stăruinţe, mângâierile, reuşitele şi nereuşitele, şi nu arareori (îndrăznesc să spun) suferinţele, de care au fost plini aceşti ani; doresc să uit până şi clipa de faţă, adică durerea despărţirii de ei, şi mintea să mi-o îndrept spre măreaţa cale ce le stă înainte. Părăsind împuţinarea sufletească şi frica în faţa tuturor greutăţilor de neocolit în toate căile omului, tânjind a pătrunde în duh în adevăratul bine căruia aparţine vecinicia, şi care îi îndeamnă la această sfântă nevoinţă, mă bucur pentru ei toţi, şi mai întâi de toate, firește, pentru părintele Boris şi soţia sa Natalia, şi, înaintea Feţei lui Dumnezeu, îmi împărtăşesc urările mele pentru ei.

Precum se bucură inima omului ce multă vreme a rătăcit prin pustie, când dintr'o dată revede un suflet apropiat şi drag lui, aşa să se bucure inima lor când vor vedea, în iubita patrie, milioane de fraţi şi surori apropiaţi şi dragi lor.

Precum se bucură marinarul bărbătos când din îngustele maluri ale limanului iese în largul oceanului nemărginit, aşa să se bucure sufletele lor când vor ieşi în largul oceanului vieţii iubitei noastre Biserici Ruse – cea mai mare dintre toate Bisericile locale din întreaga istorie a lumii.

Precum neîndoielnic se bucură vulturul înălţându-se pe puternicele sale aripi în întinderile cerului albastru, aşa să se bucure ei cu mintea şi cu inima când, pe aripile marilor rugăciuni ale poporului rus se vor înălţa şi ei la cerul dragostei lui Dumnezeu.

Gândul la întâlnirea ce le stă înainte, la noua nevoinţă ce îi aşteaptă, naşte în sufletul meu multe chipuri încântătoare; a vi le des-

crie în clipa de faţă ar cere a-mi lungi cuvântul, dar mă voi mulţămi cu cele spuse. În aceste ultime clipe ale rugăciunii noastre, vă chem pe voi toţi a rosti cuvinte ce vor să rămână neşterse în viaţa lumii în toate veacurile. Cum este însă cu putinţă a o face? Pentru a nu rămâne cuvintele noastre doar omeneşti, unele ce degrab se dau uitării în adâncurile nemărginitei lumi, trebuie să ne îndreptăm către rugăciune. Rugăciunea, fiind cuvânt adus Adevăratului Dumnezeu, vecinic va dăinui întru Dânsul.

DUMNEZEULE, FĂCĂTORUL nostru, rugămu-Te binecuvântă calea robilor Tăi: fratele nostru Protoiereul Boris, soţia sa Natalia, şi copiii lor, Vera, Mihail şi Nicolai, şi Însuţi fii lor Sfânt Acoperitorul, şi Preaputernic ocrotitorul vieţii lor; acoperă pre ei cu nemărginita Ta milostivire în tot locul stăpânirii Tale. Fie Lumina Ta nedepărtându-se de ei în toate căile pre cari ai rânduit în cea bună a Ta, cea din veci Pronie pentru lume, şi pentru fieştecare om ce vine în lume. Fie să rămâie Duhul Tău preste ei, şi puterea Ta împreună-lucreze cu ei în fiece slujire ce vei binevoi a le încredinţa. Aşa, Întrutot Bunule Doamne şi Tatăl nostru, niciodată te depărta de la ei, şi de la întreagă casa lor, iar bucuria mântuirii Tale mângâie pre ei în toată scârba, precum şi pre toţi cărora vor sluji întru numele Tău. Învredniceşte pre ei şi pre noi, până la cea de pre urmă suflare a aduce Ţie Jertfa Dreptăţii, şi neprihănită de-slavă-cuvântare în toate zilele cestei vieţi, şi în vecii vecilor.

Grăieşte, Doamne: Aşa să fie. Amin.

Sainte-Geneviève-des-Bois, Franţa,
20 Mai 1952.

SCRISORI

Dragii mei întru Hristos, iubiți întru Domnul, părinte Boris și *matușka*[1] Natalia.

De ziua pomenirii scumpului vostru Seriojik[2], sânt cu voi sufletește.

Fericit băiețel, care, în puținii săi ani, „a plinit ani îndelungați" (Înț. lui Solomon 4: 13). Domnul l-a răpit, „ca să nu-l schimbe răutatea (lumii noastre)" (Înț. lui Solomon 4: 11).

Nu să vă împărtășesc durerea voiesc, ci a mă bucura împreună cu voi. Eu nu l-am cunoscut, dar scrisoarea lui către Vlădica[3] m'a uimit prin maturitatea ei și prin duhul harului. Eu nu l-am cunoscut, dar scurta lui biografie, scrisă de către D-na Osorghina, mi-a dat putința să-mi fac o idee despre acest minunat băiețel. „Nu spune cu durere: el nu mai este, ci cu bucurie: a fost".

Poate vă veți supăra pe mine, eu însă gândesc cât se poate de sincer că a vă fi dor de el este un păcat înaintea lui Dumnezeu, precum și a vă întrista pentru el. Pentru el putem și trebuie să ne bucurăm și să mulțămim lui Dumnezeu.

În loc de urarea: Domnul să îi odihnească sufletul!, sufletul meu îmi spune cu tărie că el a atins acea luminată Împărăție, care dea Domnul și nouă să o dobândim pentru milostivirea Lui.

Cu multă dragoste întru Hristos, al vostru nevrednic frate,

Ier. Sofronie

---

1 Formă de adresare în limba rusă pentru monahii și preotese. (N. tr.)

2 Fiul mai mare al părintelui Boris și *matușkăi* Natalia; a murit la vârsta de nouă ani, pe 19 Februarie 1940.

3 Mitropolitul Evloghie (Gheorghievski), exarhul Patriarhal în Europa de Apus († 1946), duhovnicul părintelui Boris și al matușkăi Natalia. El i-a cununat, a botezat copiii lor (în afară de cel mai mic), și l-a hirotonit pe părintele Boris diacon și preot.

Noisy-le-Grand[1]**, 4 Ianuarie, 1948**

Draga mea întru Domnul, *matuşka* Natalia.

Îmi amintesc de o întâmplare la Athos. În portul mănăstirii stătea ancorat un vas cu pânze. Dintr'o dată, pe neaşteptate, s'a ridicat o furtună puternică de la apus. Valurile împingeau corabia către ţărm. În fiecare clipă era primejdie să se rupă lanţul ancorei, iar corabia şi marinarii să se lovească de stânci. De la fereastra trapezei mănăstirii câţiva monahi priveau corabia. Eu am ajuns în clipa când marinarii încercau să coboare peste bord în barcă, măcar să-şi salveze viaţa. Micul vas era aruncat în sus şi-n jos. Cu atât mai mult bărcuţa. A sări peste bord şi a nimeri în barcă era nu numai greu, ci însemna şi primejdie de moarte. Căutând la acea priveliştе, un tânăr monah ce se uita prin fereastră, diaconul Serafim, nu s'a mai putut abţine şi a zis: „O, cum mă doare inima pentru ei!" Stareţul Siluan, care era şi el acolo, i-a pus mâna pe umăr liniştit şi a zis: „Dacă te doare inima pentru ei, înseamnă că au scăpat". Într'adevăr, au reuşit cu toţii să

[1] Această scrisoare, precum şi următoarele cinci, au fost scrise de la Noisy-le-Grand, o suburbie a Parisului, unde Părintele Sofronie se odihnea după o boală grea. În acea vreme *matuşka* Natalia suferea de dese atacuri de inimă.

sară în barcă şi, în chip minunat, să ajungă la cheiurile de beton, peste care pur şi simplu i-a aruncat un val. Salvaţi, ei au alergat către biserică să facă o rugăciune de mulţămită.

Când v'aţi îmbolnăvit, ştiu că pe mulţi îi durea inima, din dragostea ce v'o poartă, şi deci am încredinţarea că vă veţi reveni.

Dumnezeu să vă păzească preţioasa viaţă.

Cu multă dragoste întru Hristos,

Ier. Sofronie.

Urări tuturor de Praznicul Naşterii Domnului, şi vă doresc tot binele. Sărutare celor mici.

i. S.

16 Ianuarie, 1948.

Dragă mea întru Hristos, *matuşka*,

binecuvântare şi pace de la Domnul.

Ruşine îmi este înaintea voastră şi a părintelui Boris pentru că nu sânt cu voi acum. Mă gândesc să grăbesc întoarcerea mea la Sainte-Geneviève[1] şi, totodată, gândesc că poate Domnul ne va da bucuria să vă revăd, fiind întărită. Şi totuşi, nu vă grăbiţi să vă ridicaţi de tot din pat. Răbdaţi la pat, odihniţi-vă.

Simt că viaţa de porc pe care o duc acum mă lipseşte de chipul omenesc. Rugaţi-vă să-mi dea Domnul puterea de a sluji Liturghia, precum şi a-mi plini datoria înaintea Lui. În chip ciudat, întotdeauna simt o pagubă duhovnicească atunci când mă întăresc trupeşte, când, cumva, îmi este prea bine şi sânt liniştit întru toate. Sufletul mi se chinuie din prea multul somn şi odihnă. Mi-e tare plicticos fără o viaţă duhovnicească încordată, şi acum nu ştiu, oare să-mi îndelungesc odihna sau nu.

---

[1] Sainte-Geneviève-des-Bois: suburbie la sudul Parisului, unde Părintele Sofronie şi părintele Boris slujiseră împreună în biserica „Adormirea Maicii Domnului" din cimitirul Casei Ruseşti. (N. tr.)

În prima parte a şederii mele aici am scris Viaţa Stareţului Siluan, dar acum parcă mi s'a pustiit sufletul, şi măcar că sânt liber aproape întreaga zi, scriu puţin şi stins. „Lipsit-a duhul meu" (Ps. 142: 7).

Scriu acestea nu ca să vă împovărez, ci iată îmi revărs necazul înaintea voastră, din pricina prea puţinelor slujiri, rugăciuni, taine; vă scriu simplu, frăţeşte; mă bucur că Domnul mi-a dat asemenea fraţi, şi mă rog să vă ocrotească viaţa pentru cei care vă iubesc.

Ieromonah Sofronie.

24 Ianuarie, 1948

Draga mea întru Hristos, *matuşka*,

binecuvântare şi pace de la Domnul.

(...) Nădăjduiesc cu tărie ca Domnul să vă păzească preţioasa viaţă. Doar vă rog stăruitor, răbdaţi încă puţin, nu vă grăbiţi să intraţi în viaţa de zi cu zi. Răbdaţi, măcar că este cumplit de greu pentru o mamă, dar astfel veţi avea doar de câştigat. Însă dacă vă veţi grăbi, teamă mi-este că iar veţi cădea. Am făcut ascultare părintelui Boris, care-mi spunea că şi el, cândva, nu rămăsese la pat cât ar fi trebuit, drept care s'a vătămat rău şi a zăcut la pat mai mult decât ar fi fost nevoie dintru bun început.

C r e d e ţ i - m ă că nu-mi este deloc uşor moralmente să vă părăsesc într'o astfel de vreme. Zilnic ard de dorinţa de a mă întoarce la dragul meu Sainte-Geneviève, unde sânt nu puţini oameni pe care Domnul mi i-a dat ca mângâiere şi pe care îi iubesc. Dar iată, aşa a rânduit Dumnezeu, să mă îmbolnăvesc, facă-se sfântă voia Sa. (...)

Mă rog pentru voi toţi, pe toţi vă iubesc nespus de mult, şi vă rog să vă rugaţi pentru mine. Nădăjduiesc că Domnul îmi va da degrab bucuria de a fi împreună cu voi.

Ieromonah Sofronie.

31 Ianuarie, 1948

Dragă *matuşka* Nataşa,

pacea lui Hristos să fie cu dumneavoastră.

Vreau să vă spun câteva cuvinte, aceleaşi pe care voiam să vi le spun şi în scrisoarea dinainte, dar când te apropii de inima unei mame, fireşte, încerci să fii cât mai cu luare aminte.

Închipuiţi-vă că scrisoarea dumneavoastră m'a convins de faptul că am avut dreptate în prima scrisoare, însă avusesem dreptate în gândul pe care-l aveam eu, şi nu în cel care reieşea din scrisoare, vrând eu să ajut şi doar să ajut, şi nicicum să vă îngreuiez inima.

Acum că am primit scrisoarea dumneavoastră, conţinutul ei îmi dă o oarecare putinţă a mă exprima deja mai direct.

Văd că am rămas neînţeles, iar dumneavoastră aţi tras o concluzie contrară.

Vorba este că, dacă v-am scris în general despre copii, asta a fost, în parte, pentru că, atunci când este vorba despre cei mici, se întâmplă uneori să vi se tulbure inima, să vă fie dor de ei şi să vă îngrijoraţi, iar aceasta poate totuşi, deocamdată, să vă obosească inima. Dar nu către ei mi se îndrepta gândul principal, ci către Serioja. A vorbi despre sufletul cel mai drag inimii voastre nu prea îndrăzneam, însă tocmai în caracterul amintirii lui este ceva nepotrivit, lucru ce se răsfrânge în întreaga voastră stare sufletească. Îndrăznesc să cred că eu, ca monah, cunosc lupta cu gândurile inimii ceva mai bine decât alţii. Şi iată, mi se pare că dacă legat de amintirea lui Serioja aţi trăi numai bucuria amintirii lui şi folosul, în sensul unei adevărate pilde ziditoare pentru toţi, totul ar fi plăcut lui Dumnezeu, şi dumneavoastră de folos. Teamă-mi este însă că la dumneavoastră se găseşte, pe lângă aceasta, şi ceva neplăcut lui Dumnezeu, şi vouă nefolositor. Iertaţi-mi acest cuvânt.

Întrebaţi: „Ce este strâmb în amintirea mea despre Serioja?" – strâmb nu este, dar este o greşală, ca atunci când oamenii nu se roagă cum trebuie la Dumnezeu. Pe lângă care, în loc de folos, se pot îmbolnăvi. Greşala dumneavoastră constă în faptul că în amin-

tirea băieţelului introduceţi o anume închipuire; vi-l închipuiţi crescut mare, şi altele asemenea. Ce ar fi făcut el, ce ar fi devenit el acum.

În al doilea rând (...) gândiţi că, dacă nu vă întristaţi, este ca şi cum ar dispărea dragostea dumneavoastră, ca şi cum v'aţi răci faţă de el. Dar tocmai aici se află şi greşala dumneavoastră. Nu trebuie să vă hrăniţi această durere, nu trebuie să o cultivaţi. După atâţia ani de astfel de durere pentru băieţel, poate că vă este foarte greu să mă înţelegeţi şi, cu atât mai mult, să o înfăptuiţi.

Dea-vă Domnul şi înţelegerea, şi puterea de a înfăptui în viaţă lucrul despre care este vorba aici.

Încredinţaţi-l pe Seriojik lui Dumnezeu cu bucurie. Spuneţi lui Dumnezeu: „(...) Pântecele meu a slujit naşterii unui băieţel, dar el este al Tău, şi cred că Tu îl iubeşti mai mult decât mine; iar pe mine ajută-mă să-l pomenesc şi să mă rog numai aşa cum este bineplăcut Ţie".

Dacă v'am pricinuit durere – iertaţi-mă, dar mult mă voi bucura dacă veţi asculta cuvântul meu, pe care vi-l spun după Dumnezeu.

Faceţi aşa cum vă rog. Cereţi lui Dumnezeu să vă ajute, şi veţi vedea binecuvântarea Domnului asupra voastră.

Cu dragoste întru Hristos, fratele dumneavoastră,

Ieromonah Sofronie.

Sărut întru Domnul pe iubitul meu părinte Boris.

3 Februarie, 1948

Dragă întru Hristos, *matuşka* Nataşa,

pace vouă de la Domnul.

Când v'am scris ultima scrisoare mă codeam să v'o trimit. Am atins acolo o problemă prea grea. Mulţi ani trebuie pentru ca unii monahi să se înveţe adevărata pomenire a lui Dumnezeu, adevărata rugăciune. Adevărată – relativ, pentru că rugăciunea desăvârşită oricum este o raritate pe pământ. Mă temeam să nu rămân neînţeles, şi deci, în loc de folos, să fi pricinuit numai durere şi daună.

Şi dintr'o dată am primit scrisoarea dumneavoastră care adânc m'a bucurat prin faptul că m'aţi înţeles. Viaţa noastră oricum ar trebui să fie rugăciune. Vorbind despre greşita pomenire a lui Serioja aveam în vedere, la urma urmei, greşita pomenire a lui Dumnezeu, adică rugăciunea. Este o problemă foarte serioasă. O problemă foarte grea. Cei mai mulţi nu o înţeleg. Îndelung trebuie cerut Domnului ca El Însuşi să ne înveţe, căci prin cugetare şi prin cuvinte nu te poţi învăţa.

Şi de vă va da Domnul să înţelegeţi ceea ce am vrut să spun, atuncea cu adevărat binecuvântarea lui Dumnezeu va odihni asupra voastră. Spuneţi că vreţi să vă ridicaţi cu noi puteri. Aceasta chiar va şi fi noile puteri. Cât mă rog Domnului ca El să vă dea cu adevărat acele noi puteri, noua viaţă! Se vor ivi noi gânduri, cuvinte, un nou înţeles.

Mi-este greu să vorbesc despre aceasta, căci mă tem să nu fiu înţeles greşit.

Într'un fel sau altul, mult mă bucur, şi mulţumesc lui Dumnezeu că vă este mai bine. Zvonuri au ajuns până la mine că părintele Boris este foarte istovit. Aşa de rău îmi pare că boala mea i-a zdruncinat pe toţi.

Urări părintelui Boris, Veruşkăi, şi sărutare celor mici.

Cu dragoste întru Hristos,

Ieromonah Sofronie.

15 Februarie, 1948

Dragă întru Domnul, *matuşka* Nataşa,

Binecuvântarea lui Dumnezeu fie cu dumneavoastră.

Astăzi s'au împlinit şapte ani de la hirotonia mea întru preot. (Ca diacon am fost hirotonit în 1930, şi ca ieromonah, în 1941.) (...)

Astăzi, slavă Domnului, slujba mea a mers mai bine decât în celelalte dăţi, după boală. Mi s'a ivit nădejdea că Domnul îmi va mai da încă putinţa de a sluji. Câtăva vreme mă temeam serios că, pentru păcatele mele, mă voi lipsi de slujire. Înţelegeţi ce ar

însemna aceasta pentru un preot-monah. Pierderea slujirii ar fi tot una cu pierderea vieții. Dar poate că Domnul mă va mai răbda încă. (...) Acum mă simt în mare parte mai bine, iar de data asta mi se pare că nu mă amăgesc.

Miercuri am fost la Paris pentru o radioscopie. Rezultatele m'au uimit. Plămânii erau într'o stare deplin satisfăcătoare. Dar cu inima este mai rău, totuşi nu într'o stare deznădăjduitoare. *Fatigué*[1].

Toate acestea îmi dau o bună nădejde că mă voi putea întoarce curând la Sainte-Geneviève, unde sânt atâția prieteni apropiați şi dragi. V'am scris atât de mult şi de amănunțit despre sinemi, cu gândul că şi dumneavoastră vă veți însănătoşi cu ajutorul lui Dumnezeu şi că totul va fi bine. Acum mă simt mult mai apropiat de voi decât când am sosit aici. De trei ori am fost la Paris singur, fără însoțitori. Scrieți-mi adresa familiei Kolciak[2], ca să mă pot vedea cu Nikolka.

Sânt tare recunoscător părintelui Boris care a luat asupră-şi o osteneală atât de mare de a mă vizita. Am fost peste măsură de bucuros să-l revăd. (...)

Anul acesta viața mea s'a legat atât de strâns de voi toți. Mai înainte vă ştiam numai după numele de pe lista Frăției, numai ca nume, ca frați, dar acum Dumnezeu mi-a dat, în persoanele voastre, nişte frați cu adevărat iubiți în Hristos.

Rugați-vă pentru mine. Nădăjduiesc că Domnul mă va milui pentru rugăciunile voastre.

Dumnezeu să vă binecuvânte.

Sărut frățeşte întru Hristos pe părintele Boris. Sărutare copilaşilor.

Ierom. Sofronie.

---

[1] Obosit (în lb. fr.).

[2] Verişoara părintelui Boris, Ecaterina Razvozova, se măritase cu fiul amiralului A. V. Kolciak. Era naşa fiului mai mic al părintelui Boris – Nikolai.

Biserica din cimitirul rusesc din Sainte Geneviève-des-Bois

Nissa, 29 Martie, 1951[1]

Dragi părinte Boris şi *matuşka* Nataşa.

A vă scrie tot ce s'a petrecut până în clipa pornirii trenului dinspre Paris spre Nissa este de prisos. În tren, la început era lume puţină şi era linişte. Deranjau puţin în gări, dar, în general, noaptea mi-am petrecut-o întins şi am dormit aproape la fel de bine ca în patul meu. Dimineaţa s'a făcut gălăgie, dar totuşi suportabil. Am reuşit să ajung cu bine. Taxiul era chiar la intrarea în gară. Însăşi proprietara casei m'a întâmpinat în gară. Ajunşi acasă, curând a fost servită masa.[2] Am luat prânzul împreună cu toţi cei ai casei.

[1] La Nissa Părintele Sofronie se odihnea după o grea operaţie (gastrectomie „totală" – cam ¾ din stomac a fost înlăturat).

[2] Părintele Sofronie însă, vreme de un an după operaţie, nu a putut să se hrănească decât cu zeamă în care se fiersese carne. (N. tr.)

Apoi obişnuitul somn boieresc de după masă. Mai târziu – ceaiul. Apoi m'am aşezat să scriu scrisoarea.

Camera mea este mare (nu mai puţin de 4/4,50 m.), cu un balcon către sud, spre livadă. Are două ferestre mari. Fereastra de către răsărit este comodă, căci pot lua lămâi din pom fără să ies afară. Strada, din punct de vedere al circulaţiei, este aproape pustie, în schimb, de-a lungul zilei, se aud glasuri de copii care se joacă afară. De jur împrejur sânt palmieri; ziua nu este caldă, dar însorită. Propriu-zis, în timpul zilei, sub bătaia soarelui chiar te coci. Grădina din faţa casei nu este mare, socotită nu atât pentru iarnă sau toamnă, cât pentru vară; vreau să spun că, aşa cum adesea se obişnuieşte în Sud, sânt atâtea plante în grădină încât este mai mult umbră decât soare. Şi dacă la plecarea mea de acolo n'ar fi fost mâhnirea prietenilor mei, care cu greu s'au despărţit de mine până şi pentru puţină vreme, poate că şi sufleteşte m'aş fi bucurat mai mult. Dar acum nu pot spune aceasta. Urări tuturor. (...)

Îmi propun să scriu de fiecare dată altcuiva, ca astfel să ţin şi legătura mai des, dar nici să nu înmulţesc peste măsură numărul scrisorilor.

Mulţumesc vouă tuturor pentru toate, pentru tot ajutorul, şi încă mai mult pentru toată grija şi dragostea arătată.

Mă rog lui Dumnezeu ca El să păzească Biserica noastră, casele noastre, pe noi înşine.

Cel care vă iubeşte întru Domnul,

Ieromonah Sofronie.

22 Aprilie, 1951.

Dragă *matuşka* Nataşa,

pace vouă de la Domnul.

(...) Foarte mult m'aţi mângâiat şi încurajat cu scrisorile dumneavoastră. Firește, o dată cu scurgerea vremii unele simţăminte slăbesc; aşa şi cu mine, pe măsură ce zilele trec, şi cu gândul la

altele, a slăbit tristeţea cu care plecasem, dar, sincer să spun, nu de tot. Noile veşti despre proces[1], despre luarea bisericii din Clamart, şi altele, au născut în suflet noi dureri. Noi trăim oarecum ciudat. Toate veştile sânt sau de-a dreptul dureroase, sau pe jumătate dureroase. Unul este bolnav, altul deznădăjduit, celălalt îndurerat. Acolo ceva s'a prăbuşit, dincolo a început un proces nou împotriva noastră, ş.a.m.d. Rareori vine câte o veste bună. O astfel de veste bună au fost în parte scrisorile dumneavoastră.

În tot acest răstimp am scris multe scrisori la Sainte-Geneviève. În general m'am ghidat după principiul de a scrie zilnic, sau aproape zilnic, cuiva. (...) Dar amintirea tuturor celor din Sainte-Geneviève rămâne vie şi zilnică. Destinele noastre s'au legat de-a lungul acestor ani. Şi Dumnezeu ne-a dat rara bucurie de a le trăi într'o adâncă încredere frăţească, în pace şi chiar în dragoste. Atunci când pierzi ceva, pe primul loc se ivesc aspectele pozitive ale celor pierdute. În schimb, câtă vreme le trăim, se întâmplă mai curând contrariul: toate cele negative ies la iveală şi parcă întunecă binele. La noi însă aşa au trecut aceşti ani, încât aproape nu-mi amintesc nici de cele mai mici neînţelegeri. Iar aceasta, fără îndoială, este marele dar al lui Dumnezeu. Fie Numele Lui binecuvântat.

În aceste zile ale Săptămânii Patimilor cer lui Dumnezeu să vă binecuvinteze pe toţi şi să vă păzească sănătoşi. În toate aceste zile socotesc să săvârşesc toate slujbele la mine acasă. Cu „H" lucrurile nu au mers. Este un protestant înverşunat, ca şi toţi cei de un gând cu el. Cu atât mai bine, într'un oarecare sens. Nu noi începem. Iar apoi, ne este mai uşor.

De Paşti nădăjduiesc să vă mai scriu. Dar, chiar dacă nu v'aş scrie, nu uita că gândul pentru voi toţi este pururea în rugăciunile mele. Şi cu gândul vă trimit sincerul meu: „Hristos a înviat!"

---

[1] Este vorba de procesele din acei ani, dintre parohiile aparţinând Patriarhiei Moscovei şi cele aparţinând Bisericii Ruse în Afara Graniţelor (Sinodul de la Karlovăţ), pentru dreptul asupra bisericilor şi terenurilor aferente.

Harul lui Dumnezeu fie cu voi toţi. Pe copii îi binecuvintez. Urările mele Vérocikăi.

Ieromonah Sofronie.

28 Iunie, 1952[1]

Draga mea întru Hristos, *matuşka* Nataşa, binecuvântarea lui Dumnezeu şi pacea lui Hristos fie cu voi pururi. Iată ce vă doresc zilnic, şi de multe ori, vouă tuturor. Rog cu sârguinţă pe Dumnezeu să vă binecuvânteze noua viaţă. Doresc din răsputeri ca ea să vă fie vouă cu adevărat o nouă viaţă, mai roditoare decât cea avută aici, unde atâta energie se risipea în lupte sufleteşti de o durere de nevindecat. O, întinsă este marea în care aţi intrat acum! Marea celei măreţe vieţi a Bisericii noastre. Cât de fericiţi sânteţi voi toţi! Iar aceasta deplin conştient că nu este loc pe pământ unde să nu fie nevoie de luptă pentru a vieţui pur şi simplu; că, la început, tuturor vă va fi foarte greu să vă obişnuiţi până şi cu condiţiile fizice ale vieţii, precum climatul. A-ţi rândui din nou casa întotdeauna este greu. Iar eu rog pe Dumnezeu să nu vă pierdeţi tăria în nădejdea cea de sus, să vă păstraţi pentru totdeauna însufleţirea şi puterea de care, ca mamă, aveţi neapărat nevoie. Dacă puteţi, repetaţi mai adesea: Slavă Ţie, Doamne. Iar aceasta, câtă vreme inima nu a simţit că a venit ajutor de Sus. Atunci inima vi se va bucura. Atunci veţi simţi o revărsare de puteri, de care aveţi atât de puţin. Mulţumesc mult pentru scrisori. Noi toţi aşa de mult am dori să avem veşti despre viaţa voastră. O, de aţi vedea cât de mult vă doresc toţi fericirea în schimbul acelei fericiri pe care aţi dat-o aici oamenilor. Dar, fără îndoială, o ştiţi, şi a o repeta este total de prisos. Aceasta este prima scrisoare trimisă deja pe adresa casei voastre. Oricare ar fi „casa" voastră, ea este o binecuvântare de la Dumnezeu şi, ca atare, de o mie de ori mai preţioasă decât orice

[1] Este prima scrisoare trimisă în oraşul Kostroma, unde părintele Boris a fost repartizat de către Patriarhul Alexei I după sosirea lui în Rusia.

P. Sofronie în 1952, ca la un an de la operație (vezi nota p. 25)

altă casă. „Al Domnului este pământul şi plinirea lui". În tot locul este bine a sluji lui Dumnezeu, dar acolo, la voi, în chip deosebit. Deci să vă păzească Domnul. Iar eu mă voi strădui să-mi amintesc de rugămintea voastră şi să o împlinesc, aşa încât să nu fiți nevoiți

să o repetaţi. Eu scriu părintelui Boris că întotdeauna am mulţumit lui Dumnezeu, şi mulţumesc mai departe, că mi-a dat în persoanele voastră un frate şi o soră, credincioşi şi iubiţi.

Binecuvintez şi îmbrăţişez copiii. Ah, cât îmi sânt de dragi! Cât de drag îmi era să-i văd. Cât de rău îmi pare că acum nu-i pot îmbrăţişa. Cât de frumos slujeau băieţii. O, Mişuk şi Kuka[1] ai mei!

Mulţumesc nesfârşit pentru toate. (...) Părintele Siluan[2] este înduioşător prin grija lui pentru voi. Îmbrăţişări de la părintele Lev[3], şi de la toţi care vă iubesc. A le înşirui numele nu este uşor. (...)

Domnul să vă păzească,

Ieromonah Sofronie.

* * *

Dragii mei, nu cumva v'aţi îndoit de dragostea mea?

Zilnic – şi la începutul zilei, şi la sfârşit, înainte de culcare – vă pomenesc cei dintâi, la fel ca şi pe mama mea. Dar pe voi – pe nume.

După plecarea voastră am fost pus la încercări. Nu v'am scris despre ele, nici despre altele, doar pentru că nu voiesc să sufăr pierderi şi mai mari.

Totdeauna vă sânt recunoscător pentru scrisori, pentru toate. Amintindu-mi de voi, mă doare inima. Dar totodată mă şi bucur pentru voi. Poate că greutăţile rânduirii vieţii voastre în noul loc nu sânt mici acum, dar când mă gândesc la cealaltă latură, bineînţeles, acum aţi devenit nesfârşit mai bogaţi şi mai fericiţi. (...)

Iată ce vă rog: Nu vă împuţinaţi sufleteşte şi să nu gândiţi despre mine că „ochii care nu se văd se uită". A afla în viaţă astfel de fraţi întru Hristos, cum mi-aţi fost voi, şi nu mă îndoiesc că veţi fi

[1] Diminutive de la Mihai şi Nicolai. (N. tr.)

[2] Ieromonah (mai târziu arhimandrit), monah athonit şi preot al Bisericii Casei Ruse.

[3] Protoiereul Lev Liperovski (†1963), parohul bisericii Sfântul Nicolae de lângă Casa Rusă.

întotdeauna, mira-m'aş să mai fie cu putinţă. Bineînţeles, doresc să vă văd adesea, dar să nu pierdem, din pricina celor mărunte, simţământul darului lui Dumnezeu şi să repetăm cele deja spuse. (...) Eu nu vă voi uita câtă vreme Domnul îmi va mai da memorie.

Urări pentru Noul An! Urări pentru o nouă fericire! Urări pentru noi nădejdi şi reuşite. Praznic cu bucurie de Naşterea Domnului.

Dumnezeu să fie cu voi toţi.

Al vostru, Tati[1]

27 Ianuarie, 1953

Dragule, dragule Părinte!

Am avut prilejul să trec prin multe locuri şi să văd felurita viaţă a oamenilor. Şi iată, observam cândva viaţa într'un loc pustnicesc la munte. Munceau mult, dar terenul dimprejur era alcătuit din piatră goală, şi puţine roade adunau. Observam acele feţe chinuite de trudă, cu ochi care răsfrângeau deznădejdea. De-abia se lăsa seara, şi ei se grăbeau să meargă acasă, iar toată noaptea se temeau să iasă din ogradă, căci împrejur mişunau fiare sălbatice. Mai mult, şi faptul de a sta în casă nu era fără primejdie.

Am văzut şi alţi oameni. Ei trăiau într'o câmpie nemărginită, în locuri mănoase, bogate în ploi şi soare. Şi acei oameni lucrau fără măsură. Câmpia îi atrăgea tot mai departe. Munceau până cădeau, dar aveau feţe vesele, mai cu seamă când priveau asupra lanurilor aurite, întinse cât marea.

Ceea ce mi s'a părut vrednic de luare aminte este că locuitorii câmpiilor roditoare, deşi lucrau mult mai mult decât cei care trăiau în pustii şi în munte, erau întru toate nespus mai fericiţi decât ei. Iar aceasta mai ales pentru că îşi vedeau roada trudelor lor, atunci când ceilalţi vedeau, dimpotrivă, paguba trudei lor. Iar bu-

[1] În fragеda copilărie, unul din fiii părintelui Boris aşa îl numise pe părintele Sofronie. Lui atâta i-a plăcut, încât adesea îşi semna scrisorile cu acest nume.

curia conştientizării unei trude nu fără de roade făcea ca toate să le fie uşoare acelor oameni.

Mulţumesc că mi-ai trimis cartea Preafericitului Patriarh Alexei. (...)

Mulţumesc pentru toate. Dumnezeu să te păzească, binecuvântându-ţi viaţa întru toate.

Al tău, i. S.

Îţi trimit cartea Stareţului.[1]

27 Ianuarie, 1953

Dragă *matuşka* Nataşa, pace vouă.

În prima scrisoare din călătorie [spre Rusia] scriaţi: „Voi spune încă o dată, dar n'o să mai repet". Am înţeles acele cuvinte literal, în deplina lor putere, simplu şi limpede.

Şi iarăşi spuneaţi cumva: „Când îmi este greu, strâng inima tare în pumn, şi aşa pot răbda".

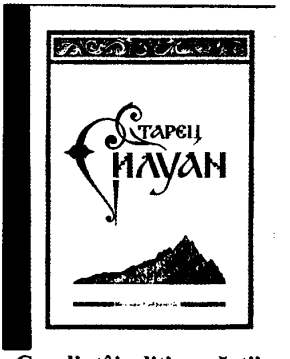

Cea dintâi ediţie a cărţii „Staret Siluan"

Sincer vorbind, la nimic nu dau atâta atenţie ca sănătăţii dumneavoastră şi a celorlalţi din casă. În aceasta constă cea mai mare nelinişte a mea, căci prea mare a fost schimbarea climei şi îndeobşte a condiţiilor fizice ale vieţii. (...)

Cât despre mine în ce priveşte sănătatea, am trecut această iarnă, cel puţin până astăzi, mai bine decât înainte, deşi anul acesta

[1] Este vorba de o a doua ediţie, a cărţii „Stareţul Siluan" scoasă la tipografie, apărută în 1952. Cea dintâi apărută în 1948 fusese lucrată la maşina de scris, inclusiv chenarele şi împodobirea de către Părintele Sofronie însuşi şi multiplicată manual tot de el în 500 exemplare. Coperta este tot a Părintelui Sofronie. (N. tr.)

iarna a fost mai friguroasă şi mai plină de epidemii. Anul acesta gripa s'a răspândit ca nicicând. Aproape pe capete. În casă, optzeci la sută sânt bolnavi. Şi la fel, aproape în toată ţara. (...)

Rogu-vă, nu vă pierdeţi însuflarea. Cum zice apostolul Pavel: „Duhul să nu stingeţi". Şi duhul păcii fie cu voi, binecuvântându-vă zilele vieţii.

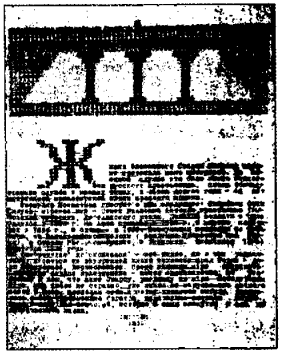

Prima pagină din cea dintâi ediţie a cărţii „Staret Siluan"

Mult m'au mişcat cuvintele lui Mişuka, dragul şi micul meu prieten, că fără mine îi este greu să se însănătoşească. M'a mişcat dragostea lor. Dar, pe de altă parte, m'am întristat din pricina lor. Oare lui Dumnezeu Îi este strâmt în lume? Sau Îi este vreun loc prea „departe" ca să poată ajunge? Spuneţi-i lui Mişuk că eu întotdeauna mă rog pentru el şi nădăjduiesc mult ca Dumnezeu să nu treacă cu vederea până şi cererile noastre. Mulţumesc pentru toate, şi pentru scrisori. (...) Toţi vă transmit urări şi dragostea lor.

Al vostru Tati.

22 Martie, 1953

Hristos a înviat!

Dragii mei şi întotdeauna cu toţii iubiţi, vă trimit urări din toată inima la aceste cele dintâi PAŞTI pe pământul patriei. Exact un an. Binecuvântat este Dumnezeu.

Slavă Domnului – şi părintele Lev, şi noi toţi sântem încă în viaţă şi relativ bine. Sănătatea îmi îngăduie să slujesc mai mult decât înainte. În rest, viaţa noastră este ca şi mai nainte. Uneori am simţământul că atmosfera este mai puţin încordată, alteori însă vedem că dorinţa de a ne nimici este încă vie. Nu vreau să scriu despre aceasta, mai cu seamă la Paşti.

Am citit scrisoarea lui Galia[1]. În ea veţi afla despre multe şi felurite persoane. În vremea noastră, astfel de scrisori şi conversaţii privind prieteni şi cunoscuţi, noi le numeam „fiziologice"; personal, niciodată nu m'am ocupat de o astfel de „fiziologie", şi mă bucur că altcineva, totuşi, vă scrie despre acestea. Stau aproape întotdeauna acasă. Ce se întâmplă şi unde – habar nu am. Biserica, masa de scris şi discuţiile cu cei care vin la mine – iată, cu precădere îndeletnicirea mea.

Vă am pe toţi neîncetat în inima mea, şi mă bucur tot mereu pentru Pronia lui Dumnezeu faţă de voi. (...)

Cel care vă iubeşte întru Domnul,

Ieromonah Sofronie.

Toţi vă transmit „Hristos a înviat!" şi cele mai bune urări.

2 Iulie, 1953

Dragă părinte, dragă *matuşka*,

dragilor, iubiţi întru Domnul, de neuitat, de neînlocuit, pace vouă tuturor de la Domnul.

Când pentru prima oară am auzit despre mutarea voastră[2], foarte mult m'am bucurat, ca de mântuirea voastră. Teamă mi-este că locul dinainte a însemnat pentru voi multă trudă, şi clima cu totul nefavorabilă. (...)

Am primit scrisoarea voastră, mult vă mulţumesc pentru ea. Tot mereu amintindu-mi de voi, zilnic pomenindu-vă înaintea lui Dumnezeu, deşi am nădejde în buna lui Pronie pentru voi, totuşi, de fiecare dată când primesc veşti de la voi sufletul mi se linişteşte. Fără greutăţi, fără dureri, viaţa noastră ar fi ca o mâncare nesărată.

---

[1] Galia Daragan – prietenă apropiată a familiei părintelui Boris, asistentă medicală; ea s'a îngrijit de părintele Sofronie în vremea bolii sale.

[2] Este prima scrisoare după mutarea familiei părintelui Boris Stark în oraşul Herson.

lar durerile întotdeauna ni se par foarte mari, dar apoi vine ceasul bucuriei şi totul este dat uitării.

(...) Cum aş dori să zbor până la voi şi să petrec cu voi puţin, măcar câteva zile! Acum, după un răstimp atât de îndelungat, după atâtea schimbări, atâtea trăiri – să vă întâlnesc, să văd cum sânteţi acum. (...) Aş dori să primesc o scrisoare de la părintele. Ce bine că a avut prilejul să ajungă până şi la Preafericitul Patriarh.

Nu ştiu, voi primiţi publicaţiile noastre?[1] (...)

Lucrez mult. Obosesc cumplit, dar deocamdată, slavă Domnului, pot răbda. (...) Toţi cei din Donjon[2] vă iubesc foarte mult, ca şi mai înainte, şi vă trimit urări.

Cu mare dragoste întru Hristos.

Fratele vostru, Ier. Sofronie.

2 Iunie, 1954

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dragă *matuşka* Nataşa, pace vouă. Şi iarăşi de multe, multe ori repet: pace vouă.

Cuvintele acestea au fost cele dintâi cuvinte ale lui Hristos când S'a arătat ucenicilor după Înviere. Marele, în realitate Singurul, adevărat Biruitor – Biruitorul morţii – Hristos, contrar multor altor „biruitori", rosteşte aceste blânde cuvinte. În ele, fireşte, se găseşte mai multă biruinţă decât în toate biruinţele năsâlnice.

Şi deoarece până astăzi mai marii lumii acesteia nu au auzit şi nu voiesc să audă aceste cuvinte ale lui Hristos, iată că se ajunge la faptul că şi noi, cei mici, care însetăm după pace şi libertate

---

1 Este vorba despre „Vestitorul Exarhatului Europei de Vest".

2 *Donjon*: turn (în fr.), parte dintr'un castel, cândva folosit ca ultim refugiu al Seniorului şi garnizoanei sale, sau ca temniţă; în context, loc, acum aparţinând Casei Ruse, unde Părintele Sofronie îşi avea cămăruia. (N. tr.)

– bineînţeles, adevărata pace şi adevărata libertate – suferim din pricina asupririi ce zdrobeşte lumea întreagă, datorită luptei mai-marilor acestei lumi, pentru a ajunge la deplina împărăţire. Iată singura cauză pentru care vă scriu atât de rar. Dar ca să nu biruiască stăpânitorul lumii acesteia, Hristos ne-a dat rugăciunea, şi atunci, oricum, cele de care avem nevoie se vor săvârşi.

Părintele Sofronie la ieşirea din „Donjon"

Iar eu vă scriu astăzi „Hristos a înviat", mai întâi de toate în amintirea zilei în care părintele Boris pentru prima oară a rostit aceste cuvinte poporului pravoslavnic Rus. Doi ani au trecut din acea zi. Dacă este să socotim după calendarul obişnuit, plecarea a fost pe 20, iar prima Liturghie a fost de odovania Paştilor, pe 28. Dar deoarece aceasta din urmă a coincis cu praznicul nostru bisericesc care ne este atât de însemnat, mai bine să socotim anul după rânduiala Pashalionului Bisericesc.

Eu mi-am amintit de voi şi pe 20, căci vă pomenesc zilnic, şi chiar mai mult decât atât. Apoi deci Înălţarea, iar apoi urcuşul pe muntele nevoinţei, una atât de grea, dar atât de importantă şi de neapărat folos nouă tuturor spre a ne adânci cunoaşterea şi spre a ne însuşi deplin dreptul lăuntric, moral, mai bine zis duhovnicesc, dreptul de a împărtăşi cu cei aflaţi în greutăţi şi suferinţe. Cât de stângaci sună cuvintele de mângâiere din gura celor care nu au tre-

cut ei înşişi prin suferinţe şi care nu s'au nevoit până la sudoare, ba chiar până la sânge. Iar când există o astfel de experienţă, cu cât mai bogată experienţa, cu atât mai lucrător şi cuvântul. Şi preotului, aceasta îi este mai de trebuinţă decât oricui altcuiva. Cu alte cuvinte, a cunoaşte viaţa până în străfundurile iadului. A cunoaşte, firește, şi învierea. Altfel totul rămâne fără sens.

Desigur, cuvântul nostru nu este altul decât despre Înviere. În aceasta constă aproape toată propovedania noastră. Şi cât mă bucur că tocmai această Bunăvestire a lui Hristos iese aproape întotdeauna din gura marelui nostru părinte[1]. Dacă vă dă Dumnezeu să-l vedeți, cereți-i rugăciunea şi binecuvântarea şi pentru mine, dacă va fi cu putinţă atunci. (...) Drag părintelui meu, Vérocikăi mele, urări şi binecuvântare. Lui Mişka, Kolia şi Tania, binecuvântarea mea. Pe toţi vă iubesc şi vă pomenesc. (...) O să vă mai scriu. Cât despre mine, până acum, slavă Domnului, sânt bine. Şi toţi, sânt şi ei mai mult sau mai puţin bine.

Al vostru Ieromonah Sofronie.

* * *

Dragă *matuşka* Nataşa,

pace vouă şi întregii case.

În fiecare zi vă cercetez cu gândul, binecuvântându-vă, împreună cu întreaga casă. Adesea mi-este dor de a petrece cu voi fie şi o seară, dar mare este distanţa dintre noi.

Bineînţeles, dragostea pentru totdeauna rămâne ceea ce este, iar distanţa nu poate decât a spori conştiinţa apropierii de un alt ordin; dar tot ea, distanţa, ascunde în sine pentru noi, oamenii, şi primejdia „atrofiei". Iar aceasta s'ar putea întâmpla, de nu ni s'ar fi dat o minunată armă – rugăciunea.

În rugăciunea mea, pe toţi vă port neschimbat. Deşi, cu siguranţă, copiii cresc repede şi se schimbă. Dar eu încă ţin în braţe

[1] Este vorba de Preafericitul Patriarh Alexei I (Simanski).

pe micuțul Kolia, și mă joc cu Mișa, și vin spre casă împreună cu Vera pe poteca îngustă de la *„car"*[1]. Dar poate că și voi v'ați schimbat în toți acești ani, ani îndelungați. Mă uit la fețele voastre, la voi toți, pe o fotografie, și văd că vă iubesc pe toți, dar nu vreau să mă dau pradă tristeții, ci nădăjduiesc în continuare.

Pe toți vă îmbrățișez cu tot dragul meu.

Al vostru Tati

14 Mai, 1957

Dragă *matușka* Natașa, binecuvântare și pace dumneavoastră de la Domnul.

V'am scris de Paști (10 Aprilie). Ați primit scrisoarea? (...)

Pe 20 vi se împlinesc cinci ani.[2]

Pe 19, ziua de naștere a lui Mișa.

Țin minte și alte zile din viața voastră. Dar oricum, viețile noastre sânt legate lăuntric. Și totuși, neprielnica situație mondială, atât de mult împiedică legăturile noastre bune și deschise. Știți cât de mult nădăjduiam să vă pot vedea.[3] Cândva părintele Boris a intervenit pentru mine pe lângă Preafericitul. Anul trecut părea că totul este foarte aproape. Și iată că acum nu mai știu ce să zic. Știți că acum am devenit un „apatrid"[4] de categoria cea mai de pe urmă, în loc să mă aflu cu voi. Acum posibilitățile s'au împuținat și mai mult. Dar la Dumnezeu totul este cu putință. (...)

Zilele acestea, sâmbătă pe 11, părintele Lev mi-a dat să citesc scrisoarea părintelui Boris. Din ea am aflat multe despre împrejurările vieții voastre zilnice. Mi-a fost cât se poate de plăcut să citesc scrisoarea lui plină de viață și de însuflarea cu care întâmpină

---

1 *Car* – autocar, autobuz. (în lb. fr.)

2 Cinci ani de la plecarea din Franța.

3 Vreme de câțiva ani Părintele Sofronie a încercat să obțină viza de plecare în Uniunea Sovietică, dar i s'a refuzat.

4 „Apatrid" – fără patrie.

trudele. Îl recunosc, şi mă bucur că, în ce priveşte capacitatea de muncă, a rămas acelaşi, şi chiar, în anumite privinţe, se depăşeşte pe sine.

Antoanetta[1], după întoarcerea ei, a fost încântată de voi mai mult decât de toţi ceilalţi. (...)

Cea mai însemnată schimbare din viaţa mea este că acum am o bisericuţă[2], alta decât cea a Sfântului Nicolae. Ea se află în capătul acelei uliţe înguste care trece pe lângă căsuţa unde cândva locuiaţi dumneavoastră (...), în fosta proprietate a lui Kolar. Acolo capătul acestei clădiri l-am transformat în paraclis. A ieşit un paraclis foarte prielnic, liniştit, plăcut, potrivit pentru noi. Bineînţeles, toate acestea atârnă de un fir de păr. Însă altfel nici nu poate fi pentru pribegi. Acolo ne adunăm cu precădere monahi şi monahii, în total doisprezece împreună cu mine. Uneori vin şi alţii, din afară. (...)

Nu vreau să descriu unele împrejurări ale vieţii noastre aici, ca să nu spun ceva neplăcut despre alţii. „A", şi ea ne-a întors spatele, după ce am făcut tot ce am putut pentru a o ajuta într'o grea împrejurare a vieţii sale. Dar aceasta este întru totul normal. Greu este a purta recunoştinţa faţă de ceilalţi. Acest nobil simţământ multora le este cumva greu de purtat, şi deci, ei preferă vrajba. Atunci ei pot răsplăti binelui cu vrajbă, lucru ce le dă o satisfacţie. Dar Dumnezeu, până astăzi, m'a apărat de ei. Sănătatea mea, în multe privinţe, s'a îmbunătăţit mai mult decât înainte; de pildă, pot merge la Paris pentru aproape o zi întreagă, ceea ce înainte nu-mi puteam permite. Lucrez mult, dar scriu puţin (...) Şi pot spune că, în general, lucrurile merg bine.

Slavă Domnului! (...)

---

[1] Ducesa Antonina Livovna Meşcerskaia, directoarea Casei Ruse. În 1957 pentru prima oară a vizitat URSS-ul şi s'a întâlnit cu familia părintelui Boris la Moscova.

[2] Părintele Sofronie întemeiase o mică obşte monahală, şi pentru ea a fost înfiinţat paraclisul pomenit.

Iată, vedeți, v'am descris viața multora. Pare-mi-se că asemenea scrisori „fiziologice" nu am scris niciodată nimănui. Dar am impresia că nimeni nu vă scrie despre viața noastră aici. Dar pe dumneavoastră personal vă rog totuși să nu primiți gânduri de deznădejde și care vă descurajează. Doară zilnic mă întorc cu fața către voi, către Răsărit, și cer lui Dumnezeu să vă binecuvânteze pe toți și să vă păzească.

Părintelui meu, dragostea întru Hristos. Copiilor, binecuvântarea mea.

Al vostru, Tati.

Urări și dragoste din partea noastră a tuturor, cei doisprezece.

27 Iulie, 1957

Dragă întru Domnul părinte Boris, de ziua numelui, eu și toți cei dimpreună cu mine îți trimitem dragostea și toate urările născute din dragoste.

Bineînțeles, nu încetez să mă bucur pentru tine, că după multe și grele încercări ai dobândit cele dorite, și că trudele tale de acum nu vor dispărea așa, fără rod, precum era cazul aici. Iar faptul de a-și vedea roadele trudelor este o mare bucurie pentru fiecare om, și mai ales pentru preot.

Dar dacă vom vorbi despre noi, cei care am rămas aici, să știi că plecarea ta a lăsat un mare gol în viața noastră. „A" este persoana altei lumi decât a noastră, și nu este cazul să așteptăm cândva înțelegere reciprocă între noi. „V" prea își „apără" micul său colțișor, așa încât se desparte de treburile noastre comune. Deci nici cu el nu vom ajunge niciodată la o împreună-glăsuire în trudele noastre. Acum, la mine aici, numărul celor pentru care mi-am luat asupră-mi grija, a crescut.

În colțul în care locuiai tu cândva, la ferma lui Kolar, în capătul uliței, avem o mică bisericuță. Curând se va împlini un an de când slujim acolo Liturghia (de două sau trei ori pe săptămână), iar sea-

ra, de la şase la opt, vecernia „noastră". „A noastră", adică după altă rânduială decât se face de obicei în biserici. Nu avem nici cărţi, nici destule puteri ca să ne organizăm un *service chanté*[1], şi deci, vreme de două ceasuri, pur şi simplu „tragem" de metanie cu rugăciunea lui Iisus. Nouă ne este foarte prielnic aşa, căci nu trebuie neapărat să fie prezenţi mai mulţi. Oricâţi ar fi de faţă, poţi săvârşi o astfel de slujbă. În acest răstimp biserica este foarte puţin luminată (una, două, câteodată trei candele, iată toată lumina ei). Colţul acesta este liniştit, în comparaţie cu toate celelalte pe care le vedem în ţara noastră.

Iar căsuţa, mai bine zis şura, care era în acel lung *édifice*[2], acum am transformat-o în casă de locuit; curând se vor termina lucrările şi va fi deja cu putinţă să ne instalăm acolo. Acolo ne vom putea aduna până la douăzeci de oameni, iar la nevoie şi mai mulţi. Firește, să ne adunăm, nu să locuim. A locui, vor putea trei sau patru persoane sus, sub acoperiş. Iată ce este nou în viaţa noastră. Cu „H" şi cu „U" relaţiile noastre s'au răcit mult. Pe semne că ne socotesc rătăciţi. Dar fiecare îşi are propria înţelegere în astfel de lucruri. Concepţiile lor pe această temă, mult se deosebesc de ale noastre. Această împrejurare ne încurcă foarte mult, iar eu niciodată nu ştiu „ce ne va aduce ziua de mâine".

Însă a-şi avea propriul colţişor pentru slujire este un mare privilegiu. Eu chiar aş zice că este nu numai un „confort duhovnicesc", dar chiar un lux. La noi se poate sluji cu jumătate de glas. Nici chiar mie nu-mi este greu. (...) Lor nu le este uşor, să cânte, căci toată slujba se desfăşoară liniştit.[3] Dar numărul persoanelor, şi până şi încăperea, o cere. În schimb aceasta face că este mai tihnit pentru rugăciune, doară dacă şi pot oamenii a se ruga.

---

1 Slujbă cântată. (lb. fr.)

2 Clădire, edificiu. (lb. fr.)

3 În sensul că le era greu să cânte „în surdină", unii dintre ei având voce de tenor de operă. (N. tr.)

Ziua ta de nume mi s'a făcut prilej să-ţi scriu câte ceva despre viaţa noastră. În general trebuie să mărturisesc că, în toţi aceşti ani, deşi au fost nu puţine greutăţi şi necazuri, însă Dumnezeu ne-a păzit, şi noi totuşi trăim, şi chiar uneori ne bucurăm.

Eu, în ce priveşte sănătatea, sânt mai în puteri decât atunci când eraţi voi aici. În schimb şi lucrările s'au înmulţit, şi tensiunile cu oamenii aşijderea.

Nu ştiu ce voi întreprinde mai departe legat de terminarea casei cu paraclisul. Mă voi muta şi eu acolo, sau voi rămâne în „Donjon"? De departe, nu de mine atârnă toate cele legate de această alegere.

Este de prisos să-ţi spun că totdeauna te port în pomenire înaintea lui Dumnezeu. Pe tine şi întreagă casa ta, de care sânt adânc legat în inima mea.

Să te păzească Domnul întru mulţi ani – al tău întru Domnul, frate şi împreună-slujitor,

Arhimandrit Sofronie.

27 Iulie, 1957

Dragă *matuşka* Nataşa, pace vouă şi binecuvântare de la Domnul.

Am primit scrisoarea dumneavoastră de pe 8 Iunie. Vă scriu mai rar decât mi-aş fi dorit. Iar aceasta, într'o mare măsură, ca urmare a unor împrejurări din viaţa mea ce nu atârnă de mine. Eu tot mereu nutresc nădejdea că omenirea va „obosi" de duhul vrăjmăşiei şi va dori adevărata pace. Atunci nouă tuturor ne va fi mai uşor de trăit, şi va deveni cu putinţă să ne scriem sau chiar să ne întâlnim „în carne şi oase". Deocamdată însă oamenii „iubesc mai mult întunerecul" vrăjmăşiei, „decât lumina" iubirii şi a păcii (Io. 3: 19).

Întotdeauna am gândit (când eram încă „artist"), şi nu încetez să gândesc, că cea mai înaltă artă este arta de a trăi. Cât de adesea oamenii manifestă deosebite daruri de a-şi controla până şi cele

mai fine mişcări ale degetelor (la muzicieni), până şi cea mai minuţioasă cântărire a fiecărui cuvânt (la poeţi şi scriitori), până la nuanţe abia deslușite (la pictori), atunci când se afundă în lucrarea lor făuritoare. Şi iată că aproape toţi aceşti „artişti", în viaţa de zi cu zi se dovedesc total incapabili să-şi stăpânească nu numai cele mai subţiri amănunte ale stării lor sufleteşti, ale emoţiilor şi ale depănării gândurilor, dar până şi în a-şi stăpâni cele mai grosolane patimi.

Aşadar, arta de a trăi, adică de a se stăpâni în fiecare clipă, în fiecare loc, în fiecare activitate, cu fiecare om, este, fără îndoială, cea mai înaltă dintre toate artele; dar este şi cea mai dăinuitoare, deoarece ea trece împreună cu omul dincolo de mormânt, în viaţa vecinică. Eu, precum ştiţi, în vârtutea slujirii mele, propovăduiesc această artă de a trăi, cu toate că îmi cunosc deplina mea neîndestulare. Îmi este limpede că nici o suferinţă a lumii nu poate fi nicicum atribuită Făcătorului ei. În chip curios, oamenii aleg nu ce este mai bun, dar ceva mediu. Nu spun: ce este „mai rău" – dar ceva mediu. Cu toate acestea, acel mediu, când omul se agaţă de el şi nu vrea să-şi lărgească inima, acel „mediu" devine ceva mediocru, îngust. Astfel întreagă viaţa noastră se risipeşte în lupta cu îngustimea inimilor oamenilor. Şi, vă mărturisesc, adesea mă văd la limitele deznădejdii. Oamenii – şi cei buni, şi cei dragi, şi cei deştepţi, şi cei culţi – nu sânt în stare a se înţelege unul cu altul, iar ţesutul vieţii se sfâşie la fiecare pas. A-l reface din nou nu este cu putinţă decât prin cea mai încordată putere a unei iubiri care se dăruieşte celorlalţi. Şi când ai dăruit totul, dar la unime nu ai ajuns, inima doare puternic, şi împreună cu ea întreaga-ţi făptură.

Aşa că, vedeţi, vă mărturisesc starea sufletului meu cea mai frecventă acum, adică în anii bătrâneţii, când mi-au slăbit puterile, când văd sfârşitul vieţii, şi nu văd să fi atins ceea ce caut şi am căutat de-a lungul întregii mele vieţi. Vădit că în limitele pământeşti aceasta va şi rămâne de neatins. Iar ieşirea de aci neapărat va fi însoţită de durere pentru starea lumii.

Să nu înțelegeți cuvintele mele de mai sus ca arătând puținătatea sufletului meu. Nu. Este mai curând durere, împreună-pătimire. Plicticos lucru, întreaga viață să te lupți cu ignoranța, cu relele înclinări ale voii oamenilor. Plicticos, pentru că oamenii NU vor binele și lumina. Experiența de veacuri a arătat limpede nefolosul dezbinării și luptelor unii cu alții. S'ar zice că ar fi cu putință... și că ar fi vremea... a înțelege că unirea puterilor ar trebui să ducă la faptul ca toți oamenii să trăiască deplin îndestulați. Însă patima de a domina, de a comanda, atâta s'a înrădăcinat în inimile oamenilor, încât omului tocmai aceasta i se pare cât se poate de firesc.

Iată, scrieți că vă mâhnește lipsa de bună înțelegere între „noi" aici. Aceasta este iarăși pentru că unora li se pare că, dacă îți pot face vreun rău, trebuie să se folosească de acea putință, ca omul, de frica răului să lucreze pentru ei. Oamenii nu au gândul că, dacă ei pot face binele, chiar trebuie, mai presus de orice altceva să se și folosească de acea putință spre binele aproapelui. Nu. Sărăcia, slăbiciunea, dependența omului, ei doresc a le folosi numai în scopuri egoiste. Iar pe cel mai slab nici nu-l privesc ca pe un om, ci ca pe o făptură inferioară, zidită special ca să lucreze pentru ei.

Bineînțeles, toată lupta în această lume se învârte în jurul dorinței din partea unora de a-și folosi puterea, adică de a robi pe ceilalți prin silire; iar ceilalți – își îndreptează toate puterile spre a-și apăra dreptul unei vieți omenești.

Desigur, când cineva ne devine prieten, nu înseamnă că cei cu care prietenul nostru nu se poate înțelege vor înceta să ne fie prieteni. Iar faptul că rămâneți în bune relații față de „H" și de ceilalți mă bucură adânc. Altfel, ar fi fost cât se poate de rău. Da, oamenii, cel mai adesea gândesc pe jumătate, conștientizează pe jumătate. În chip ciudat, ei înșiși nu înțeleg ce fac. Ei sânt oameni de la care nu poți aștepta mult: sânt pe jumătate iresponsabili. Sânt sigur că și cu mine sânt neapărat împrejurări când, din curată neștiință ome-

nească, sau chiar neputință nu răspund așteptărilor altora. Sau văd lucrurile cu totul altfel, și așa, fără să vreau, smintesc oamenii. Astfel, noi toți avem nevoie de mila lui Dumnezeu. Părintelui îi scriu câte ceva despre bisericuța noastră. Despre cum slujim acolo. Pe măsură ce trec anii devin tot mai sigur că, pentru voi, întoarcerea în Patrie v'a fost mântuitoare. (...) Totdeauna vă pomenesc și vă iubesc. Tare mi-aș dori să văd cum au ajuns băieții acum. (...) Mormintele voastre sânt păstrate în bună stare.[1]

Vă pomenesc în fiecare zi dimineața și seara. Rog pe Dumnezeu ca să vă binecuvinteze și păzească pe voi toți. (...)

Totdeauna al dumneavoastră întru Hristos,

Arhimandrit Sofronie.

21 August, 1957

Dragă *matușka* Natașa, pace vouă și binecuvântare de la Domnul.

Ieri am primit scrisoarea dumneavoastră (cu fotografia pustnicului de pe mal). În mod normal v'aș fi scris de ziua numelui, dar acum mă grăbesc să răspund, căci scrisoarea dumneavoastră mă îndeamnă spre aceasta.

Totuși, mai înainte de toate, vă doresc sănătate și vă transmit cele mai calde urări, ca Domnul să vă dea tot ce este cu adevărat bun. Eu cred adânc că binecuvântarea lui Dumnezeu odihnește peste întreaga voastră casă. Cred adânc că rugăciunile voastre, aduse lui Dumnezeu deja de-a lungul mai multor ani, au fost auzite, și că multe, multe a împlinit Dumnezeu. Tema rugăciunilor a fost părintele, băieții, Vérocika... plecarea... și altele. Toate, nu fără greutăți, dar totuși – slavă Domnului. (...)

[1] În cimitirul din Sainte-Geneviève sânt înmormântați fiul mai mare al părintelui Boris și al *matușkăi* – Serioja, tatăl părintelui Boris, mama și fratele mai mare al *matușkăi*, și alte rude.

Nu mi-aţi scris când este aşteptată venirea Preafericitului[1]. Teamă mi-este că această scrisoare va întârzia, căci deja Septemvrie bate la uşă. Mă uimeşte că amândoi aţi simţit în inimă că ceva s'a schimbat în mine. Într'adevăr, aşa şi este. Dar cum să nu mi se schimbe dispoziţia, când deja de zece ani nu m'am învrednicit de nici un răspuns, de nici o atenţie? Firește, m'am gândit că nu este voia lui Dumnezeu şi că nu mai trebuie să întreprind lucrurile omeneşte. De nu binevoieşte Domnul, fie aşa cum voieşte El. Da, eu nicicum nu înţeleg de ce nu binevoieşte. Poate că, odată primit, degrab îmi voi lăsa osemintele acolo, neavând condiţiile pe care sănătatea mi le cere. Poate că, odată acolo, voi fi pur şi simplu *réduit au silence*[2], fără a fi de nici un folos nimănui. Doar mă cunoaşteţi. Ştiţi că formarea mea se deosebeşte întrucâtva de cea care se cere acolo. Capacitatea mea de muncă nu este mare; în privinţa muncii fizice – aceasta este de netăgăduit. (Doară dacă cineva ar spune că aş putea sluji într'alt fel.) Aşadar, mi s'a curmat dorinţa, prin faptul că nu m'am învrednicit de cea mai mică atenţie în urma celor mai fierbinţi şi cucernice rugăminţi şi cerinţe – direct, prin scrisori, şi indirect, prin alţii, de pildă prin cei care au vizitat Rusia în aceşti trei ani. Nu mai vorbesc de rugămintile personale ale tuturor exarhilor noştri. Voi ştiţi cât de credincios am fost Bisericii mele în toţi aceşti ani de „pribegie prin pustie" (curând deja patruzeci de ani). Atenţia le-a fost dată celor care, dimpotrivă, de multe ori I-au întors spatele, au luptat împotriva Ei, dar şi acum

[1] În 1957 era aşteptată venirea Preafericitului Patriarh Alexei în Herson, şi Părintele Sofronie nădăjduia să poată vorbi Părintele Boris cu Preafericitul în legătură cu mutarea sa (a Părintelui Sofronie) în Uniunea Sovietică – o veche dorinţă a lui. Acei ani au fost grei pentru viaţa Bisericii: începuse o nouă etapă de luptă împotriva Ei, cu constrângeri din partea puterii. Acum este greu să înţelegem ce gândea însuşi Patriarhul, cu care părintele Boris vorbise pe această temă nu o dată. Se poate ca el să-l fi ocrotit pe Părintele Sofronie, dar oricum, permisiunea mutării în U.R.S.S. nu a fost dată.

[2] Redus la tăcere. (lb. fr.)

au venit nepurtând nicicum în sine năzuinţele pe care noi le-am trăit şi le trăim. Ciudată este Pronia lui Dumnezeu, dar aşa este. Nu vouă trebuie să vă vorbesc despre acestea... Şi aşa, inima mi-a căzut în bocanci. Într'un anume sens am deznădăjduit, şi nu mai aştept nimic în viaţa aceasta. Aici, din pricina credincioşiei mele faţă de Biserica noastră, toate uşile îmi sânt închise. Acolo – uşa închisă. Dumnezeu, Care singur ştie, Care singur cunoaşte tainele inimii, mă va judeca după ieşirea mea, dar de la oameni, până şi de la cei din Biserică, de acum eu nu mai aştept nimic. Întreaga mea viaţă nu este decât un şir de pierderi, de nereuşite, de ratări. Şi dacă n'aş avea înaintea mea chipul lui Hristos, Care în viaţa Sa pământească, în ultima zi, pe Golgotha, lângă sine vedea numai pe Maica Sa şi pe Ioan, adică cea mai cumplită nereuşită din întreaga istorie a lumii, eu aş fi deznădăjduit nu numai în privinţa legăturilor mele cu oamenii, ci şi în planul veciniciei. Acum însă, având înainte-mi pe Hristos, pot să-mi păstrez în suflet o altă nădejde.

Omeneşte vorbind, s'ar zice că mă plâng peste măsură. Da, mă plâng. Însă deoarece doresc în chip stăruitor să văd lumea mai bună decât se înfăţişează înaintea ochilor mei acum.

Vă scriu această scrisoare după Liturghia din mica noastră bisericuţă. Cei care intră în ea se bucură să poată vedea şi asculta dumnezeiasca slujbă într'însa. Dar nimeni dintre ei nu ştie cu ce preţ mi se dă fiecare zi. Ei nu ştiu că inima mea, de acum a şi uitat ce înseamnă bucuria.

M'am gândit să vă trimit o fotografie a bisericii, dar deocamdată nu am niciuna. Cineva a făcut câteva, dar n'au ieşit. Bisericuţa este mică şi întunecoasă, pereţii sânt vopsiţi în culoare cafeniu închis, iar tavanul verde-albăstrui închis. Iconostasul este simplu, din lemn, din scânduri, vopsit *brun-de-noix*[1]. Luminarea – doar cât este nevoie pentru a citi. Dar noi am făcut-o aşa încât să fie ce trebuie pentru slujbele noastre de vecernie cu metaniile. Ca fiecare să

[1] Baiţ de nuc (lb. fr.).

se simtă ascuns întrucâtva de ceilalţi, pentru nevoile rugăciunii. Şi iată că această socoteală pur practică a dat naştere unei bisericuţe în care multora le place să se afle.

Încercaţi în inima dumneavoastră să desluşiţi vreun sens strigătului meu. Şi trageţi o concluzie, ce trebuie spus Preafericitului pentru mine.

Trimit dragostea mea părintelui. Tot aşa, dragoste şi binecuvântare Vérocikăi, lui Mişka şi Kuka. Spuneţi-le tuturor că nu-i uit. Şi, în general, vă am pe toţi ca pe cei mai apropiaţi şi scumpi.

Al vostru Arhim. Sofronie.

25 Decembrie, 1957

Dragilor şi iubiţilor,

Părinte, *matuşka* Nataşa, Vérocika, Mişa şi Kolia, tuturora din tot sufletul, cu multă dragoste urări de sfintele zile ale Naşterii lui Hristos. Tot ce poate dori adevărata dragoste, toate acelea vi le doresc. Şi mă rog lui Dumnezeu ca venirea Noului An ce vine să vă fie un an cu bogată binecuvântare de sus, plin de pace, cu îndestulare în toate, cu putere pentru viaţă şi cu adevărată însuflare. Depărtarea şi împrejurările actuale ale vieţii şi-au făcut lucrarea: ne-au redus corespondenţa la minimum, dar amintirea voastră, în alt plan, rămâne neschimbată şi neştirbită. Cândva aveam nădejdea să vă revăd în curând; acum sânt tot mai puţin încredinţat de aceasta. Starea lucrurilor în lume se schimbă prea încet pentru o viaţă de om, şi nu ştiu dacă voi mai ajunge ziua când pacea va birui cu adevărat dezbinările şi vrăjmăşiile ce domnesc acum. Mă uimesc de „prostul gust" al oamenilor: au iubit mai mult vrajba decât pacea. Mai mult, au urât pacea. Însă, bineînţeles, nu ni se cade a ne da bătuţi: rugăciunea noastră pentru pacea lumii întregi nu trebuie să slăbească. Iar dacă nu nădăjduiesc, în limitele scurtei mele vieţi să văd biruinţa păcii, aceasta nu înseamnă că am deznădăjduit.

Treptat, fie şi încet, viaţa noastră se schimbă. Unele schimbări au avut loc, altele de-abia se pregătesc. Dar deocamdată toţi cei doisprezece de aici sânt în viaţă. Oare ştiţi că *matuşka* Mihaila este deja de mult cu noi, şi este foarte deschisă? Mai sânt cu noi şi alţii cărora le place aici. Dar am atât de puţine mijloace, că trebuie să refuz pe mulţi. Dacă însă noi am fi avut drepturile omeneşti firești, şi măcar ceva mijloace materiale, deja acum am fi mult mai mulţi. Este atât de greu să ocroteşti viaţa fiecăruia în condiţiile de astăzi. Şi adesea obosesc până la istovire.

Dintre noutăţile bune, dacă vreţi vă pot spune că editura londoneză „Faith Press" a primit cartea Stareţului Siluan tradusă în engleză. Se presupune că va apărea prin Septembrie 1958, adică la aniversarea a douăzeci de ani de la săvârşitul Stareţului Siluan.

Acum este noapte. Sânt singur. Dar sânt sigur că toţi cei de aici vă transmit felicitări şi urări de sănătate şi cele mai bune doriri.

Al vostru, Tati.

Naşterea lui Hristos, 1958

Dragii mei, iubiţilor, neîncetat păstraţi în amintire, adică în sensul deplin al cuvântului, neuitaţilor, părinte, *matuşka*, Veruşka, Mişa şi Kolia, cu adâncă dragoste vă trimit urări din toată inima toţi cei care sânt încă aici.

Vă transmitem cele mai alese urări de bine. Domnul să vă păzească, binecuvântându-vă în fiece zi.

Dar de la voi demult nu am mai avut veşti. Noi toţi sântem mai mult sau mai puţin bine. (...)

Cel care vă iubeşte, Sofronie Tati.

4 Iulie, 1958

Dragă *matuşka* NATAŞA!

Pace vouă şi binecuvântare de la Domnul.

Este încă devreme a spune hotărât dacă voi veni la Moscova zilele următoare sau nu, dar, în orice caz, în invitaţia Patriarhului, printre altele, se află şi numele meu. Am început să fac demersuri pentru viză. Deja de acum s'a hotărât că, în cel mai bun caz, voi întârzia faţă de termenul stabilit în invitaţie (de pe 16-30 Iulie, două săptămâni), deoarece la Versailles mi s'a spus să vin nu mai devreme de 16 Iulie, adică tocmai în ziua când eu ar trebui să fiu pe cale. Păcat că de praznicul Cuviosului Serghie (18 Iulie) n'o să mai pot ajunge. Cum voi şti sigur, vă voi înştiinţa.

Totdeauna, în fiecare zi, pe toţi vă port în amintire cu dragoste neschimbată şi cu dăruire. Sărut pe Mişa şi Kolia.

Arhimandrit Sofronie.

3 Septembrie, 1958

Dragă *matuşka* NATAŞA, pace vouă şi binecuvântare de la Domnul. Nu încetez să mulţumesc lui Dumnezeu pentru bucuria întâlnirii cu voi.[1] Vă trimit cele mai calde urări de ziua numelui. Teamă mi-e că scrisoarea mea va întârzia, dar se poate şi să ajungă la timp. Am reţinut-o două zile din pricina fotografiilor. Am vrut să vi le trimit.

Tare m'am bucurat că l-am văzut şi pe Mişka. Lipseau doar Kolia şi Vérocika. (...)

Eu, Slavă Domnului, m'am odihnit şi mă simt bine. O mulţime de amintiri dintre cele mai plăcute, mai bune, s'au păstrat în sufletul meu legat de cele puţine zile, dar pline de multe trăiri adânci.

---

[1] În August, 1958, Părintele Sofronie pentru prima dată a vizitat Uniunea Sovietică, drept oaspete al Bisericii Ruse. Părintele Boris, împreună cu preoteasa şi cu fiul lor, Mihail, au venit din Herson la Moscova ca să-l întâlnească.

Soarta mea mai departe nu-mi este încă limpede. Rugați-vă ca Domnul să-mi rânduiască viața după voia Sa, așa cum este mai bine pentru mine și pentru ceilalți. Îmi este atât de obositor să trăiesc neștiind unde să-mi plec capul – dacă nu în sens propriu, atunci în sens duhovnicesc.

Mai este nevoie să vă reamintesc de dragostea mea cea mai adâncă și dăruită? Dintr'însa purced cele mai calde urări pentru voi toți. Și părintelui cere-i să se roage pentru a-mi găsi rostul.

Al vostru întru Hristos, arhimandrit Sofronie.

Nașterea lui Hristos, 1960-1961[1]

Dragă părinte, *matușka*, Vera, Mișa și Kolia...

Mi-e dor de voi. A trecut o vecinicie de când nu v'am mai văzut.

Vă trimit urările mele de Nașterea Domnului, dragostea mea, cele mai bune doriri și vă am necontenit în amintire. Și toate acestea sânt prea puțin. Știu că dragostea nu se mulțumește niciodată, totdeauna vrea tot mai mult. Credem cu toții că este cu putință să vină și acel mai mult. Iar această nădejde ne dă puteri să răbdăm lipsurile întregii vieți.

De mult nu mai am vești de la voi. Unde sânteți, cum sânteți?

Eu, slavă Domnului, m'am rânduit minunat. Împrejur este o mare liniște. Natura pe jumătate adormită se luptă cu moartea, dar nu așa ca în Nordul îndepărtat. Sânt încă multe frunze verzi. Mai ales dafinii rezistă la toate frigurile, ploile și vânturile. Sute de vrăbii se cuibăresc în ei, și sânt vesele chiar și în zilele reci. Mai departe este pustiu – un orizont larg, iar și mai departe, marea. O minunație. Și asta, în zilele noastre!

[1] Cea dintâi scrisoare a Părintelui Sofronie din Anglia. Trecând, cu binecuvântarea Preafericitului Patriarh Alexei I în jurisdicția Patriarhiei Ecumenice, el a întemeiat la vreo 90 de kilometri de Londra Mănăstirea Sfântului Ioan Înainte-Mergătorul.

Rugaţi-vă pentru mine, precum şi eu totdeauna mă rog pentru voi. Fie ca rugăciunea să înlocuiască despărţirea şi depărtarea.

Cel care vă iubeşte ca şi mai nainte din tot sufletul,

Al vostru, Tati.

Părintele Sofronie în odaia de lucru din mănăstirea din Anglia. Icoana Maicii Domnului este pictată de el însuşi

11 Decembrie, 1963

Dragă părinte Boris, *matuşka* Nataşa, Mişa şi Kolia.

Vă trimit la toţi cele mai calde urări de Naşterea Domnului şi de Anul Nou. Ştiţi cuvintele Stareţului Siluan, că DRAGOSTEA nu poate uita. Aşadar, în fiecare zi, cu toată dragostea vă pomenesc pe toţi. O, de când nu v'am mai văzut!

Cine ştie, poate încă va veni pace pe pământ, şi se va ivi între oameni bunăvoire, şi atunci va fi mai uşor tuturora să se întâlnească.

Al vostru, acelaşi arhimandrit Sofronie.

15 Mai, 1964.

ADEVĂRAT A ÎNVIAT DOMNUL!

Dragilor, neuitaţilor, părinte Boris şi *matuşka* Nataşa,

Pace vouă de la Hristos Cel Înviat, vouă şi întregi casei voastre.

Cât de mare mi-a fost bucuria să primesc de la voi, de Paşti, urările şi unele noutăţi. O, de când nu mai primisem nimic de la voi! Curând vor fi deja doisprezece ani de când vă însoţeam la gară cu simţământul pierderii celor mai buni prieteni, şi mai mult decât prieteni. Atunci încă trăia în mine nădejdea întâlnirii cu voi, iar acea nădejde înmicşora întristarea despărţirii. Ceea ce s'a petrecut apoi nu m'a mulţumit deloc.

Astăzi vă pomenesc de ziua părintelui Boris. Peste câteva zile – naşterea lui Mişa... are deja douăzeci de ani! Dar şi Kolia este deja băiat mare. Iar Vera – ce a devenit acum? Pe copiii ei nici nu i-am văzut. (...)

În cei doisprezece ani ce au trecut multe am trăit, multe am pătimit, mult m'am trudit, tot mereu dându-mă altora. De acum am îmbătrânit, dar încă nu am tihnă, nu am putinţa să încetez a lucra, a mă slobozi de grijile de zi cu zi. La vârsta mea este firesc să doreşti tocmai să te slobozeşti de toate obligaţiile, căci fiecare lucru, până şi cel mai mic, se dă cu preţul unor eforturi peste măsură.

Viaţa nu mi s'a rânduit astfel încât toate acestea cât se poate de firesc să-mi fie deja cu putinţă. Odraslele mele nici nu vor să iasă din „copilăria" lor, şi să ia asupră-le toată răspunderea pentru viaţa noastră de obşte şi pentru mine îndeosebi, aşa cum eu am luat asupră-mi răspunderea pentru ei, neîncetat grijindu-mă să le dau toate cele de trebuinţă.

Acum vremea este minunată. Este, cu siguranţă, cea mai frumoasă perioadă din ţinuturile astea. Grădina noastră este frumoasă, mai departe se întind câmpiile întrerupte de şiruri de copaci. Şi tot aşa până la mare, al cărei cel mai apropiat ţărm este cam la 4-5 km depărtare de noi. Rar lucru în zilele noastre: înaintea noastră, o întindere atât de mare, şi nu vedem nici o casă. Ele se ascund undeva, de copaci, dar nu în apropierea noastră. Astfel în jurul nostru se aşterne liniştea, iar noaptea această linişte este deosebit de adâncă. Aud că tineretul de azi deloc nu mai rabdă liniştea. Iar eu nu pot înţelege asemenea oameni. Când mă aflu la Londra obosesc cumplit datorită neîncetatei mişcări, datorită mulţimii de oameni, datorită zgomotului marelui, prea marelui oraş. Şi mă bucur când mă întorc în sătucul meu.

Nu ştiu ce să spun. Mă „urmăreşte" o soartă ciudată: oriunde mă aflu, cum aud oamenii – de îndată vin, măcar că sântem departe de toată lumea şi nici nu este prea uşor de ajuns la noi. Acum, Duminicile şi în praznice, vine atâta lume, încât casa noastră, una destul de mare, a devenit pur şi simplu neîncăpătoare. Pe vreme frumoasă ne salvează grădina, unde, după slujbă, şed pe iarbă, pe bănci, pe scăunele ş.a.m.d. Pleacă de obicei la sfârşitul *après-midi*[1], adică pe la orele 6-7-8 seara, depinzând de vreme şi de timpul anului. În noaptea de Paşti au fost la noi şaptezeci şi cinci sau optzeci de oameni, iar Duminica următoare aproape două sute.

Nu ne este cu putinţă a organiza astfel de primiri, iar oamenii se împrăştie pe câmpurile ce ne înconjoară; dar aceste câmpuri

[1] După amiază (lb. fr).

aparţin diferitor ferme, şi fermierii, teamă mi-este, cândva să nu fie deranjaţi de o astfel de valmă de oameni. Dar, în general, localnicii ne iubesc şi se poartă cu noi deosebit de frumos şi de curtenitor. Buni vecini – mare ajutor. Poţi pleca liniştit departe, până şi o zi întreagă, ba chiar mai multe zile, şi niciodată nimic nu s'a întâmplat încă, deşi porţile proprietăţii noastre sânt larg deschise zi şi noapte. În parte şi pentru că o maşină care a întors chiar în faţa porţii noastre, fiind locul cel mai larg de pe străduţă, ne-a rupt balamalele, iar noi le-am lăsat aşa, socotind că mai târziu vom zidi o intrare mare din piatră cu stâlpi de fiecare parte. Nu este exclus ca şi aceasta cândva să se construiască.

Aproape niciodată, cu nimenea, nu se întâmplă să existe un echilibru între nevoi şi cele ce vin asupră. Unii tânjesc după linişte şi tihnă, iar această tihnă nu li se dă; alţii doresc tovărăşie, zgomot, activităţi, dar rămân în singurătate, uitaţi, ocoliţi. Iar aceasta aproape întotdeauna şi pretutindenea: sau este prea mult de lucru, sau nu ai ce face; sau eşti sfâşiat din dragostea celor care trag către tine, sau nu mai poţi din pricina singurătăţii apăsătoare. Mai „rău" decât toate este faptul că, în cele mai multe cazuri, omul întâmpină în viaţă contrariul a ceea ce caută. Care este tâlcul acestora? Poate că oamenii sânt puşi într'o stare de conflict, în condiţiile divergenţelor între voinţe, ale nepotrivirii viziunilor, în condiţiile neputinţei materiale de a-şi împlini cele întreprinse de ei, în viziunea lor creatoare şi altele asemenea, spre a ne cunoaşte noi toţi mărginirea şi a căuta nemărginirea, absolutul, cele netrecătoare, deplina desăvârşire, printr'o mai mare încordare a întregii noastre fiinţe.

Acum doi ani, când am călătorit către Răsărit, acolo am văzut cumplita sărăcie, o viaţă încă a „erei de piatră", a primelor capitole din Biblie, m'a izbit acel tablou, şi mi-a venit gândul că tocmai în vârtutea acestei condiţii sălbatice, fără apărare, s'a aprins anume acel foc ce s'a pogorât din cer, pe care Hristos ni l-a adus. Întorcându-mă în Europa, în mediul celor care trăiesc în condiţii de

confort şi, adesea, de prisos de bogăţie materială, m'a izbit satisfacţia oamenilor în acest plan material şi lipsa capacităţii de a cuprinde în adâncul fiinţei lor ideea veciniciei, de a trăi această vecinicie încă de aici. Ceea ce uimeşte cel mai mult duhul meu este lipsa adevăratei rugăciuni în lumea noastră contemporană. Chipul omului s'a înjosit până la totala neputinţă de a crede în faptul că Tatăl nostru este Făcătorul a tot ce este, Tată adevărat, apropiat. Sânt convins că oamenii, cu cât mai mult îşi vor pierde chipul şi asemănarea cu Făcătorul, cu atât mai greu le va fi să-şi rezolve toate celelalte probleme.

Ziua sfârşeşte, soarele apune, se apropie ceasurile tihnite ale nopţii, când îţi auzi zgomotul sângelui ce curge prin vine. Iubesc această linişte, aş dori să dispun de mai multă putinţă de a petrece în ea, în afara grijilor a tot ce este vremelnic. Mâine dimineaţă avem Liturghia, iar eu vă voi pomeni pe toţi cu drag. Domnul să vă păzească.

Al vostru dăruit pentru totdeauna, Tati.

Îmbrăţişez şi binecuvântez copiii. Vă doresc tuturor deplinătatea vieţii şi bucurie. Urări lui Mişa pentru ziua de naştere ce vine. Pe Kolia, care a crescut mai mare decât mine, tot aşa îl iubesc şi de asemenea îmi rămâne în vie amintire. Pe Vera atât de mult aş dori să o văd, şi pe copiii ei.

11 Octombrie, 1964

Dragă *matuşka* Nataşa, pace vouă.

Vă mulţumesc mult pentru scrisoare. Pe semne, „inima inimii vesteşte". În ultimele trei săptămâni mă simţeam destul de îngrijorat pentru dumneavoastră, şi rugăciunea mea luase un caracter foarte acut şi încordat. Mi se părea că vă simţeaţi rău, dar de ce anume, nu-mi era deloc limpede. Nu pot să spun că scrisoarea dumneavoastră m'a liniştit prea mult prin faptul că însivă îmi vor-

biți de boală. Dar într'un fel sau altul m'am bucurat de scrisoare. Trăim atât de departe unii de alții, în împrejurări atât de diferite, că nu mi-este deloc cu putință să-mi fac o idee, fie ea cât de șteasă, despre viața voastră. Bine că ați reușit să vă obțineți o oarecare bunăstare în casă. Mai înainte vă era atât de greu. Dar până și un scurt răstimp al unei lupte atât de greoaie vă putea zdruncina sănătatea care și așa nu este foarte bună. (...)

Mulțumesc că mi-ați scris despre băieți. Erau încă foarte mici când au plecat, dar acum, spuneți, au ajuns mai mari decât tatăl lor. Mai aveți fotografia în care eu ședeam pe divan cu Nicolka în brațe, în Donjon, când avea în jur de doi ani? Acum el ar putea să mă țină pe genunchi. Tare nădăjduiesc ca și el, și Mișa, să reușească să termine studiile superioare. Despre faptul că toți trebuie să-și facă un anume stagiu în fabrici auzisem deja destul de demult. Eu găsesc această măsură foarte înțeleaptă în contextul educației tineretului. Adesea tinerii care nu au cunoscut adevărata muncă, o adevărată zi de muncă, se pervertesc, devin nepăsători față de suferințele celorlalți, și ajung până la fărădelegi. Dar totuși, este de asemenea vădit că o astfel de măsură, binefăcătoare după criteriile guvernului, în anumite cazuri poate deveni cât se poate de negativă, deoarece întrerupe continuitatea învățăturii în perioada cea mai importantă, adică atunci când organismul omului este cel mai capabil pentru studiu.

Totuși, nu vă întristați, nici dumneavoastră, nici Kolia, pentru eventuala pierdere a timpului prețios. Din punct de vedere moral oricum aceasta îi va fi un câștig, doar să-l încline să fie cu luare aminte la Om, la fiecare om. Fie ca el să cunoască prin propria experiență prin câte suferințe se câștigă „pâinea de toate zilele" și astfel să dobândească o inimă în stare a răspunde la toate nevoile oamenilor. Atât de mult i-am iubit pe băieții dumneavoastră, încât acum, amintindu-mi de ei, cu bucurie mă întorc la acele zile. Iată acum mi s'a înfățișat viu tabloul când Kolia pentru prima dată a stat pe picioarele sale singur, și cât de VICTORIOS a râs, cu

râsul bucuros al biruinţei.[1] Fie ca aceasta să-i devină un chip al faptului că trebuie tot aşa de biruitor să se ridice, adică să treacă de la poziţia orizontală, firească animalelor, la cea verticală, firească OMULUI. Cuvântul grecesc ANTHROPOS înseamnă „căutând în sus". Îmi place de asemeni şi cuvântul CELOVEK[2], de vom tâlcui acest cuvânt precum urmează: *celo* – fruntea, simbol al minţii; *vek* – adică vecinicia. Altfel spus, „minte vecinică". Deoarece fireşte, semnul unui suflet viu este acela de a şti că moartea este omului cu neputinţă; că „el nu va muri în întregime", că o anume parte a fiinţei sale va „scăpa de stricăciune". Aşa mi-l înfăţişez pe Kolia.

Foarte mult mă bucur pentru Mişa. Dar mă uimesc cât de uriaş s'a făcut. Comparaţi-l cu mama, mică, subţirică. Transmiteţi-le amândurora dragostea şi binecuvântarea mea. Vérocikăi, când îi veţi scrie, spuneţi-i şi din partea mea că o iubesc ca şi înainte. Ce frumoasă era ea! Oare tot aşa arată şi acum?

Acum iată ce gând mi-a venit legat de scrisoarea dumneavoastră: oare aveţi un magnetofon? Poate că o să mă înregistrez pe o bandă şi o să v'o trimit. Dar ce anume? Gândiţi-vă dumneavoastră la asta – doar dacă este cu putinţă să vă trimit asemenea lucruri. Aici, deja, aceasta a devenit un fel aparte de corespondenţă. Mulţi trimit benzi părinţilor şi fraţilor lor, şi astfel le dau putinţa de a le auzi glasul pe viu. (...) Vă voi trimite o fotografie când voi avea una cât de cât acceptabilă. Mulţi mă fotografiază din toate părţile, dar eu foarte rar primesc fotografiile şi aproape întotdeauna sânt cumplit de proaste. Oricând aş fi gata să sparg oglinzile care mă înfăţişează, măcar că îmi amintesc de zicala: „Nu oglinda-i de vină". De vom fi încă în viaţă poate că ne vom revedea, fie aici, fie acolo la voi. Aici la noi toate sânt bine, slavă Domnului. Eu,

[1] Aşa a decurs viaţa Părintelui Sofronie, că, până la venirea sa în Franţa, nu i s'a întâmplat să cunoască copii mici. El a urmărit cu dragoste şi interes creşterea copiilor părintelui Boris. Fiul cel mai mic a făcut primii săi paşi sub ochii lui, iar aceasta s'a întipărit pentru totdeauna în amintirea Părintelui Sofronie.

[2] Om (lb. rus.). (N. tr.)

fireşte, îmbătrânesc, slăbesc, dar pentru anii mei nu este încă aşa de rău. Iarna aici este blândă, frumoasă. Grădina este încă aproape toată verde, deşi frunzele au început să cadă deja de luna trecută. Adesea avem zile senine, însorite. Iar vara, anul acesta, a fost cea mai frumoasă dintre toate de care-mi amintesc, în Franţa sau aici.

Sânteţi mai tânără decât mine. Trebuie să vă refaceţi. Aştept cu nerăbdare următoarea scrisoare, care să-mi aducă veşti mai bune despre dumneavoastră.

Transmiteţi părintelui dragostea mea neschimbată. Spuneţi-i că nu demult m'a vizitat Lev Zander[1]. Dar eu, anul acesta, nu am mers nicăieri în străinătate. Vedeţi, deja am început să scriu fără nici o rânduială. Înseamnă că este vremea să pun capăt scrisorii. Ştiu că iubiţi pe Domnul, ştiu că mă iubiţi până şi pe mine. Dar ştiţi că şi eu vă iubesc, vă iubesc pe toţi neschimbat şi tare, şi rămân totdeauna al vostru,

Tati.

18 Noiembrie, 1964

Dragă *matuşka* Nataşa, pace vouă!

Acum o săptămână v'am trimis o scrisoare, răspuns la scrisoarea cea mare a dumneavoastră din 29.10, iar acum, înainte să o primiţi, doresc să vă scriu din nou, căci gândul la voi izgoneşte multe alte gânduri. Iată înaintea mea stă un teanc de scrisori de-ale voastre, adică ale dumneavoastră şi ale părintelui. Nu fără bucurie îmi amintesc de trecut, dar nici fără întristare recitesc scrisorile. Ştiţi că adesea sântem nevoiţi să spunem cu mult mai puţin decât am dori, mai ales în împrejurările vremii noastre. Toţi obişnuim să ne înghiţim cuvintele. Este bine atunci când oamenii îşi înghit minciuna, clevetirea, ocările, lucruri care aduc cumplită năruire în

[1] Filosof şi theolog, a luat parte activ la mişcarea studenţilor creştini Ruşi (RHSD).

viaţa întregii lumi, surpând adesea în chip de neîndreptat vieţi de oameni. Dar, din păcate, nu numai cele mai sus pomenite, ci şi cuvinte cu adevărat bune, de viaţă ziditoare, nici ele nu pot fi rostite.

Printre scrisori am găsit şi una mai veche, (...) care mi-a amintit de ziua de rămas bun, la plecarea voastră. Mă gândesc să v'o trimit. Poate vă va interesa pe voi şi pe copii. Vă trimit şi două fotografii. Nu sânt prea reuşite, dar totuşi, mai bine decât nimic. Într'una din ele este casa noastră. Culoarea roşie, în realitate este mult mai „adâncă", mai „solidă", mai plăcută. Şi grădina acum este într'o stare mult mai bună. În cealaltă sânt grecii care vin Duminica de la Londra şi care, după slujbă, rămân la „picnic" în grădină. În fundal mă vedeţi pe mine. Adesea vine mai multă lume decât putem în mod normal primi. Astfel pustia aceasta a devenit un loc foarte viu în zilele de praznic. Noi însă ne îndulcim de linişte în celelalte zile ale săptămânii. În a doua fotografie se vede colţul casei noastre din partea stângă a primei fotografii. Peretele acesta nu este vopsit. A rămas cărămidă goală. Uşa mare, a cărei muchie o vedeţi, este uşa ce dă din biroul meu către grădină. Acum grădina este mult mai goală după căderea frunzelor. Sânt multe păsări în ea chiar şi acum. Iarna este deocamdată caldă. O singură noapte a fost sub zero grade. Acum sânt +10.

Vă scriu aceste lucruri neînsemnate cu gândul că poate şi astfel de amănunte vă sânt nu fără interes, aşa cum nici eu nu sânt indiferent la detaliile vieţii voastre. Da, am fost nevoit să păstrez o mulţime de scrisori, nu numai pentru că îmi sânt interesante, dar şi pentru că memoria mea nu mai reţine nici ce s'a întâmplat ieri, iar eu trebuie să răspund unora după mulţi ani. Văd acum că în acest fel îmi pot reîntregi în memorie multe, care altfel ar fi dispărut fără întoarcere. Uneori se alcătuieşte o întreagă carte, un uriaş tablou cu evenimente, gânduri.

Dar totuşi închei acum scrisoarea, propunându-mi să vă scriu din nou. Aştept cu nerăbdare noutăţi privind boala dumneavoastră. Deşi în cursul săptămânii aveam un simţământ mai liniştit, dar nu

am întotdeauna încredere în intuițiile mele și aștept vești sigure din partea voastră.

Știți că vă iubesc pe toți și, cu adevărat, în fiecare zi îmi revin amintirile noastre, a căror esență și nume voi știți.

Al vostru, Tati.

„Casa noastră", începutul Mănăstirii Sf. Ioan Botezătorul. Reparații la acoperiș în 1963

Paștile lui Hristos, 1965

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dragilor, neuitaților, pururea iubiți părinte Boris, *matuşka* Natașa, Vera, Mișa, Kolia, pacea Domnului vouă tuturor să se înmulțească în aceste sfinte zile.

(...) Am fost cât se poate de întristat de veștile privind bolile voastre, și, pe cât pot, strig către Dumnezeu, rugându-mă să vă păzească pe toți, și pentru îndelungarea în pace a vieții voastre.

Desigur, se apropie sfârşitul nostru al tuturor... „câţi vedem că sânt aici, toţi vom pleca...". Dar bucuria Învierii şterge groaza lipsei de sens a tot ce este pământesc. Aşadar în aceste zile vă trimit urările şi dorirele mele de Paşti. Fie bucuria apropierii Zilei Neînserate a lui Hristos nedepărtată de voi până la sfârşitul zilelor voastre, precum şi adevărata însuflare, care nu este alta decât însuşi Duhul Sfânt, şi ea să petreacă neîncetat cu voi, înconjurându-vă mai mult decât aerul atmosferei Pământului. Cu atât mai osârduitor vă doresc aceasta acum când în lumea întreagă sporeşte naşterea de „pre-oameni"[1], prea adesea incapabili a primi naşterea în Duh, de Sus, rămânând până în sfârşitul zilelor lor tot aşa – „pre-oameni", lipsiţi de conştiinţa de fii ai lui Dumnezeu, neputând rosti cum se cuvine rugăciunea Domnului, „Tatăl nostru"... Lumea devine ca un uriaş „Zoo". Iar noi neapărat trebuie să strigăm neîncetat către Dumnezeu, spre a trimite acestei lumi, ce piere în chingile deznădejdii şi absurdului, o nouă descoperire – mai bine zis, să arate cumva noi minuni, nu unele tehnice, bineînţeles, care să poată străpunge conştiinţa acestor „pre-oameni", ca să se nască şi ei unei adevărate vieţi omeneşti. Starețul, şi mulţi alţi nevoitori, zeci de ani s'au rugat pentru lume, şi nu se vede rezultatul acestei rugăciuni. Hristos însă a biruit, şi biruinţa Lui dăinuie în veac. Hristos a Înviat!

Cel care totdeauna vă iubeşte,

Arhimandrit Sofronie

---

[1] „Pre-om": în gândul Părintelui Sofronie, cel cu „chip de om" nu este încă om cu adevărat până nu a primit naşterea de sus, nu numai în sensul botezului, dar şi o anume însuflare de sus care îi schimbă întreaga viziune, îl trezeşte la credinţă, spre a-şi putea însuşi de acum asemănarea cu Dumnezeu („chip şi asemănare...") (N. tr.)

29 August, 1965

Dragi, dragilor *matuşka* Nataşa, părinte Boris, Mişa, Kolia şi – dacă este cu voi – Vera, şi toţi copilaşii care cresc repede.

Pacea Domnului şi binecuvântarea Sa înmulţească-se peste voi, în măsura scurgerii vremii, până când veţi ajunge la măsura desăvârşirii cunoaşterii Vecinicului Dumnezeu, spre a vă bucura de acum de netrecătoarea şi de vecinica pace.

În nădejdea că scrisoarea mea va ajunge la voi la timp, adică de ziua numelor voastre, vă trimit urările şi cele mai bune doriri, şi toată dragostea pe care în fiecare zi o pun înaintea lui Dumnezeu în rugăciunea mea pentru voi, pentru voi toţi.

Dacă eu însumi v'aş scrie mai des, m'aş putea plânge acum că de mult nu mai am veşti din partea voastră. Dar, deoarece şi eu scriu rar, sânt nevoit să rabd lipsa scrisorilor voastre. Cel mai important pentru mine în vremea de acum este să aflu ceva despre sănătatea voastră, despre progresul băieţilor. Am rămas uimit văzând cât au crescut. I-am petrecut [la gară spre Rusia] când erau mici de tot, iar acum m'au întrecut cu un cap.

În loc ca eu să-l port pe micuţul Kolia, acum el mă poate ridica în braţele sale. Aş dori să petrec cu voi toţi măcar câteva ceasuri, să vă revăd pe toţi faţă către faţă, pentru ca, citind paginile deschise ale feţelor voastre, să zăresc în ele ceea ce oamenii adesea nu ştiu. Este drept că noi toţi suferim datorită faptului că nu ne cunoaştem pe noi înşine.

Ce voi spune despre mine? Cu adevărat am îmbătrânit, cu adevărat slăbesc şi-mi doresc odihnă. Niciodată mai înainte nu am crezut că voi ajunge până la o asemenea bătrâneţe. Pentru mine este de necrezut: al 70-lea an! Eu care niciodată nu am nădăjduit să ajung nici până la 40. Ultimii cincisprezece ani s'au scurs în trude necontenite, adesea până la totală istovire. Dar amintirea voastră a tuturora este cât se poate de vie în inima mea, iar rugăciunea mea pentru voi este zilnică. Ştiu că nici voi nu mă uitaţi. Domnul să vă păzească pe toţi!

Cel ce vă iubeşte, al vostru Sofronie.

Naşterea lui Hristos, 1965-1966

Dragii şi neuitaţii mei, părinte Boris, *matuşka* Nataşa, băieţii Mişa şi Kolia, şi de asemeni şi Vera – căreia să-i scrieţi, dacă nu este acum cu voi.

Tuturor vă trimit dragostea mea şi cele mai calde simţăminte de praznicul Naşterii lui Hristos şi Noul An. Tuturor vă doresc nu numai fericirea trecătoare, ci şi vecinica prăznuire în pace adâncă, în Împărăţia Luminii neapuse, unde totul este plin de un tâlc nemărginit, unde totul bucură şi înveseleşte duhul nostru, căci totul se săvârşeşte de către Duhul Sfânt.

De fiecare dată când slujesc Liturghia, cu bucurie privesc şirul numelor voastre. De fiecare dată când vreau să vă scriu, puternic îmi aduc aminte de anii când eram împreună într'un gând întru toate; în fiecare zi, mai ales seara, când voi poate dormiţi deja (căci iarna sânt trei ceasuri diferenţă între noi), cu mintea sânt cu voi, şi în duh mă rog lui Dumnezeu să vă binecuvinteze şi neschimbat să vă păzească.

De când mi-aţi scris ultimele scrisori despre faptul că niciunul nu vă simţeaţi bine, o oarecare îngrijorare s'a aşternut în inima mea. Dar nădăjduiesc că îmi veţi mai scrie despre voi şi despre copii. Mă uit la fotografia voastră împreună, şi mă gândesc – ce mare schimbare la copii. Cum a devenit Mişuk, care, în acea vreme, ca şi copil, speria puişorii, sau Kuka, scărmănând atuncea fără milă căţelul care se încredinţa deplin în micuţele sale mâini!

Până şi Vérocika a devenit alta. Nu mai este acea fetiţă aproape fără griji, ci o mamă serioasă. Rău îmi pare că nu vă cunosc nepoţeii. Dar totuşi, pe toţi vă iubesc, şi pe toţi vă pomenesc. Sânt lipsit de via părtăşie, iar această lipsă nu poate fi înlocuită cu absolut nimic.

Arhimandrit Sofronie

8 Ianuarie, 1966

Dragă, dragă *matuşka* Natașa,

Pace vouă şi binecuvântare de la Domnul. În fiecare zi rog pe Tatăl nostru Carele este în ceruri, să vă trimită „blagosloveniile bunătăţii" şi să vă păzească cu nedepărtată pază. Atât m'am obişnuit să gândesc despre dumneavoastră ca stând neîncetat la hotarul, un curios hotar, între viaţă şi moarte. Pe de o parte, sânteţi atât de plină de bucuria vieţii, răspundeţi fiecărei împrejurări atât de repede şi de puternic, purtaţi în inima dumneavoastră cu atâta încredere pe toţi membrii familiei şi mulţi prieteni; pe de altă parte, atât de des inima v'a trădat, încât toţi ne facem griji pentru dumneavoastră. Iar acum aproape întotdeauna trăiesc aceleaşi în legătură cu dumneavoastră. Faptul că în Franţa, după multe stări critice pe care le-aţi trăit acolo, aţi rămas încă vie şi înviind pe ceilalţi, naşte credinţa că, încă şi încă, veţi ieşi biruitoare asupra morţii, până şi în planul pământesc. Doresc să cred că această biruinţă se va prelungi până când vă veţi săvârşi datoria de mamă şi de soţie.

Iertaţi, că poate nu întotdeauna ştiu cum şi ce să vă scriu. Ştiţi că toţi sânt convinşi că scrisorile, până astăzi, trec graniţa nu în deplină libertate. Că altcineva le citeşte, şi le citeşte nu cu o dispoziţie binevoitoare, ci cu gândul de a afla în ele vreo oarecare vină sau chiar vreo nelegiuire. Iar conceptul a ce este o nelegiuire atârnă atât de mult de un loc sau altul, adică de rânduielile locale. De aceea, în scrisorile mele, sânt nevoit de obicei să vorbesc numai de neschimbata mea dragoste şi amintire, fără să ating nici o altă problemă. Ultimele dumneavoastră scrisori au un caracter ceva mai viu şi slobod, ceea ce îmi dă curajul să vă scriu puţin altfel.

Bineînţeles că citatele pe care mi le-aţi dat din scrisorile lui Nicolka mi-au fost cât se poate de preţioase. Vă sânt foarte recunoscător că mi le-aţi trimis. Mulţumesc mult pentru poza lui. Pentru nimic în lume nu l-aş fi recunoscut pe micuţul Kuka pe care îl purtam în braţe şi cu care mă plimbam prin livada lui R. Acasă, pe biciclete: eu pe a mea, cea mare, şi el pe a lui, cea micuţă, cea cu

două rotițe mici în spate. Înțeleg că pentru o asemenea mamă ca dumneavoastră, a vă despărți de el vreme de trei ani[1] este o durere adâncă, o lipsă cumplită, o necontenită teamă. Bine că el înțelege, și vă scrie des, lucru ce ușurează a răbda absența lui. Și totuși îmi voi îngădui să vă spun ceva de genul unui sfat sfios: fiți mai încredințată de Pronia lui Dumnezeu. Trăiți până și această absență mai puțin intens, pentru ca inima dumneavoastră să poată purta un răstimp atât de îndelungat. Știu că este ușor să dai sfaturi, și, așa cum spuneați cândva înainte, „nu poți porunci inimii", chiar dacă o strângi cu pumnul.

Așadar strângeți-o iară și iară de-a lungul a câtorva ani, ca după aceea să se desfacă și să se deschidă deja unei desăvârșite și nepieritoare iubiri, după poruncile lui Hristos. Noi oamenii, din păcate, avem nevoie să trecem prin toate suferințele, spre a putea înțelege viu suferințele întregii lumi, spre a-L putea înțelege pe Hristos.

Domnul v'a dăruit atât de multe în plan duhovnicesc, încât puteți și trebuie să fiți mai puternică, până și atunci când „zăceți" bolnavă în pat. Biruința voastră cea de pe urmă, fără îndoială va fi ca și biruința lui Hristos. Nu am primit nimic de la Vlădica Ioann[2]. Și această întrebare mi-a rămas nelămurită. Eu însumi nu îndrăznesc să scriu nimănui. Dar dumneavoastră scrieți-mi fără sfială, doar dacă aceasta vă este cu putință din alt punct de vedere. Scrieți „de-a valma", fără să alegeți cuvintele sau să folosiți elocvență. Și eu scriu repede, adesea fără să recitesc ce am scris. Când citesc cele ce-mi descrieți mă uimesc că puteți purta asemenea munci grele din punct de vedere fizic. Scrieți-mi despre toți copiii. Dar fiți mai puțin îngrijorată pentru ei. Îngăduiți-le și lor să fie așa cum sânteți dumneavoastră, mai liberi în hotărârea sorții lor. Căci dum-

[1] Scrisoarea a fost scrisă după ce Părintele Sofronie a aflat că fiul cel mic al părintelui Boris și al preotesei a fost recrutat în rândurile Armatei Sovietice. În acea vreme serviciul militar dura trei ani.

[2] Mitropolitul Ioann (Vendland), în acea vreme mitropolitul Iaroslavului și Rostovului (†1989).

neavoastră eraţi foarte tânără când v'aţi hotărât propriul destin. Aşadar, facă şi ceilalţi la fel, măcar că vă sânt atât de dragi inimii.

Aş dori să vă scriu multe, multe. Dar de data asta – destul. Iertaţi-mi sfaturile „necreştine", adică, de a vă nelinişti mai puţin pentru cei iubiţi. Dar totuşi „strângeţi-vă inima", ca şi nouă tuturor, şi părintelui Boris, şi lui Kolia, şi lui Mişa, şi lui Vera, şi mie, şi tuturor celorlalţi să ne fie mai uşor să nădăjduim că încă veţi rămâne cu noi.

Aveţi puţină grijă şi de dumneavoastră.

Al vostru iubitor Tati.

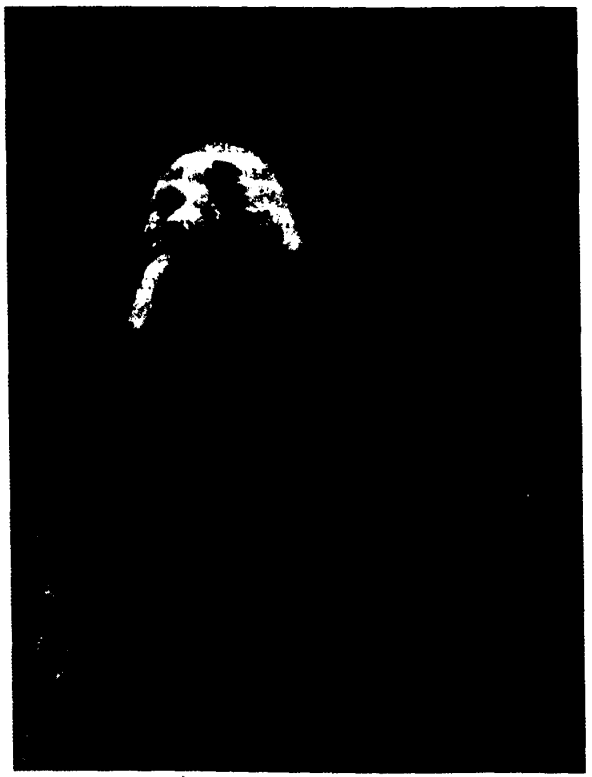

Părintele Sofronie în faţa vechii biserici în curs de restaurare

18 Ianuarie, 1966

Dragule şi neuitatule părinte Boris.

Pace ţie şi întregii tale case.

Mulţumesc mult pentru scrisoarea ta de pe 11 ale lunii acesteia. Am primit-o tocmai acum. La început m'am îngrijorat puţin. Adevăr să spun, m'am gândit: „Ce s'o fi întâmplat de-mi scriu din nou atât de curând?" Că vezi, nu sânt obişnuit să primesc adesea scrisori de la voi. Apoi, deschizându-o repede, şi tot atât de grăbit citindu-o prima dată, m'am liniştit puţin. Într'un cuvânt, prima impresie a fost cumva ca şi atunci când primeşti o telegramă. (...) Acum să-ţi explic posibila întârziere a scrisorilor noastre. Anul trecut m'am simţit puţin obosit din pricina neîntreruptelor griji legate de viaţa mănăstirii noastre pe toate planurile şi, bineînţeles, mai întâi de toate m'au obosit grijile părţii materiale. Nu-mi mai amintesc dacă v'am scris despre aceasta. Nu am cópii ale scrisorilor voastre, adică cele pe care eu vi le-am scris, şi uşor uit foarte repede ce anume am scris şi ce nu. Aşadar, dacă mă repet, nu mă socotiţi că am înnebunit de tot, ci doar ca pe un uituc... Şi am hotărât să-mi părăsesc „copiii", aşa cum le zic eu, ca ei, pe de o parte, să se pregătească pentru curânda, neocolita mea plecare din mijlocul lor, adică a se lupta pe cont propriu pentru existenţă, pe de alta, spre a mă odihni, a-mi veni puţin în fire din vecinica harababură. Mă vei crede oare (ştiu că vei crede, că şi tu însuţi treci printr'o asemenea încercare), foarte adesea nici nu am vreme să-mi pun în ordine odaia ca să mănânc normal, tihnit, ca să-mi rânduiesc programul cât de cât. Mă dăruiesc tuturor şi fiecăruia, mai ales celor ce sânt în suferinţe, celor care deznădăjduit aşteaptă ajutor, celor zdrobiţi, fie de povara singurătăţii, fie a bolilor, fie a muncii peste măsură şi a neajunsurilor. Cei pomeniţi sânt grija mea cea dintâi. Către ei mai întâi tinde atenţia şi inima mea. Apoi urmează treburile inevitabile ale acestei lumi. Toate problemele oficiale şi administrative legate de existenţa noastră. Apoi primirea mulţilor vizitatori, care, în cele mai multe cazuri, vin de departe, motiv pen-

fiu care nu pot să-i las fără să le dau atenţie. Apoi corespondenţa mea, rareori în limba maternă, dar cel mai adesea în limbi străine, fiecare fie am nevoie de ajutorul altcuiva (traducere), fie de multă pierdere de vreme, întrucât doar în greacă pot scrie mai mult sau mai puţin liber, dar în franceză sau engleză cu multă greutate şi cu o uriaşă pierdere de vreme. Tu ştii de asemenea că preotului corespondenţa îi este nespus mai grea şi mai împovărătoare, căci aproape fiecare om ce caută către preot aşteaptă de la el o ATENŢIE faţă de toate problemele lui, ca preotul să-i împărtăşească toate durerile, şi aşa mai departe. Nu arareori cea mai mică neluare în seamă, cea mai neînsemnată neatenţie este de ajuns ca persoana, fie să se mâhnească de acea neatenţie, fie chiar să se smintească vreme îndelungată.

Toate acestea cer nu puţine strădanii din partea inimii. Iar uneori mă mir eu însumi că port deja de atâţia ani o asemenea povară. Căci doar nici nu mă pot lăuda cu sănătatea mea. De când cu operaţia, aproape toţi aceşti ani am avut nevoie să iau somnifere pentru ca să adorm seara (adică pe la 2 sau 3 noaptea), ca la ora şase să încep slujba noastră. Adesea somnul nu mi-a fost mai mult de 4 ceasuri. Uneori reuşesc să mă odihnesc puţin ziua, dar alteori pur şi simplu cad în pat deplin istovit.

Cu tine nu-i nevoie să fiu grijuliu. Nu vei spune că mă plâng aşa cum fac alţii, care nu îngăduie preotului să-şi exprime nici cea mai mică greutate, căci de la el aşteaptă ajutorul, deci preotul trebuie doar să poarte toate poverile oamenilor, ba chiar, dacă îl întăreşte Dumnezeu, ale întregii lumi. Eu îi înţeleg, şi de obicei nu scriu decât celor care au cea mai mare nevoie, iar prin aceasta vreau să spun că nu reuşesc mai mult, că nu am destule puteri, ca ei să se liniştească întrucâtva în privinţa „neatenţiei" noastre.

Aşadar anul acesta am hotărât să mă depărtez puţin de mănăstire şi am petrecut câteva săptămâni într'o mănăstire anglicană.[1]

[1] Acolo se dusese nu doar pentru odihnă, ci şi pentru a începe a învăţa, la vârsta

Acolo îmi aduceau la ora patru după amiază un prânz vegetarian în odaia mea, şi tot restul timpului eram total singur. Doar de câteva ori, la praznice, m'am dus la rugăciune împreună cu ei. Ceaiul mi-l făceam singur în odaia mea. Mult am citit, mai ales în engleză, ca să-mi însuşesc cât de cât această limbă. Slavă Domnului, am început să citesc aproape cursiv, şi chiar să înţeleg destul de mult când vorbesc Englezii. Aceasta din urmă arată în ce măsură stăpâneşti o limbă. După părerea mea, este cel mai important indice al însuşirii unei limbi, mai ales pentru unii jumătate surzi, cum sânt eu acum. După aceasta am fost într'un „cottage" (căsuţă mică de ţară), foarte departe, printre câmpii aproape sălbatice şi tufişuri, pe malul unui golf liniştit, cam la 300 de km de mănăstirea noastră. Iarna aceasta mi-o petrec într'un alt „cottage", într'un vechi sat, foarte caracteristic veacurilor trecute şi, în această privinţă, cu adevărat interesant. Acest „cottage" se află cam la 200 km de la mănăstirea noastră. Bineînţeles că merg la mănăstire periodic, ca, de pildă, de zilele Naşterii Domnului, de Botezul Domnului, şi de celelalte mari praznice. În parte şi pentru ca să-i ajut pe copiii mei, pe tinerii monahi, în parte ca să le slujesc Liturghia. Unul dintre ieromonahii noştri este acum în Franţa să studieze theologia. Părintele Irineu s'a dus la Athos şi trăieşte acolo în Mănăstirea Sfântul Pavel. Aşa că în mănăstire nu este nici un preot, iar oamenii continuă să vină Duminicile şi de Praznice. Iar aceasta este doar parte din grijile mele. Încă un punct foarte important al vieţii noastre – repararea străvechii biserici, care se află 600-700 m. de mănăstire. Deja de opt ani mă trudesc cu această problemă, şi încă nu se întrezăreşte sfârşitul. Starea clădirii bisericii este aproape fără nădejde. În Post mă gândesc să merg la mănăstire şi să fiu acolo până la Paşti. Foaia ta s'a terminat. Următoarea o scriu lui Nataşa.

Al tău arhimandrit Sofronie.

---

de 70 de ani, limba engleză. (N. tr.)

Paşti, 1966

ADEVĂRAT A ÎNVIAT DOMNUL!

Dragilor, neuitaţii mei, părinte Boris şi *matuşka* Nataşa.

Străvechea Biserică

Vouă şi tuturor copiilor voştri vă trimit dragostea mea şi cele mai calde urări. Întârzii cu urările mele de Paşti, dar, şi în cazul de faţă, mai bine mai târziu, decât niciodată. Am primit de la voi trei scrisori, trei fotografii, pentru toate vă mulţumesc din toată inima. Însă nu v'am scris fiindcă am fost ocupat peste puteri cu munca de restaurare a unei străvechi biserici (veacul al XII-lea), pe care am primit-o în folosinţă de când am venit aci. Din păcate biserica era într'o stare de plâns, gata oricând să se prăbuşească sub greutatea acoperişului şi să se prefacă într'un maldăr de pietre. Acum, după şapte ani de mari străduinţe, biserica este salvată. Restaurarea nu este deplin terminată, dar lucrul cel mai însemnat s'a făcut, şi, de acum, acolo ne vom săvârşi slujbele de Duminică la care au început să vină din ce în ce mai mulţi oameni. Micul nostru paraclis din lăuntrul mănăstirii de mult nu mai era în stare să încapă atâţia oameni. Biserica a ieşit, după părerea de obşte, foarte frumoasă. În noaptea de Paşti au fost nu mai puţin de 200 de persoane, ceea ce pentru sătucul nostru îndepărtat (90 km de Londra şi departe de orice şosea principală), într'un loc aproape pustiu, este neaşteptat de mult. Truda de a pregăti biserica a fost în ultimele zile o încordare până la limita puterilor noastre. Ne sculam, în zilele Postului, pentru slujba noastră ce începea la 5

dimineaţa şi ne încheiam ziua la miezul nopţii, iar eu uneori şi mai târziu. A trebuit să facem cât se poate de multe într'un scurt răstimp, pentru ca biserica să fie gata de Paşti. Dar acum s'au făcut. Puţini au fost care ne-au ajutat; am încercat să nu deranjăm pe nimeni cerând ajutor şi am cheltuit o sumă de bani de neînchipuit pentru noi. Acum mulţi se bucură să vadă biserica, şi poate, în viitor, o să ne vină în ajutor. Dar au fost vremuri când toată această întreprindere părea desăvârşit fără nădejde. Aşa gândeau toţi cei care vedeau biserica. Vă chem să vă bucuraţi împreună cu noi în legătură cu acest eveniment. Da, pentru noi – este un adevărat eveniment. Noi toţi, nu fără uimire, ne uităm cât de repede s'a îndepărtat omenirea de Biserică, de Hristos. Pentru mine acest fenomen se explică prin faptul că iată, de mai bine de o jumătate de veac (din 1914) întreg pământul trăieşte în atmosfera necontenitului fratricid, şi nimenea nu se pocăieşte de un asemenea păcat. Este firesc ca, într'o astfel de stare oamenii să nu îndrăznească a căuta către marea Lumină a lui Hristos. A crede în bunăvestirea lui Hristos, că noi toţi sântem copii ai Făcătorului Celui fără de început al lumii, a crede în vecinicia noastră prin învierea din morţi, a crede că omul este chipul Dumnezeului Celui Viu – a devenit ceva peste măsura puterilor lor, şi de aceea se desfăşoară atât de intens obştească apostazie.

Când eram în Grecia, în timpul războiului, ascultând spovedania oamenilor, le spuneam: „Aţi uitat să-mi spuneţi de un mare păcat al vostru..." – „Care?" – „Că sânteţi ucigaş..." – „Nu, nu sânt ucigaş, şi de aceea nu aş putea spune acest păcat..." – „Dar, ia spuneţi-mi, în vremea războiului, când primeaţi veşti că, printr'o oarecare operaţiune aşa-zisul vrăjmaş a suferit mari pierderi, nu v'aţi bucurat?" – „Fireşte, căci ei au început războiul, ei sânt vinovaţi, şi bine că i-au bătut". – „Deci vezi, dragul meu, oricum ai privi-o, din punct de vedere omenesc obişnuit, în duhul Evangheliei, aceasta înseamnă părtăşie morală la ucidere, şi deci păcatul cere căinţă".

Nu văd ca oamenii să fi înţeles cum trebuie cele spuse mai sus, şi de aceea nu le mai rămâne altceva decât să se lepede de viaţa

după Evanghelie, să se îndepărteze de Hristos, să-şi uite adevărata obârşie în planul duhului, şi să se preschimbe în unii osândiţi la moarte animalică. Şi deci, a zidi o biserică lui Hristos în astfel de vremuri este o sarcină deloc uşoară.

Rugaţi-vă pentru mine, ca Domnul să întărească lucrul neputincioaselor noastre mâini, precum şi pentru existenţa mănăstirii noastre, zidită cu multă trudă, cu mari dureri, cu împotriviri din toate părţile, şi adesea cu dorinţa de a nimici fiecare iniţiativă a noastră.

Iar eu mă rog pentru voi întotdeauna, în fiecare zi. Şi toate necazurile voastre sânt necazurile mele, toate bucuriile voastre –bucuriile mele; când vă lipseşte sănătatea sau treceţi prin anume încercări, eu îmi sporesc rugăciunea pentru voi. Rareori în viaţa mea am văzut aşa o dragoste credincioasă cum ne-a dat Dumnezeu a avea între noi. (...)

Scrieţi-mi când aveţi o clipă de răgaz. Nu vă turburaţi dacă nu vă răspund îndată, căci nicicum nu înseamnă că dragostea mea a slăbit sau că s'a împuţinat. Am de acum şaptezeci de ani şi puterile îmi scad, memoria slăbeşte, auzul la fel, şi încă mai trebuie să mă trudesc nu se ştie până când, spre a duce la capăt cele începute, fie măcar în măsura în care să asigur viitorul „copiilor" mei. Noi întotdeauna am fost în acelaşi număr de şase. Uneori a apărut al 7-lea, al 8-lea, dar ne-a fost greu din lipsă de spaţiu, şi au plecat. A plecat şi Pr. Irineu. Acum este la Athos. Mă bucur pentru el că acum şi-a rânduit întreaga viaţă[1]. Când, în iernile trecute, eram bolnav, mă nelinişteam pentru el, cum va trăi după moartea mea? Acum acea grijă nu-mi mai este pe suflet. Iar pentru ceilalţi grija mea nu este mai mică, dar de un alt fel. Socotesc că faptul de a fi zidit biserica, pentru ei va fi o bună asigurare în vremea noastră. Bineînţeles, şi ei vor fi nevoiţi să lucreze din destul spre a-şi apăra putinţa de a da cel dintâi gând, cea dintâi putere Tatălui nostru, pe

[1] ...dar Pr. Irineu avea să se reîntoarcă în doar câteva zile! (N. tr.)

care îl rog stăruitor pentru voi toți, să vă ocrotească, binecuvânte și păzească de tot răul.

Al vostru Tati.

Iarăși și de multe ori – MULȚUMESC.

8 Noiembrie, 1966

Dragă *matușka* Nataşa, pace vouă și întregi casei voastre.

Mulțumesc mult pentru scrisoarea voastră. (...) Da, eu neîncetat vă pomenesc, dar veștile despre cum trăiți îmi sânt prețioase ca să pătrund mai îndeaproape și mai adânc în starea voastră și să pot mai viu să vă pomenesc.

Dar acum, mai înainte de toate, vreau să vă spun câte ceva despre simțămintele subiective ale celor bolnavi cu inima. Eu însumi nu o dată am bolit și știu ce înseamnă când inima suferă. Așadar, simțământul subiectiv când doare inima poate fi deosebit de greu și **înfricoșător**. Totuși aceasta este doar însușirea inimii ca fiind cel mai însemnat centru al întregii noastre vieți. Când simțim durere în picior, în mână, în vreo altă parte unde nu sânt „organe", chiar și o durere mare nu stârnește multă teamă, ba chiar nici o teamă. Dar când inima „se clatină" ca un pendul sau se strânge spasmodic din cauza durerii, sau dacă bate anormal, atunci imediat se ivește simțământul fricii morții. Și despre această frică, despre firea ei vreau acum să spun câteva cuvinte.

Așa cum eu însumi am observat, frica nu ține de duhul nostru. Ea este mai curând pur fizică, animalică. Simțământul nostru psihic în astfel de cazuri este legat de starea inimii trupești, iar agonia rămâne în limitele omului psiho-fizic. Iar noi, mi se pare, nu este cazul să confundăm această frică „animalică-fizică" cu frica metafizică, duhovnicească. Eu cândva am trăit douăzeci de zile și douăzeci de nopți o astfel de stare în pragul morții. Deosebit de cumplit era noaptea. Se petrecea demult, în 1935. Dar nu este cu putință a uita acea agonie. La început eram țintuit de frică dincolo de orice măsură, dar apoi s'a petrecut ceva în duhul meu și am ob-

servat că, între frica înaintea veciniciei, una luminoasă sau întunecoasă, şi această frică animalică, este un adevărat hău. Însăşi firea lor este cu totul alta. Din acea vreme, deşi cerc neîncetat acea frică animalică atunci când am spasme la inimă sau la aortă, sau în piept (angină pectorală), totuşi ea mi-a devenit mult mai slabă de când i-am recunoscut firea. Ştiu SIGUR, din propria-mi experienţă, că apropierea de moarte din pricina inimii poate fi deosebit de chinuitoare, dar nicidecum nu este legată de soarta noastră viitoare cu Dumnezeu. Şi cea mai dulce şi negrăită pace în suflet poate merge în paralel cu acea frică trupească. Dragostea lui Dumnezeu, uneori îşi află loc într'o şi mai mare măsură tocmai în vârtutea acelor suferinţe. Poate pentru că întreaga noastră făptură trebuie să ajungă într'o stare de încordare critică, iar în acea stare critică se dezvăluie noi putinţe ale duhului nostru, ale inimii noastre metafizice.

Eu nu mă mângâi cu gândul că pot cuvintele mele să vă aducă răspuns la problema bolii dumneavoastră, dar tare nădăjduiesc ca Dumnezeu să vă arate acest semn al dumnezeieştii bunăvoiri.

Mulţumesc părintelui Boris pentru post-scriptumul lui. (...)

Acum câte ceva despre mine. Din păcate noi nu avem arhondaric, dar am avea mare nevoie de el. Dacă am avea unul, ne-ar fi mult mai uşor, căci casa noastră a devenit prea mică pentru numărul de oameni ce vin la noi de praznice. În schimb, vechea biserică din sec. al XII-lea, cea ameninţată de deplină năruire, noi am restaurat-o cu mult succes (...) şi a ieşit chiar foarte frumoasă. Vă trimit trei fotografii, care vă dau o oarecare idee despre ea. Icoanele de pe iconostas sânt opera părintelui Grigorie Krug[1]. Chipul Pantocratorului de după altar este pictat de mine.[2] Candelabrele

[1] Ieromonah, unul din cei mai buni iconografi contemporani. Autorul mai multor cărţi despre icoane.

[2] În tinereţe, înainte de Revoluţia Rusă, Părintele Sofronie aparţinuse unui grup de pictori şi lucrările lui au fost prezentate în diferite expoziţii. Mai târziu el însuşi a pictat icoane şi a predat această artă şi monahilor săi.

(sânt două; unul nu se vede, este în spate), sânt făcute din vechi rafuri de fier de la o căruță țărănească. În fotografie se vede cel mare, cu 12 lumânări, iar în spate este unul mai mic, cu 7 lumânări. Pe altar, crucea și sfeșnicele sânt făcute de un fierar[1] după desenul meu. Însăși Sfânta Masă am făcut-o din vechi panouri de lemn sculptat (sec. al XVI-lea), și a ieșit foarte frumos și prielnic pentru slujbele mari. Are forma unui mormânt. Pozele nu sânt chiar reușite; în realitate biserica dă o impresie minunată. După dimensiunile ei, ne este „la fix" – în stare să cuprindă 200 de persoane, dar poate și mai mulți. Iar când sânt mai puțini, iarăși, ea nu este mult prea mare, și totul este rânduit după nevoile noastre. În spatele altarului se vede o perdea roșie; acolo deschiderea duce către partea din spate a bisericii, unde am așezat proscomidiarul și unde se face paraclisieria. Acolo și proscomidiarul este din lemn vechi, încă mai reușit decât Sfânta Masă. Din păcate însă restaurarea nu este deplin încheiată, din cauza lipsei mijloacelor. Dacă va binevoi Dumnezeu a ne da toate posibilitățile la care ne-am gândit, biserica va putea deveni un monument măreț. În a 4-a poză este intrarea în proprietatea noastră. Este zidită după desenul meu. Înainte să venim noi, acolo nu era nimic, sau aproape nimic: un gărduț de lemn, poarta de lemn, ruptă, nici nu se mai închidea.

Cât despre mine – îmbătrânesc și slăbesc. Una din cele mai cumplite boli ale bătrâneții este degraba oboseală și cumplita lene și zăbăvnicie care deja mă biruiesc. Mai pe urmă vă voi trimite o fotografie împreună cu băieții mei, dacă îmi veți scrie că vă este de interes. (...)

Dumnezeu să vă păzească. Tuturor transmit adânca mea dragoste.

Al vostru, dintotdeauna dăruit, Tati. Sărutare tuturor.

[1] Un fierar artist sârb. (N. tr.)

Paştile, 1967
HRISTOS A ÎNVIAT!

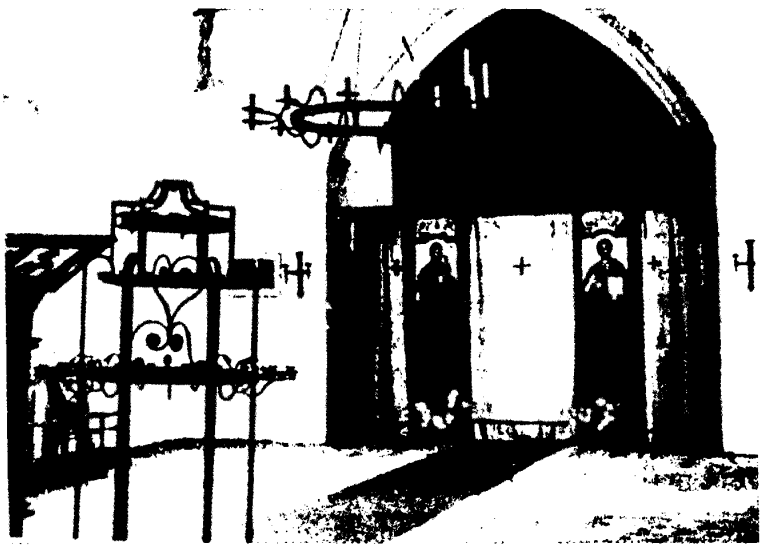

Interiorul vechii biserici după restaurare, în 1966

Dragilor, neschimbat iubiților, totdeauna purtați în amintirea mea, *matuşka* Natașa şi părinte Boris.

Am primit de la voi un întreg şir de scrisori. De fiecare dată le aştept cu strângere de inimă, căci neapărat vreau să aflu fără zăbavă CUM SÂNTEŢI voi amândoi. Iar când aflu că sânteți în viață, şi că, de bine de rău, „respirați", atunci şi eu respir uşurat. Mie nu mi-e ruşine că respir cu greu, căci sânt cu mult mai bătrân decât voi. Voi ar trebui să respirați din întreg pieptul, să trăiți totul cu o inimă adâncă şi puternică. Da, în fiecare zi cer lui Dumnezeu să vă păzească. Atât îmi este de dragă viața voastră în toate planurile. Iar în ce priveşte boala lui Nikolka, să ştiți că niciodată nu m'am neliniştit prea mult pentru el. Nădăjduiesc mult că această boală

nu este spre moarte, ci spre slava lui Dumnezeu. Vor trece încă doi ani şi îi va fi mai bine în toate privinţele. De fapt, neapărat trebuie să simţim şi deplina noastră neputinţă, să ajungem la o adâncă deznădejde, pentru a ne naşte din nou spre o nouă nădejde, pentru a trăi cu adevărat Învierea.

Acum vă trimit „HRISTOS A ÎNVIAT!" şi cele mai calde, cele mai sincere urări ca lumina Paştilor lui Hristos în acest an să vă lumineze cu încă mai multă putere decât oricând altcândva. Ca bucuria Paştilor să rămână cu voi cât mai îndelung cu putinţă. Ca toţi copiii voştri, şi ei, să fie fericiţi şi plini de o însuflată nădejde.

Deoarece vă scriu rar, în această scrisoare de Paşti vă voi spune totuşi şi ceva despre mine. Acum am, eu personal, o casă mică nu departe de Rectory. Merg acolo [la Rectory] doar pentru treburile cele mai însemnate, restul vremii îl petrec în singurătate. Ce mare privilegiu – adică a fi singur în linişte. În jurul meu în timpul zilei este puţin zgomot. Dar pot fugi de el retrăgându-mă în camerele mele sau ieşind în grădină. Iar noaptea, în vreme vântoasă, se iscă un vuiet ca într'un codru des. Se apropie primăvara şi voi vedea cum va fi vara aici. Iarna a trecut, nu fără greutăţi, nu fără durerile bătrâneţii, mai ales reumatismul, care mult m'a necăjit anul acesta. Mi-a fost greu mai ales cu mâna stângă, aproape două luni am fost strâmtorat de dureri în umăr, la sub braţ şi puţin mai jos. Dar, slavă Domnului, acum mi-este cu mult mai bine şi nădăjduiesc să slujesc în zilele Paştilor cu mai multă însuflare decât în Post. Nu pot spune că am fost mulţumit de sinemi, adică de felul cum îmi petrec săptămânile şi lunile. Sânt atâtea de făcut, dar faptic atât de puţin reuşesc să înfăptuiesc. Uneori îmi vine gândul că mai bine este omului să nu trăiască până la bătrâneţe când îi slăbesc puterile. Pe de altă parte, întotdeauna te aşteaptă atâtea lucruri de făcut, lucruri de tot felul, că nu-ţi vine a pleca fără a-ţi împlini datoria, adică cele „lăsate nouă de Dumnezeu".

Mulţumesc că scrieţi despre voi, despre întâlnirile voastre, despre copii, despre sănătate. Rogu-vă, nu încetaţi a scrie, ca să pot şti

despre voi cât mai des şi cât mai mult. Dar şi eu voi încerca în viitor să-mi biruiesc cumplita oboseală de a scrie scrisori, şi vă voi scrie mai mult.

Sărutaţi pe toţi copiii voştri. (...) Pe toţi vă iubesc, ca pe cei mai apropiaţi şi dragi cu care este adânc legat sufletul meu.

Al vostru a. Tati

1 Ianuarie, 1968

(Iată, acum trebuie să ne obişnuim cu această nouă cifră.)

Dragi părinte, *matuşka* şi ceilalţi.

Astăzi, cu poşta de seară, am primit scrisorile voastre şi un întreg teanc de fotografii. Mulţumesc nespus pentru noutăţi, dar, mai presus de toate, pentru neschimbata voastră dragoste, a tuturora.

Acum, cu ce să încep? După obicei, mai întâi de toate vă voi dori tuturor să prăznuiţi luminat Naşterea lui Hristos (în Rusia prăznuită pe vechiul calendar), să întâmpinaţi Noul An sănătoşi şi cu noi nădejdi spre o nouă fericire, câtă vreme nu am ajuns la fericirea de apoi – adică la obştească Înviere. Şi aşa, în fiecare zi mă rog ca Domnul să vă păzească, să vă binecuvinteze toţi paşii, cele ce veţi socoti să faceţi şi carile veţi înfăptui. Ca, în general, întreaga voastră viaţă să fie cu adevărat BINECUVÂNTATĂ DE SUS. Cred că aşa şi este. Să trec la ale mele? Şi eu, anul trecut, am avut multe noutăţi. Nu-mi amintesc, v'am scris deja că, din Ianuarie anul trecut, trăiesc separat de mănăstire, ca la vreo 8 km? Trăiesc singur într'o căsuţă, a cărei partea din spate dă către o grădină uriaşă şi doar cu un colţ iese către drum, spre o mică răscruce, unde circulaţia maşinilor este mai ales dimineaţa şi seara, adică atunci când oamenii merg şi se întorc de la lucru. În tot restul timpului circulaţia este foarte puţină, iar noaptea o linişte adâncă. Dar şi în timpul zilei, ca să am linişte, şed în odăile mele fără să ies spre drum. Aşa pot citi, scrie şi chiar gândi liniştit. Adesea cuget la ie-

şirea mea, de acum apropiată, deoarece am trecut de 71 de ani, am ajuns la anul în care fericitul meu Stareţ îşi simţea apropierea sfârşitului. Înainte să vin aici, cineva în Franţa mi-a spus că voi trăi până la vârsta Stareţului meu. Pe atunci aceasta mi se părea desăvârşit cu neputinţă, dar acum chiar nu ştiu când îmi va veni moartea. De zeci de ani am tot aşteptat-o. Starea mea de sănătate mă silea să mă gândesc la ea. Şi, în ciuda tuturor lucrurilor, încă trăiesc, lucrez. Nu arareori cei care vin la noi îmi dau mult de lucru. Încă pot duce slujbe lungi. Astăzi, de pildă, am slujit Liturghia Sf. Vasilie cel Mare, slujba a durat trei ceasuri, apoi micul dejun cu oaspeţii, apoi grijile administrative, apoi întâlnirea cu oaspeţi veniţi din Franţa şi Germania, apoi iarăşi masa, un mic prânz... În cele din urmă am revenit la pustia mea. Pr. Irineu mi-a adus scrisorile voastre aici. Ştiţi că el plecase la Athos. A stat acolo vreun an şi jumătate, dar apoi i s'a făcut dor de noi şi s'a întors din nou. Monahii mei sânt oameni buni, cucernici, educaţi. Singurul lucru pe care l-aş mai dori din partea lor ar fi ca ei să fie mai fierbinţi, mai însufleţi, mai răbdători în încercările noastre monahale. Aproape toţi cei care vin la noi sânt încântaţi de ei – precum vedeţi, mai puţin eu. Una din cele mai mari greutăţi cu slujbele la noi este faptul că nicicum nu putem „afla o limbă comună". Cei prezenţi vin din ţări diferite, cu limbi diferite. Noi toţi ştim acum 4-5 limbi, şi uşor trecem la oricare dintre ele, dar, într'un fel sau altul, grija necontenită să putem mulţumi cumva pe toţi cei de faţă cere de la noi să dăm prea multă atenţie acestei probleme. Astfel, de obicei Liturghia se săvârşeşte în trei sau patru limbi. Duminicile, între altele, este mai uşor, căci marea majoritate a celor ce vin să se roage sânt greci, şi aproape întreaga slujbă o săvârşim în greacă, şi doar puţine părţi le repetăm în engleză, limbă ce devine tot mai mult limbă comună.

Curios fenomen: eu am îmbătrânit, dar tinerii şi chiar copiii mici mă iubesc, şi foarte mulţi chiar vor să mă sărute. Este drept, am dat şi tot dau oamenilor multă vreme şi puteri. Ultimii mei ani

aş fi dorit să mi-i petrec în pace, şi nădăjduiesc într'o meritată „retraite"[1]. O astfel de „retraite" mi-a devenit pur şi simplu necesară. Nu mai sânt în stare să ţin pasul cu ritmul celor tineri. Doar pentru câteva zile. Această însingurare mă salvează chiar şi fizic.

Anul acesta am reuşit puţin să înaintăm lucrul legat de paraclisul din lăuntrul casei noastre. Iconostasul a devenit mult mai frumos şi mai vrednic. Placajul l-am înlocuit cu panouri vechi din lemn, parţial lucrat în veacul al XVI-lea. În altar am pus covor, în parte pentru căldură, în parte pentru „linişte". Covorul este foarte gros şi cu pâslă sub el. În genere se poate spune că amândouă bisericile noastre au devenit foarte prielnice pentru Liturghie, şi, totodată, cu adevărat de o binecinstitoare, mare frumuseţe. Mă uimeşte faptul că ele plac şi celor cu un gust artistic deosebit, şi celor, s'ar zice, simpli. Nici una, nici alta, bineînţeles, nu exprimă nici pe departe adevărata mea idee pentru o biserică a MARELUI DUMNEZEU. Dar, în situaţia noastră, nici nu este cazul să gândim la ceva mai mult.

(...) În ultimii doi ani am fost de două sau de trei ori în Franţa. Îmi este uşor şi rapid a merge acolo. Rândul trecut am vizitat vechi prieteni. Am vizitat cimitirul unde sânt atât de multe nume şi suflete cunoscute. Pe voi vă pomenesc cu adevărat în fiecare zi. Şi, de asemenea, mi-este cât se poate de trist că a ajunge la voi se dovedeşte a fi pur şi simplu mai presus de puterile mele. Iar aceasta nu atât din pricina bolii, cât datorită complicaţiilor vieţii în vremea noastră. Sănătatea mea chiar s'a îmbunătăţit cumva, măcar că orişicând rămâne putinţa unor recăderi şi crize „neaşteptate". Tuturor trimit dragoste şi binecuvântare, şi nutresc cele mai bune amintiri. Domnul să vă păzească.

Al vostru cel ce neschimbat vă iubeşte, Tati

[1] Retragere. (lb. fr.)

29 Martie, 1968

Dragii mei, cât se poate de dragi mie, părinte şi *matuşka*, Mişa şi Kolia, şi toţi ceilalţi care sânt în casă în clipa de faţă, sau care vor veni din Sud, adică Vera şi întreaga ei familie.

Pace vouă, şi binecuvântarea de Sus să rămână cu voi în toate zilele voastre. Mulţumesc mult pentru scrisoare. Simplul fapt că sânteţi în viaţă îmi aduce mângâiere...

Mulţumesc pentru urări şi bunele doriri, pentru neschimbata voastră dragoste faţă de mine. Mult preţuiesc această neschimbare! Căci sânt atât de puţini oameni pe acest pământ care să rămână credincioşi cuvântului lor, credincioşi prieteniei lor, credincioşi chiar şi în căsătorie. Cu atât mai rari sânt ei atunci când temeiul prieteniei, al frăţiei, este nu interesul pământesc, ci credinţa pe un alt plan.

Iconostasul paraclisului din vechea clădire, cu panourile sculptate sub icoane

Sănătatea mea nu a fost deloc prea rea până acum. Dar, firește, bătrânețea își cere drepturile, și viața vădit se apropie către sfârșitul său. După 50-60 de ani toți sântem înconjurați de oameni care în trecut fuseseră tineri ca și noi, dar care acum deja pleacă, amintindu-ne de acea neocolită și înfricoșată, dar totodată și fericită zi. Viața mea s'a PRELUNGIT cât se poate de neașteptat pentru mine. Voi m'ați văzut cândva în pragul morții. Eu nu mă așteptasem să ajung nici la 40 de ani, dar iată, în curând împlinesc 72 de ani. Dar când mă uit la cele isprăvite ajung să mă întristez, văzând nimicnicia celor săvârșite. Însă câte avânturi am avut, câte gânduri neîmplinite, câte sarcini neduse la capăt. Iar cele isprăvite mi s'au dat cu un preț neamăsurat de mare. Și totuși, cele spuse nu sânt nicidecum o plângere, ci doar o constatare. Așa cum știți deja, eu acum petrec multă vreme în „colțișorul" meu. Asta îmi este scăparea. Mi-a devenit deja plicticos să împărtășesc viața cu cei tineri. Nu afli în ei adevărata însuflare de a zidi, de a făuri. Așadar, când sânt singur, mă odihnesc sufletește. „Ochii care nu se văd se uită..." – această neplăcută zicală, în cazul de față mi se potrivește. Eu sânt ciudat alcătuit: nefiind legat de avuții sau de alte lucruri, uit nevoile și treburile mănăstirii, și mă dau gândurilor mele în singurătate. Bineînțeles, mă duc adesea acolo să mai trag la jug, să le mai câștig tuturora ceva existență. Dacă i-aș părăsi acum, nu cred că ar putea încă să se descurce cu sarcinile ce le stau înainte: este nevoie de pâine zilnic, și, pe lângă aceasta, atâtea alte nevoi de tot felul. Iar ei se bucură de un privilegiu neobișnuit: biserica, chiar înlăuntrul casei, iar Liturghia, în condiții care de-abia dacă le mai găsești altundeva pe pământ. Uneori am impresia că ei înțeleg, dar, în mare parte ca și copiii: iau fără să se gândească cum au venit acestea, prin câtă trudă și chiar suferințe s'au dat toate. În această privință, bineînțeles, a fost cea mai mare greșală din partea mea să cred că oamenii înțeleg cu inima ce înseamnă numele „creștin". Creștinismul încă nici nu a fost primit pe

pământ vreodată. Creştinismul „istoric", de cele mai multe ori prezintă tabloul celei mai cumplite pervertiri al sensului Evangheliei. Câte crime nu s'au săvârşit, şi încă se săvârşesc, în numele lui Hristos! Ce groaznic! Ce scâlciere! Şi când auzi că mulţi îndrăznesc să se numească creştini, îndată îţi vine gândul: dar Hristos Însuşi îi va numi cândva „ai Săi"? El Însuşi a zis că mulţi Îi vor spune: „Au nu în Numele Tău am prorocit", şi celelalte... Iar El va răspunde: „Depărtaţi-vă de la Mine, cei cari lucraţi fărădelegea"; Eu pe voi nu vă cunosc.

Dostoievski, prin gura eroilor săi, spunea: creştinismul este pentru EROII ŞI GENIILE DUHULUI. Însuşi Hristos a zis că tot carele va săvârşi cuvântul Lui, va cunoaşte DE UNDE este el... Şi Pavel a zis că Evanghelia lui Hristos nu este de la om, şi nici după om. Putem cel mult gândi că, de se va mai prelungi încă istoria omenirii, cândva poate se va ivi în oameni o astfel de schimbare esenţială, când toţi vor deveni cu adevărat fraţi care nemincinos se vor ruga: „TATĂL NOSTRU". Dar iată, am îmbătrânit, şi totuşi mă pregătesc să mor aproape fără nici o nădejde că o astfel de vreme a biruinţei lui Hristos va veni. De câte ori ascult la radio sau pun mâna pe un ziar, mă apucă groaza văzând sălbătăcia de fiară şi cruzimea oamenilor. Destul. Pesimismul nu ne şade bine. Dacă nu aici, pe pământ, atunci în Împărăţia ce vine vom vedea biruinţa dreptăţii, şi eu am încrederea că acea biruinţă este „DE NEOCOLIT". Cumva, uitându-mă la leii şi tigrii din grădina zoologică, gândeam că va veni ceasul când oamenii vor pune în cuşti pe toţi cei „cu chip de om" asemenea acelora, iar împărăţia şi stăpânirea va fi în mâinile „celor blânzi", că ei vor moşteni pământul...

Din tot sufletul doresc lui Kolia să-şi aleagă cu succes calea mai departe. Este de mare însemnătate ca omul să-şi fi iubit şi să iubească până la capăt lucrul ales. Altfel, plictisitor este să trăieşti. Dară Mişa, este mulţumit de munca sa? S'ar putea să nu vă mai pot scrie de Paşti, dar voi ştiţi că nici eu nu vă sânt

necredincios în dragoste şi în amintire, şi, în Luminata Zi, vă voi trimite „fără fir" urările mele de Învierea lui Hristos.

Domnul să vă păzească pe toţi.

Cel ce totdeauna şi neschimbat vă iubeşte, Tati.

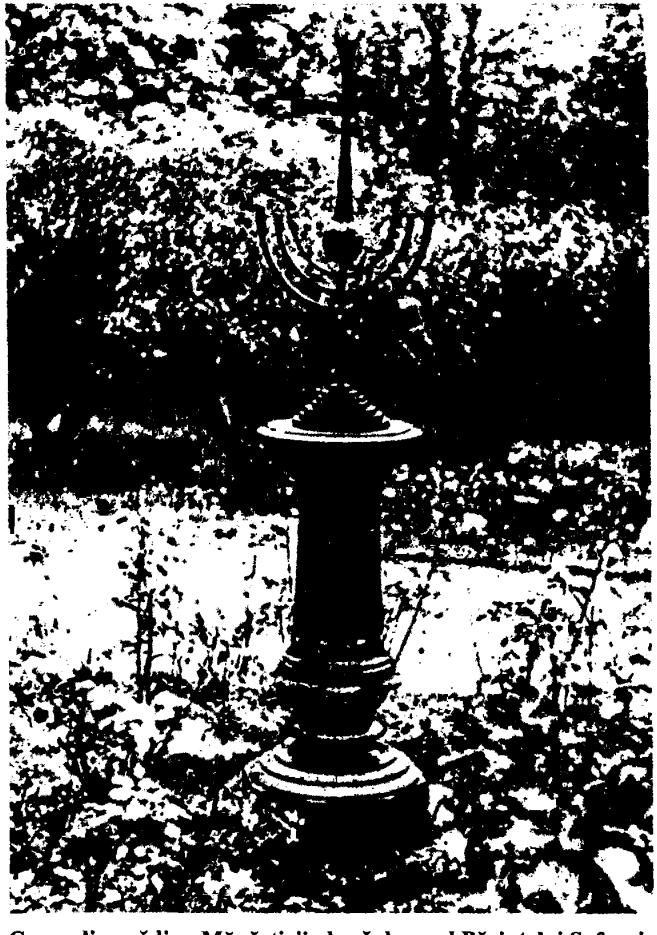

Cruce din grădina Mănăstirii, după desenul Părintelui Sofronie

Paştile lui Hristos, 1968

Dragilor, neuitaţi, părinte, şi *matuşka,* şi toţi copiii din prima şi din a doua generaţie.

Tuturor vă trimit dragostea mea şi cele mai bune simţăminte şi gânduri de zilele Sfintelor PAŞTI.

Rugăciunea mea este ca Lumina nepieritoare a Învierii lui Hristos totdeauna să umple atmosfera casei voastre, dându-vă bucurie chiar şi în încercările acestui veac, chiar şi atunci când în inimile noastre se apropie suflul trupeştii morţi. Dea nouă Domnul tuturora adevărata credinţă în nemincinoasa Sa făgăduinţă, încredinţare în biruinţa noastră de neocolit. Fie inimile şi minţile noastre nedespărţite de viziunea Veciniciei lui Dumnezeu şi a Luminii în carea nici un întuneric este. Ştiţi dragostea mea pentru voi toţi.

Sofronie Tati

29 Aprilie, 1968

ADEVĂRAT A ÎNVIAT DOMNUL!

Dragi părinte, *matuşka,* toţi...

Mulţumesc pentru scrisorile de Paşti. Nu am de gând acum să scriu mult. După „istoveala" de Paşti – mă duc pentru 3-4 săptămâni în Spania. La întoarcere, la sfârşitul lui Mai, dea Domnul să fie cu bine, vă voi „rosti" o „scrisoare" pe bandă magnetofonică. (...)

În fiecare zi sânt cu voi, cu gândul.

Al vostru iubitor Tati

31 August, 1968

Dragă *matuşka* Natasa, pace vouă tuturor de la Domnul.

Mulţumesc pentru scrisoarea din 17.08. Tot conţinutul ei m'a mişcat adânc. (...)

În al doilea rând: este ziua dumneavoastră de nume. Ce voi spune? Îmi ştiţi dragostea, şi deci şi urările mele, nu arareori rostite în cei 20 de ani de viaţă ce au trecut. Acum pot doar să le repet.

Maşina mea de scris s'a stricat. Repararea ei cere aici multe zile. Îţi va fi greu să-mi citeşti mâzgălelile.

Călătoria mea a fost interesantă. (...)

Vă rog scrieţi-mi. Iertaţi-mă şi pentru anii mei (72), şi pentru lene, şi pentru îndeletnicirile mai presus de puterile mele. Nu este lucru simplu a apăra viaţa începută. Şi aşa cum înşivă scrieţi – viaţa a luat un ritm nebunesc. Credeam că se întâmplă doar aici, unde toţi tind neîncetat către confort, către automobile, către nenumărate aparaturi tehnice, călătorii şi altele. Dar văd că până şi la voi, un loc înainte atât de paşnic şi de liniştit, este la fel. (...)

Din când în când îmi slăbeşte inima şi am spasme în piept (unde este osul pieptului). Dar încă slujesc, primesc sumedenie de oameni. Un colţişor înfundat, un sat pierdut la capătul lumii, acum devine tot mai plin de oameni. Anul trecut am fost nevoiţi să construim, iar anul acesta şi mai mult.

Ceea ce mângâie este creşterea (duhovnicească) a celor care trăiesc aici. Devin cercaţi, educaţi theologic, toţi slujesc bine (mai bine zis, mulţi dintre ei), mulţi îi iubesc şi-i preţuiesc foarte mult; au un comportament deosebit; rabdă bărbăteşte toate contrastele crescânde între căutările a două lumi atât de diferite (vorbesc de duh şi de trup). Iar eu, în chip firesc, trebuie să mă pregătesc pentru ieşire. Uimitor – cât de mult am trăit deja. Şi oriunde m'aş duce, în orice pustie îndepărtată m'aş ascunde, treptat în jurul meu creşte o uriaşă familie. De-a dreptul ca la Marcu 10:30. Înainte la masă erau cu noi până la 10-15 persoane (rareori 40); acum zilnic sânt 15-20, Duminicile între 50-70, uneori 100. În noaptea de Paşti, 120.

Dar cum de le ajunge tuturor – n u î n ţ e l e g. Iată despre viaţa noastră. Aproape toţi ai mei sânt pentru mine tineri, copii. De acum cea mai mare parte a vremii mi-o petrec singur în căsuţa mea, departe de toţi. Iar această linişte îmi este de neapărată nevoie.

Pe toţi îmbrăţişez cu multă dragoste.

Al vostru Tati.

Altarul vechii biserici, cu panouri sculptate din sec. XVI

12 Ianuarie, 1970

Pace vouă!

Dragilor... toți cei doisprezece din fotografie.

Mulțumesc nespus pentru scrisori și pentru cele trei fotografii. Ce bucurie simt de fiecare dată când primesc o scrisoare de la voi. Vestea că toți sânteți în viață îmi este atât de prețioasă. Căci în fiecare zi STRIGÂND STRIG către Domnul să vă ocrotească. De câte ori am primit de la voi veşti îngrijorătoare! Credeți-mă că uneori n'am putut să vă scriu, pur și simplu că mă temeam să nu pic într'un ceas greu cu veştile mele, că eu sânt sănătos, precum și familia mea. Niciodată nu pot spune despre familia mea: „toată", căci formula ei se tot schimbă în timp. Pe lângă aceasta, împreună cu familia s'ar putea număra nu puțini dintre alți membri, răspândiți în diferite locuri sub formă de familii de sine stătătoare. Aşadar, vorbind despre familie, am în vedere doar pe cei care locuiesc la aceeași adresă cu mine, iar în privința lor în ultimii ani am fost adesea mulțumit de bunele relații între ei și de înfățișarea lor fericită. În clipa de față sântem zece persoane. Dar la masa de prânz aproape niciodată nu sântem numai noi, mai ales vara trecută. Casa a fost arhiplină, la masă 20-25-30, și chiar mai mulți. Iar Duminicile – 50, 70, 90 și chiar mai mulți. Deoarece sântem puțini pentru atâția oaspeți, de obicei stăm cu toate uşile deschise, și pe toți cei care vin, printre care unii, pentru prima oară – iar aceasta aproape în fiecare Duminică – toată această mulțime de oameni îi lăsăm să se gospodărească singuri și să se simtă ca la ei acasă. În primii ani au fost și neînțelegeri, și noi oboseam peste măsură. Dar apoi s'a petrecut o „selecție naturală", iar acum, cei cărora le-a fost drag să fie cu noi, ne ajută cu prezența lor, căci pentru ei casa noastră a devenit în mare măsură și casa lor.

Am putea gândi că tot aşa, și anume aşa, ar trebui să se desfăşoare viața fiecărei mici biserici parohiale (ca să nu spun familiale). Oamenii întâi se întâlnesc în rugăciune, apoi în întâlnirile normale ale vieții. Tare le place copiilor ca ziua lor de naştere să se

prăznuiască la noi. În legătură cu aceasta, bineînțeles, prăznuirea adesea se face cu două-trei zile înainte sau după, adică Duminica sau de alt praznic. În astfel de cazuri mie îmi revine rolul de a tăia câte un tort uriaș și să-l împart în zeci de bucăți...

Într'un fel sau altul simțământul bătrâneții tot crește. Mai cu seamă dimineața se simte, la trezire, când îmi este și greu să vorbesc, într'atâta mi-a slăbit glasul. Dar întrucât vârsta la care am ajuns depășește mai presus de orice așteptări până și cele mai îndrăznețe nădejdi, în aceeași măsură, în chip firesc conștientizez nevoia unui sfârșit apropiat. (...) Latura bună a bătrâneții mele – mângâierea de a vedea „n" număr de oameni care au primit prin mine o nouă nădejde, o nouă energie pentru viață. Au aflat un nou sens, chiar o însuflare, iar aceasta înseamnă ceva. Ce plăcut este să vezi atâtea persoane care te-au iubit pentru o astfel de slujire. Printre ei sânt reprezentanți a cel puțin patru generații, și, fie și într'o mică măsură, dar putem vorbi și de cinci generații.

Așadar, vedeți, împotriva obiceiului meu, v'am scris atâtea despre mine și despre viața noastră. Această viață s'a dezvoltat în multe privințe, până și în plan material. În ultimii ani am zidit două case, una mică – drept atelier de iconografie, lungă de 18 m., și lată de 6-7 m. Fiind cu lumină din partea de sus, ca atelier de pictură este aproape ideal. Cealaltă casă – pentru surori și vizitatoare. Cu toate conforturile moderne. Încălzire centrală automată, două băi...

Dar, cu toate acestea, cerințele vieții cresc mai repede decât putințele de a le satisface. Cu atât mai mult cu cât fraților nou-veniți neapărat trebuie să le oferim studii superioare, theologice bineînțeles. Aceasta deoarece jumătate dintre ei au venit cu studii superioare, dar nu theologice. Neapărata nevoie a unei astfel de pregătiri este cerința vremilor de acum. Dacă vom rămâne mai puțin instruiți decât oricare alți „învățați" (pardon pentru expresie), acei „învățați" ușor ne vor putea sugruma.

O, este o veche, mare problemă – pe de o parte, cultura duhului sau a inimii, pe de alta, a minții, cu „atrofierea inimii". Cea din

urmă reprezintă o privelişte atât de sălbatecă, încât te apucă groaza întâlnind aceşti sălbatici şi de ucigaşi care, cu toate acestea, se simt *„supérieurs"*. Este o scară de valori răsturnată, ce duce la războaie neîncetate şi la vărsări de sânge fără urmă de milă, totdeauna argumentate de ţeluri cât se poate de înalte. Unele şi aceleaşi cuvinte se folosesc pentru a defini acele valori, dar în adânc este o diferenţă radicală în înţelegerea aceloraşi cuvinte şi în aplicarea lor în viaţă. Aproape întotdeauna este vorba de libertate *à sens unique*.

Noi trăim, în conştiinţa noastră, cu gândul neapăratului refuz al tendinţei de a domina, de a stăpâni asupra oricui altcuiva, de a poseda bogăţii materiale, lucruri prin care am pierde dreptul de a vorbi cu cei înjosiţi şi batjocoriţi. Mai bine sărăcie de bunăvoie, decât îmbogăţire prin asuprirea fratelui. Mai bine ne este să murim ca nişte „neînsemnaţi" ai societăţii, decât să ne proslăvim pentru a fi stăpânit asupra „acestor mici". Mai bine să nu ne lăsăm numele pe Pământ, decât să ne înscriem numele în Istoria Pământului cu sângele fraţilor. Spre a ne apăra mica noastră libertate noi urmăm principiului de a nu atenta asupra libertăţii celuilalt. De nu va fi în lăuntrul nostru sămânţa Duhului Sfânt, această cale este desăvârşit cu neputinţă. Dar viziunea Vecinicei Dreptăţi, adică a Soarelui Dreptăţii – Hristos, împlântă înlăuntrul nostru neclintita încredere în neapărata noastră biruinţă, în vârtutea biruinţei lui Hristos. În această lume putem, şi chiar trebuie să purtăm poveri, dar în cea viitoare biruinţa este de neocolit.

Tare mă bucur pentru Mişa[1], îi transmit cele mai fierbinţi urări. Multe mulţumiri lui Kolia pentru o atât de dragă scrisoare. Îmi amintesc de copilăria lui „de vultur" şi cred în capacitatea lui pentru zboruri înalte. Vérocikăi transmiteţi-i dragostea mea. (...)

Domnul să vă păzească pe toţi încă mulţi, mulţi ani.

Al vostru, cu multă dragoste, Tati.

---

[1] Părintele Sofronie a primit înştiinţarea că fiul părintelui Boris, Mihail, a intrat la Seminarul Theologic.

28 Martie, 1972

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dragi, neuitați, părinte, *matuşka* Natașa, părinte Mihail, Kolia, Vera, toți, toți. Pace vouă de la Domnul.

Cât de mulți ani au trecut de când slujeam Liturghia împreună, în aceeași biserică, în această Sfântă Noapte, care ne-a descoperit cea din veci ascunsă TAINĂ a gândului celui din veac al Tatălui-Făcătorului pentru fiii oamenilor. O, negreşit, fiecare rugăciune adusă Dumnezeului Celui Vecinic şi Cel-unul adevărat, rămâne învistierită în vecinicie pentru fiecare dintre noi. Iar în ziua obşteştii învieri toate aceste rugăciuni vor sta alături de noi, preschimbate în lumina nepieritoare a sfintei vieți, în cetatea Dumnezeului nostru. Rar vă scriu, dar ştiu că şi voi faceți ca şi mine, cu alte cuvinte pomenirea în rugăciune unii pentru alții nu se pierde. Cum se poate pierde ceva ce, în anumite clipe, s'a scris cu litere de foc în inimile noastre ale tuturora? Cum s'ar putea stinge din amintire zilele durerilor noastre împreună, dar uneori şi ale bucuriilor? Astfel, în ziua învierii, toți vom vedea cu uimită încântare cele semănate în suferințe. Le vom vedea fiind cu adevărat preschimbați. Dar acum, vom purta cu bărbăție cele rămase încă de purtat în această viață. Cel mai mult gândesc la bolile noastre, ale bătrânilor. Iată din nou *matuşka* s'a aflat între viață şi moarte. Slavă Domnului că nu ne-a părăsit, mai ales pe copilaşi.

Cât mă bucur că Mihail a devenit preot[1]! Îl sărut cu sărutul nostru preoțesc şi fierbinte mă rog lui Dumnezeu ca el să poarte cu însuflare acest jug al sfintei slujiri lui Dumnezeu, slujind „acestor mici". Mă bucur că toți sânteți în viață, că familia a crescut numeric.

Presupun că în trecut, chiar şi în rarele mele scrisori, am spus multe despre cele ce rămân neschimbate, fapt pentru care şi scriu rar. (...) Ultimele două săptămâni am bolit de o gripă rea. Probabil că antibioticele m'au lăsat fără puteri. Cea mai mare parte a vremii

[1] În acest răstimp fiul părintelui Boris, Mihail, fusese hirotonit preot.

zac leneş în pat. Iarna a fost călduroasă, aproape fără zăpadă, au fost zile minunate, cu soare, dar în ultimele zile dintr'o dată au început vânturi reci şi ploi. Prognoza meteo este mai curând neprielnică. Prevăd vreme rea până la Paştile noastre! Aş vrea să mă întremez până atuncea, ca să pot sluji aceste Paşti. Anul trecut, în această lună Martie, mă îmbolnăvisem, şi am stat la pat aproape trei luni. M'am îmbolnăvit în preajma lui 20 Martie şi am pierdut slujbele de Paşti şi din Post. Nici acum nu merg la biserică în afară de Liturghii... În general viaţa noastră decurge liniştit, în sensul lepădării noastre de patimile acestei lumi, dar, bineînţeles, într'o necontenită, neapărată trudă, spre a păstra marele privilegiu pe care îl avem aici. Pot spune că atunci când slujeşti oamenilor, uitând de sineţi, aceşti oameni încep să se îngrijească de tine, şi adâncă dragoste. Această dragoste o vedem adesea. Lumea contemporană, fiind puternic organizată din punct de vedere social, mai ales în marile oraşe, oamenii, în chip ciudat, se dezvaţă a iubi, a fi prietenoşi, a se bucura sau a suferi împreună. Din care pricină mulţi dintre ei resimt urâtul singurătăţii. Venind la noi, întâlnind aici o părtăşie omenească, adică, şi cinstire, şi înţelegere, şi încredere, uneori într'atâta se uimesc, încât la început nici nu înţeleg ce s'a petrecut cu ei. Dar apoi, înţelegând, după câteva vizite repetate, şi ei devin încrezători, deschişi, veseli, iar noi le dăm casa noastră, grădina noastră, tot ce avem. Cât despre ei – de-acum se simt „acasă". Iar aceasta ne convine, căci altfel ne-ar fi fost desăvârşit cu neputinţă să primim atâţia oameni.

Toţi cei de la noi, indiferent de trecutul lor diferit, trăiesc în bună înţelegere, vieţuiesc paşnic împreună, iar aceasta, firește, mă bucură. Astfel văd că pot pleca curând, cu conştiinţa că va rămâne ceva în urmă, în planul Pământului, în planul legăturii lui cu Cerul.

Deci voi toţi, iubiţii, neuitaţii mei, primiţi dragostea mea şi cele mai sincere doriri pentru toţi şi pentru fiecare dintre voi.

Al vostru Tati-Sofronie.

Scrisoarea voastră a ajuns exact de ziua Sf. Sofronie.
Mulţumesc.

Casa din incinta mănăstirii unde Părintele Sofronie şi-a petrecut ultimii ani

27 Ianuarie, 1973

Iubiţi, neuitaţi, părinte, *matuşka* şi toţi copiii.

Nu înceteze să se înmulţească în voi binecuvântarea de Sus. De fiecare dată sânt mişcat când primesc scrisorile voastre. Şi anul acesta, ca şi înainte, sau poate chiar şi mai mult, m'au bucurat urările şi veştile voastre tuturora cu ocazia Naşterii Domnului. Mai mult decât înainte, pentru că, firește, cu trecerea vremii voi nu vă îndepărtaţi de neputinţele vârstei, de urmările tuturor greutăţilor şi grijilor cu care se împleteşte viaţa voastră: copiii, slujirea celor mulţi pe care-i păstoriţi, şi altele asemenea. Ce plăcut mi-este să

aud că *matuşka* „tot aleargă încoace şi-ncolo cu trenul". Este mult mai bine decât să zaci în pat cu necontenita grijă a pulsului. Părintele Boris în fotografie arată minunat, deşi din scrisoare reiese că tensiunea i-a scăzut prea mult, drept care îi este greu să meargă la slujbă şi să o poarte. Mă bucur pentru Pr. Mihail. A petrecut el ceva timp cu voi, dar, pentru a-şi îmbogăţi experienţa, trebuie neapărat să iasă în largul mării. Este cumplit să gândeşti că „experienţele vieţii" până în zilele noastre sânt tot aceleaşi. Au trecut mii de ani, dar omenirea, nu numai duhovniceşte, ci până şi moralmente, de-abia dacă a progresat întrucâtva. Poate că judecata mea nu este dreaptă, în sensul că, pe Pământ, întotdeauna vor fi cele mai felurite nivele intelectuale, morale şi duhovniceşti ale existenţei oamenilor. Cei de pe treptele de jos ale dezvoltării au nevoie de grijă din partea celor care se află mai la înălţime; trebuie să le dăm viaţă, adică să-i iubim şi împreună să lucrăm la înaintarea lor în bine. Aşa că, din acest punct de vedere, deocamdată totul – normal. Noi însă, în măsura în care tindem tot mai mult către bine, ne rănim tot mai puternic, mai dureros şi mai adânc, la vederea fiecărei necuviinţe, fiecărei grosolănii şi cele asemenea lor. Noi înşine am pierdut viziunea a ce, şi cum eram la vremea noastră, în zilele tinereţii. Poate şi noi ne-am înfricoşa dacă ne-am întâlni cu noi înşine aşa cum eram acum cincizeci de ani. Poate că şi această cifră, pentru voi, este cam mare... Pentru mine este chiar neîndestulătoare. Şi se întâmplă, fie şi rareori, să-mi amintesc de prostiile mele din trecut şi de ignoranţa în tot ce este duhovnicesc, aşa încât nici nu sânt şocat văzând pe cei tineri. Bineînţeles, tineretul o ia razna în ochii noştri; tinereţea se aseamănă cu beţia – îi este „marea până la genunchi". Îmi amintesc cum fără nici o socoteală, fără să ştiu de frică, mă aruncam în necunoscut. Aşa că, deocamdată, totul este normal. Dea-ne Cerescul Părinte a-L cunoaşte tot mai adânc, prin dragostea către El, ca în ziua cea mare a „plecării" de aici dragostea să ne unească pe veci, de-acum cu deplina sa legătură. Această unire a dragostei eu o gândesc nu numai faţă de Tatăl, ci şi faţă de

toţi fraţii şi surorile noastre. Am puţină nădejde să mă întâlnesc cu voi în această viaţă, dar ea este puternică în ce priveşte viaţa ce va să fie, cea nestricăcioasă.

Trimit tot dragul meu şi binecuvântarea Vérocikăi şi întregii ei familii... La fel şi lui Kolia şi întregii lui familii. Îmbrăţişare preoţească şi frăţească, şi dragoste Părintelui Mihail. Iar vouă, la amândoi, dragostea mea adâncă, pomenirea voastră în fiecare zi. Caut lăuntric, prin rugăciune, a simţi cum vă aflaţi voi... Dar nu este de ajuns, am trebuinţă şi de scrisori. Nespuse mulţămiri pentru fotografii. Părintele Boris arată minunat în ele. Frumoasă bătrâneţe (încă nu adâncă). Iar *matuşka* arată cu adevărat ca mamă şi ca bunică, dar mereu grăbindu-se să rânduiască viaţa copiilor fără să se cruţe pe sine. Într'un trup mic – un duh puternic. Domnul să vă păzească. Mi-a fost plăcut să văd toţi copiii. Kolia, îndeosebi, arată bine în dulama albă. Vera s'a maturizat, dar, ca şi înainte, este frumoasă. Părintele Mihail priveşte lumea cu dragoste şi cu blândeţe. Pe ceilalţi nu i-am văzut niciodată faţă către faţă şi-mi este mai greu să judec despre ei. Da, trimiteţi-mi toate numele în ordinea succesivă, ca un „arbore genealogic", ca să fiu sigur că pomenirea lor o fac cât se poate de corect.

Ce să spun despre mine? Niciodată nu ştiu cum s'o fac aşa cum trebuie. Lucrez, lucrez mult; mă plimb puţin, nu aflu vreme pentru un asemenea lux, deşi locurile dimprejurul meu sânt prielnice pentru plimbări şi aerul satului nostru este minunat, nu este „poluat", sânt mulţi pomi frumoşi şi mari, vremea este caldă şi prielnică. Dar tot mereu sânt în pragul bolii şi nu pot spune ce va fi în vremea cea mai apropiată.

Cu dragoste, al vostru arhimandrit Sofronie.

Urări de la Pr. Irineu – fostul Volodia.

* * *

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dragi părinte Boris, *matuşka* Natasa, părinţi Mihail şi Nicolai, Vérocika, pace vouă tuturor de la Domnul cel Înviat.

CE BUCURIE! Cât de încântător, minunat. Un nou eveniment în viaţa voastră familială, care parcă încheie un întreg cerc.[1] În vârtutea acestei încheieri pot spune că în toţi anii corespondenţei noastre, după despărţirea noastră fizică, scrisoarea de astăzi mi-a adus cea mai multă bucurie. Ceea ce nu înseamnă că drumurile noastre vor fi de acum fără întristări, fără dureri. Nu, dar de acum nu va mai fi nesiguranţă privind alegerea slujirii aici pe Pământ.

Proslăvim pe Dumnezeu în inimile noastre.

Anul acesta şi la mine a venit o oarecare încheiere a trudelor mele. Cartea despre Siluan a apărut în greacă; în toamnă va ieşi în engleză şi în franceză. Multă muncă a fost depusă în traduceri. Şi iată, cuvântul părintelui nostru Siluan se răspândeşte mai departe pe căile lumii acesteia. Numele lui devine cunoscut şi iubit multora. Cuvântul său, neobişnuit de puternic, privind pacea întregii lumi află răsunet în inimile a mii de oameni. Dea Domnul ca această sămânţă bună să crească şi să aducă roadă însutit.

Din nou şi din nou – HRISTOS A ÎNVIAT...

ADEVĂRAT A ÎNVIAT!

Cu dragoste, al vostru Tati-Sofronie.

18 Ianuarie, 1975

Hristos în mijlocul nostru!

Dragă părinte şi frate Boris.

Mulţumesc pentru urările de Naşterea Domnului.

Scriu rar, dar vă pomenesc tot mereu, în fiecare zi.

---

[1] Pr. Sofronie primise vestea că fiul cel mai mic al părintelui Boris, Nicolae, a devenit diacon în aprilie 1973.

Cu anii, nu puțini, slăbesc. Am propus fraților să-și aleagă un nou igumen. Au ales unul, nu pe cel mai în vârstă, dar unul gata să poarte osteneala slujirii cu toată smerenia. El la început se pregătea să devină om de știință, dar apoi și-a schimbat intenția. Luându-și doctoratul în Londra când avea 28-29 de ani, înainte de ceremonia înmânării diplomelor a venit la noi. El și mai înainte venea la noi. Cunoștințele lui științifice de chimie ne sânt de puțin folos. L-am trimis la Academia Sf. Serghie.[1] Și-a încheiat cursul strălucit, în patru ani. A învățat trei limbi noi pentru el: greaca, rusa și franceza. De origine este din Australia, limba engleză i-a fost atât limba obișnuită cât și cea academică. Treptat eu îi predau treburile mele administrative și duhovnicești; cât despre mine, am gândul să mă îndepărtez de toate activitățile și să mă pregătesc de ieșire. Vorbesc despre aceasta fără tristețe. O jumătate de veac de rugăciuni până la sânge pentru pacea în întreaga lume mi-a înghițit toate puterile. Nu pot spune că mă încântă starea lumii. Propovăduirea iubirii a fost adusă din cealaltă lume și nu este primită de către oameni. Această Lumină nu-i vindecă, adică Lumina de Sus. Încăpățânarea sălbaticei lupte pentru dominație năruie totul pe Pământ. Tu poți să mă înțelegi. Mai tânăr fiind decât mine, deja ai ajuns la capătul puterilor, dacă am înțeles drept cuvintele *matușkăi*.

La anii mei, nu numai că încă slujesc Liturghia, dar și primesc nu puțini oameni, le trăiesc suferințele, problemele, le împărtășesc experiența unei vieți îndelungate, omenește vorbind. Simțământul adâncii răspunderi de fiecare dată, cu fiecare om, mai cu seamă cu copiii și cu cei tineri, cere totală încordare a atenției, a împreună-pătimirii, a răbdării etc. Toate acestea le știi nu mai puțin decât mine. Domnul să te păzească mulți ani, pentru familie și pentru cei cărora slujești.

Cu dragoste frățească, Sofronie.

[1] Institutul Theologic Sf. Serghie din Paris.

18 Ianuarie, 1975

Pace vouă şi întregii familii, dragă *matuşka* Nataşa.

Mulţumesc nespus pentru scrisoarea din data de întâi a acestei luni. De data aceasta urările de Naşterea Domnului şi de Anul Nou mi-au ajuns când nu eram prea sănătos. Ele mi-au adus o bucurie amestecată cu ceva întristare. Am în vedere sănătatea şubredă a părintelui Boris şi celelalte greutăţi din viaţa voastră. Dar şi bucurii. Mai întâi, dumneavoastră sânteţi încă în viaţă şi puteţi lucra atât de mult. Este de necrezut. Când v'am văzut, acum mulţi ani, deseori eraţi la pat cu boli de inimă. Apoi aceleaşi vi s'au înmulţit o dată cu schimbarea climatului, şi uneori datorită înmulţirii muncilor. Şi iată, dintr'o dată aud că încă duceţi şi purtaţi nu puţină greutate, chiar şi pentru cei sănătoşi. Fie binecuvântat Numele Domnului.

Nu este de mirare că părintele, care şi-a cheltuit în trecut prea multă energie în tot felul de activităţi, de acum nu mai are putere de muncă la fel ca înainte. Dar în cursul acestor ani el şi-a făurit ajutoare care şi ele sânt o binecuvântare de Sus. Iar bucuria mea legată de ei, şi pentru ei, şi pentru voi este cu adevărat adâncă.

Cât despre mine, simt că am îmbătrânit. Din 1896 au trecut mai mult de trei sferturi de veac; în chip firesc s'a apropiat sfârşitul. Mulţi ani nu au fost deloc uşori. Pe 24 septembrie, anul trecut, a avut loc la noi alegerea noului igumen. A fost ales pr. Kyrill, 38 de ani, de zece ani cu noi. Om cu vaste cunoştinţe, foarte modest, chiar smerit. Puterea, o înţelege ca slujire tuturor şi fiecăruia, ca grijă pentru cei mai slabi. Toţi sânt mulţumiţi de el. Scrisoarea dumneavoastră îmi dă putinţa să văd cumva viaţa voastră. A vă gândi ca fiind acum STRĂBUNICĂ... este de necrezut, dar realitate. În anume clipe nu-mi pot reţine un mic zâmbet. De fapt, nu numai pentru voi, dar şi pentru mine. De atâtea ori m'am aflat în pragul morţii, şi iată am supravieţuit şi lucrez până în ziua de astăzi.

Mă rog pentru voi în fiecare zi. Mă rog lui Dumnezeu să vă binecuvinteze pe toţi şi să vă păzească precum lumina ochilor. Şi

deci, iară şi iară, mulţumesc pentru scrisoare, şi primiţi dragostea mea neschimbată faţă de toţi: pentru dumneavoastră, pentru părintele, pentru ceilalţi părinţi, pentru Vérocika... Pe ceilalţi îi iubesc de la distanţă, fără să-i fi văzut vreodată. Dar este destul că ei sânt ai voştri.

Cu dragoste, al vostru Tati.

6 Februarie, 1976

Dragii mei, de trei ori îndrăgiţi, părinte, *matuşka*, părinţi, Vérocika şi ceilalţi copilaşi. Mă rog lui Dumnezeu să vă dăruiască tuturor adâncă pace şi dragoste, să vă binecuvinteze pe toţi în fiecare zi, în fiecare loc.

Cum se alcătuieşte viaţa noastră – nu o putem înţelege. Multe se petrec în chip neprevăzut, neatârnând de dorinţele sau de stăruinţele noastre; tot aşa, nu puţine sânt cazurile când nu ne putem înfăptui dorinţele şi căutările adânci. Iată, am primit de la voi urările de ziua Naşterii Domnului. (...) Am fost la Moscova deja a treia oară săptămâna trecută şi iarăşi nu am putut să ajung până la voi. Mi-este aşa de ciudă, invidiez pe cei care au putut să vă viziteze. Toate aceste trei călătorii au fost pentru mine daruri cu un traseu determinat: numai la Moscova, cu un grup turistic. (...) Dar mă voi gândi; poate că Dumnezeu mă va binecuvânta şi pe mine să ajung în vechiul vostru oraş şi să mă rog împreună cu voi în străvechile biserici ale Sfintei Rusii. Deşi în toamna aceasta voi împlini 80 de ani, dar încă mă mişc şi lucrez foarte mult. Lupta pentru existenţa mănăstirii noastre, scrierea unei noi cărţi, traducerea cărţii vechi în diferite limbi (deja a apărut în engleză, germană, greacă, franceză, sârbă – cartea întreagă; şi, în formă prescurtată, în italiană, română, spaniolă, şi cine ştie ce va mai fi în anii ce vin). Mult mă bucur când aud despre voi că sânteţi în viaţă şi, mai mult sau mai puţin, sănătoşi. În fiecare seară mă rog pentru voi, şi simt în inimă aceeaşi neschimbată dragoste pe care ne-a dat-o Dumnezeu dintru bun început. Ştiu că nimeni nu va lua de la noi nicicând această

dragoste, dar a vă vedea încă o dată față către față ar fi o mare fericire. Rugați-vă și voi toți să mi se dea aceasta înainte de a părăsi lumea.

Iată, fotografiile voastre îmi sânt interesante și dragi. Nu-mi vine să cred: Vérocika este deja bunică! *Matuşka* – străbunică! Băieții – amândoi tătici a doua oară.

În chip neașteptat, multe trude de-ale mele au început să se ivească în această țară: pictarea unor icoane mari. Una dintre ele – de 3 m. pe 2 m. și ceva, lățime. Case construite: acum deja a treia. Foarte mulți vizitatori. Chiar dacă aș avea puterile ca mai înainte, tot nu ar fi de ajuns pentru a acoperi toate cerințele. Nu mă pot plânge de sănătatea mea. Voi știți că prin minune am ieșit din boala mea cea mare, dar și după aceea au trecut nu puțini ani înainte de a putea mânca mai mult sau mai puțin normal; acum adesea mă doare spatele. La drept vorbind, aceasta se poate spune că nici nu este o boală, dar durerile sânt astfel, încât îmi limitează fiecare mișcare și mă împiedică, bineînțeles, a lucra și chiar a sluji. Teamă mi-e că anii mi-au slăbit nu numai auzul și vederea, dar și mintea. Cei care mă înconjoară cu dragoste, mă înconjoară nu numai văzut, dar și prin atenția și grija lor. Ei spun că încă nu mi-am pierdut coerența. Nu eu pot judeca în această privință.

Așadar mult vă mulțumesc pentru urările voastre, pentru dragoste, pentru toate.

Domnul să vă păzească.

Cu dragoste, Sofronie.

28 Aprilie, 1976

Adevărat a Înviat Domnul.

Dragilor, minunaților, de neuitat, voi toți...

(...) În această lume bucuriile și îngrijorările sânt jumi-juma. Iată deja 35 de ani de când mi-am început slujirea de duhovnic. Din acea vreme întreaga mea viață s'a dat peste cap. Întru începutul îndepărtării mele de lume eram preocupat aproape exclusiv

cu mine însumi. Socotesc că aceasta este cât se poate de firesc şi de drept. Precum şi în lume, înainte de a învăţa pe ceilalţi, oamenii ei înşişi se învaţă. Slujirea mea însă, precum o ştiţi prea bine, este de un fel aparte: ea cere strămutarea inimii mele în cel care se spovedeşte; poate şi invers: a primi pe cel care se spovedeşte în inima mea. Sânt nevoit să trăiesc tot felul de drame, de dureri, de îndoieli, de suferinţe; rareori unele bucurii. Observ că la început eram mai în stare să mă deschid repede întâlnirii cu fiecare dintre cei ce veneau; acum nu mai este aşa: la bătrâneţea mea, adesea simt o oarecare istovire „emoţională" a puterii inimii. Îmbogăţirea experienţei minţii cumpăneşte doar parţial această pierdere. Lucrarea dragostei este percepută de fiecare om ca o revărsare a unei puteri vitale; adeseori mi s'a dat să observ că sincera împreună-pătimire cu cel care suferă, care stă pe pragul ultimei deznădejdi, singură acea atenţie a inimii se dovedeşte a fi o putere mântuitoare. Îndelungata apăsare a deznădejdii se întrerupe pentru un oarecare răstimp, şi sufletul omului reînvie spre o nouă luptă pentru viaţă. În chip neaşteptat pentru mine, viaţa mea în Europa se alcătuieşte mai presus de toate planurile mele. Oriunde aş merge se adună oameni în jurul meu. Am venit cu câţiva monahi într'un sat îndepărtat, „uitat"; ne-am sălăşluit într'o casă demult părăsită, aproape necunoscuţi de nimeni în lume. După trei ani ne-au descoperit oamenii, iar de atunci şuvoiul lor nu conteneşte. Vin din toate ţările Europei, cu precădere, bineînţeles din cele mai apropiate; dar şi din depărtări vin nu puţini. Şi iată că eu sânt la capătul puterilor. Iar aceasta mai cu seamă prin faptul că, în cele mai multe cazuri, mă aflu în faţa unor probleme practic de nerezolvat. Oamenii au ajuns atât de complicaţi psihologic, încât fiecare persoană a devenit un încâlcit nod de contradicţii. Atmosfera de obşte a vieţii lumii a slăbit duhovniceşte şi nu ai unde să afli ajutor. Sporirea organizării sociale, oricât de ciudat ar părea, duce la faptul că un contact „personal" a devenit o raritate. Viaţa se depersonalizează.

Iar legătura bisericească a duhovnicului cu omul, cândva atât de roditoare, s'a împuţinat, în vârtutea înstrăinării oamenilor de Biserică. Pierderea credinţei în Înviere este tot una cu osândirea de sine la moarte. De aici şi simţământul, în oameni, al lipsei de sens a venirii în această lume. Oricare ar fi orientarea politico-socială, tragismul vieţii este de neînlăturat prin însăşi firea omului căzut.

Până şi dragostea între oameni este doar vremelnică, doar uneori se ajunge la armonie. Rare sânt cazurile unei îndelungate împreună-glăsuiri. Iar acum, în starea apăsătorului plictis al vieţii sociale când soţii nu trebuie să depindă unii de alţii din punct de vedere material, căsătoriile se destramă adesea prea curând. Cel mai mult suferă copiii din această pricină. Şi este partea cea mai neînsemnată din tot ce mi se dă să întâlnesc. Iar nepriceperea lor în felul de a face, în felul de a trăi este atât de mare, încât covârşitoarea majoritate a oamenilor trăieşte într'o stare de resemnată deznădejde. Voi ştiţi că din ORICE situaţie este o ieşire – Hristos, dar voia oamenilor este paralizată de patimile pământeşti, iar această ieşire universal mântuitoare se împleteşte totuşi neapărat cu o luptă împotriva sinelui, adică a propriilor patimi, şi în cele mai multe cazuri lupta este lepădată. „Nu va afla răsunet acel cuvânt ce hotarul patimii a depăşit" (poetul Baratînski la moartea lui Puşkin).

Pe lângă tot ce se petrece în viaţa particulară, de la începutul veacului al XX-lea lumea trăieşte perioada marilor şi micilor neîncetate războaie. Pretutindenea bântuie nesiguranţa zilei de mâine. Este cunoscut faptul că frigul puternic tot aşa paralizează viaţa cât şi marele pârjol al focului. Iar războaiele au căpătat această îndoită trăsătură: pe cât se poate, războiul se face cu focul; când începe să devină mai înfricoşător, războiul se face cu răceala – războiul rece. Dar este vorba despre una şi aceeaşi ură care, sporind, a răcit dragostea. Soarta mea a fost să mă rog pentru lume, pentru pacea întregii lumi. Ştiu că puternică este rugăciunea a opri înaintarea

acelor neruşinaţi, chiar dacă nu de tot. Dar dacă se va întrerupe rugăciunea dragostei, nici o cultură, nici o ştiinţă nu vor putea împiedica explozia.

Nu este firesc creştinului să cadă în aşa-zisul pesimism. Dar aceasta înseamnă totodată că nici optimismul nu-şi are locul. Continuă lupta duhului cu moartea. Iată ce alcătuieşte soarta vieţii noastre. Ştiţi din propria experienţă că zidirea fiecărui nucleu al vieţii se împleteşte cu multe, neîncetate nevoinţe. Şi dacă nu deznădăjduim, biruinţa rămâne de partea noastră. Voi aveţi această armă – „nebiruita armă a păcii". Dea vouă Domnul putere duhului pentru această vrednică nevoinţă, pentru acest privilegiu, acum rar. În toate împrejurările: mari şi mici, fie familiale, fie la scară mondială. Nu întotdeauna ne este cu putinţă a zări rezultatele aşteptate în limitele Pământului, dar rezultatele negreşit vor fi în dezvoltarea cosmică a existenţei lumii făcute. De aici avem şi energia neîmputinată pentru rugăciune; rugăciunea duhului, dacă trupul slăbeşte.

Sfatul meu frăţesc: nu căderi în deznădejde, chiar şi în împrejurări deznădăjduitoare. Durerea sufletului este de neocolit, dar din această durere se naşte rugăciunea. Suspinurile din adâncuri ating vecinicele înălţimi. Învierea este o realitate a vieţii. Lucrul cel mai de preţ în viaţa lumii este faptul că omul este persoană. Dacă atomul de hidrogen trăieşte vecinic, atunci această minune, persoana, această frumuseţe, oare va muri ea? De vor trăi cele mai neînsemnate, putea-vor trăi şi cele mai înalte.

HRISTOS A ÎNVIAT!

Acest adevăr l-au trăit din cercare milioane de oameni de-a lungul celor 20 de veacuri ce au trecut.

Pomenindu-vă pe toţi zilnic, mai cu seamă seara, la miezul nopţii, rar vă scriu. În ultimii ani am încetat a mai scrie scrisori. Aproape că am încetat şi a mai primi. Dar încă mai am nevoie de multă putere pentru a pune în mişcare cât de cât rânduiala vieţii în colţişorul nostru. Rugaţi-vă şi voi pentru mine. Da, ştiu că vă

rugați. Mai rugați-vă și pentru a da Domnul să ne întâlnim pe viu, față către față. Toate sânt cu putință la Dumnezeu.

Tuturor transmiteți dragostea mea cea mare, mai întâi de toate părintelui Boris. Tuturor.

Cu dragoste, Sofronie

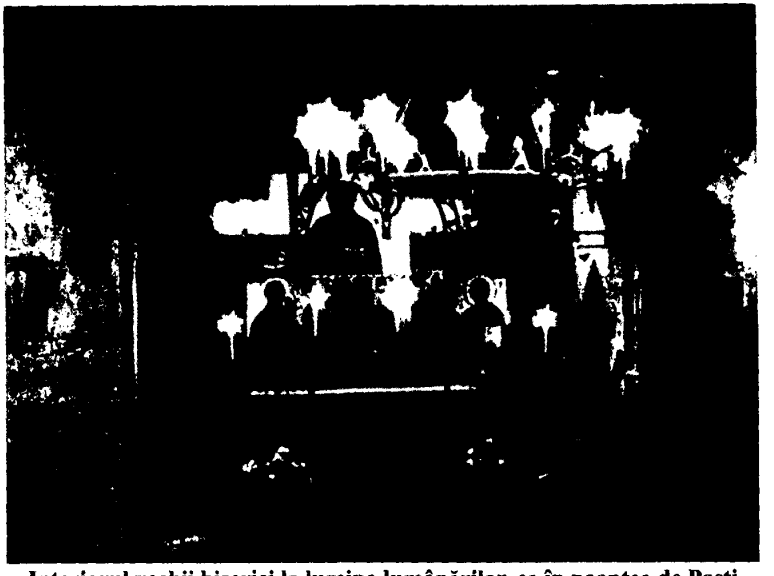

Interiorul vechii biserici la lumina lumânărilor, ca în noaptea de Paști

31 Martie, 1977

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dragii mei și neuitații, părinte, *matușka* Natașa, părinți Mihail și Nicolai, Vera și toți copiii și nepoții, și părinții lor – tuturor trimit urările mele de Paști.

Rugăciunea mea pentru voi – totdeauna și neschimbat în fiecare zi. O prețuiesc și pentru că acest chip al pomenirii unii pe alții, dat nouă de Sus, umple sufletul de nădejdea de a vă avea în pomenirea dragostei în toți veacii... Mă rog și ca Domnul să vă păzească pe

toţi ca „lumina ochilor", să vă prelungească zilele vieţii în pace şi în bucuria nădejdii unei mântuiri nepieritoare. Nu am reuşit să vă întâlnesc pe viu, „nas în nas", să vorbim pe săturate (de este cu putinţă aşa ceva, oricum), a ne ruga împreună – într'un cuvânt, ca pe vremuri. Posibilităţile mele s'au dovedit a fi limitate; mijloacele au fost neîndestulătoare atât din punct de vedere financiar, cât şi fizic. La anii mei nu pot călători de unul singur. Nu mă pot plânge de sănătate. Am 81 de ani! De necrezut, dar, conform actelor, o realitate. Vorbesc de acte, căci sufletul meu nicicum nu îşi simte vârsta. Doar trupul mă limitează. Curios, duhul omului nu cunoaşte mărginirea în timp, nu poate îmbătrâni, măcar că şi creşte. Cu cât creşte mai mult, cu atât mai mult începe a-şi stăpâni fiinţa.

Astăzi am primit numărul pe luna Februarie al JMP *(Jurnalul Patriarhiei Moscovei* – N. tr.*)*. Îndată am citit cu cea mai mare plăcere adânca şi mişcătoarea învăţătură la Duminica cea dintâi a Marelui Post. Rog pe autorul ei să scrie mai des. Noua mea carte[1], de acum nu despre Stareţ, ci, ca să zic aşa, „a mea", va apărea zilele acestea. Dar nu în limba rusă, ci în engleză. Traducerea a fost făcută de traducătoarea pe care aţi cunoscut-o în Franţa. (...)

După ultima mea călătorie în Rusia mult mă doare spatele. Un simţământ neplăcut, ciudat: sculându-mă din pat, trebuie să-mi „adun scheletul", să învăţ din nou să merg. Dar primesc totul cu mulţămită, căci ultimii douăzeci de ani sânt un „bonus gratuit" ce depăşeşte toate aşteptările mele. Ştiu că starea de sănătate a părintelui şi a *matuşkăi* nu este strălucită. Rugându-mă, nu uit. Dar mă bucur nespus că şi voi aţi rămas în viaţă până acum. Iară şi iară – LA MULŢI ANI!

Iară şi iară vă trimit dragostea mea şi cele mai calde doriri, născute dintr'o dragoste neştirbită ce nu cunoaşte întrerupere, nici peticire.

---

[1] *„His Life is Mine"*; în română: *„Rugăciunea – experienţa Vieţii Veşnice"*, tradusă de Diaconul Ioan Ică jr., ed. „Deisis", Sibiu 2001.

SĂRUTARE PASCALĂ!

Nădăjduiesc să slujesc Liturghia de noapte. Cu gândul vă trimit în duh aceeaşi urare mare şi sfântă.

HRISTOS A ÎNVIAT!

Sofronie-Tati. Cu dragoste.

12 Ianuarie, 1978

Hristos în mijlocul nostru, dragă părinte Boris.

Mulţumesc pentru urările de praznicul Naşterii lui Hristos.

Mulţumesc pentru neschimbata şi buna amintire. Au trecut 26 de ani de când aţi plecat întreaga familie în patrie. Cu noi nu s'a îndreptăţit zicala: „Ochii care nu se văd se uită". Şi slavă Domnului că este aşa. Ştiu că şi tu te rogi pentru mine, aşa cum şi eu totdeauna mă rog pentru voi toţi. Acum familia voastră s'a înmulţit nespus. Pruncimea se veseleşte, dar puterile voastre slăbesc. Da, dragostea în lumea aceasta „sleieşte" omul, dar însutit va creşte în lumea ce va să fie. Eu am încrederea că aşa va fi cu tine, şi cu *matuşka*, şi cu copiii tăi. Anul trecut ('77) s'a publicat mica mea carte în engleză. Prima ediţie s'a epuizat foarte repede, deşi nu era ieftină. În Martie deja va ieşi a doua ediţie cu copertă subţire. Ea va fi o ediţie ieftină, pentru studenţi şi alţii asemenea lor, care nu-şi pot permite să dea mult pe cărţi. Deja unii au întrebat dacă pot scoate traduceri în limbile lor. Vezi, un succes neaşteptat. Eu continui să lucrez; lucrul meu cu fraţii nu s'a sfârşit. Ei se îngrijesc de mine cu dragoste. În această privinţă îmi merge foarte bine. În realitate, rareori sânt cu adevărat bolnav. Principalul neajuns este că scheletul meu se deşiră în timpul somnului. Reumatismul muscular, şi el îmi provoacă dureri. Uneori durerile se înteţesc într'atâta, încât sânt nevoit să rămân la pat ca paralizat. Dar sânt numai dureri. Nu este nici o boală organică. Ochii au slăbit, auzul a scăzut mult (este foarte neplăcut: trebuie să mi se vorbească tare, de aproape, şi să

rostească limpede cuvintele), mie îmi este neplăcut, iar celorlalți obositor. Mă bucur de tinerii părinți – Mihail și Nicolai. O, cum mi-aș dori să vă văd pe toți anul acesta. A amâna mai mult, s'ar părea că de acum nu mai este cazul. Tuturor copiilor tăi le trimit dragostea mea, binecuvântarea mea, amintirea celor pe care i-am văzut personal (nu nepoții); iată aceste cinci persoane aș dori cel mai mult să le revăd. Iar apoi, firește, și noua generație.

Cu dragoste, ca întotdeauna, și pentru totdeauna.

Sofronie.

12 Ianuarie, 1978

Dragă *matușka* Natașa.

Reverse Domnul din belșug binecuvântarea Sa asupra dumneavoastră.

Pentru aceasta mă rog în fiecare zi. Nu trece o zi fără să caut în direcția voastră. Au trecut aproape 26 de ani de când ne-am rugat împreună înaintea plecării voastre în Rusia. Din uriașul volum al corespondenței noastre, pe care parțial am revăzut-o astăzi după ce v'am citit scrisoarea, atenția cea mai mare s'a oprit asupra cuvântului de rămas bun pe care l-am rostit în biserica din Casa Rusă de ziua plecării voastre – 20 Mai 1952. Vă trimit ciorna acelui cuvânt ca amintire. Citiți-o. Nu fără bucurie văd că dragostea noastră și rugăciunea, în esență au rămas aceleași. Văd în aceasta binecuvântarea lui Dumnezeu.

Am auzit că B.T. și K.F. v'au vizitat acum câțiva ani. Și eu am dorit întotdeauna să le urmez exemplul, dar până astăzi nu am reușit. Am fost la Moscova, dar cu un grup turistic, fără putința de a merge mai departe, adică la voi. Nu am putut nici să vă invit la Moscova, pentru că nu s'ar fi găsit loc pentru întâlnirea noastră. Dar, în ciuda bătrâneții (merg pe al 82-lea an), încă nu am deznădăjduit de a vă revedea pe toți, și mai întâi de toate pe părintele Boris. Rugați-vă și dumneavoastră să reușim să ne revedem în acest

an, la sfârşitul zilelor noastre. N'aţi vrea să-mi trimiteţi numărul vostru de telefon, să pot vorbi cu voi măcar la telefon? Am fost la Moscova, la sora mea Maria. Tare rău mi-a părut că nu a fost cu putinţă să mă mişc nicăieri, în afara punctelor incluse în programul unor astfel de grupuri turistice.

Primiţi cele mai calde urări pentru Anul Nou.

Să vă păzească Domnul ca lumina ochilor.

Cu dragoste, arhimandrit Sofronie.

27 Martie, 1979

Iubiţi, neuitaţi, părinte şi *matuşka.*

Pace vouă şi întregi casei voastre.

Ce minunăţie! V'am văzut pe toţi deodată, lucru la care am visat mulţi ani. Nespus vă mulţumesc pentru efortul depus pe o astfel de vreme de iarnă. După o îndelungată despărţire, o scurtă întâlnire întotdeauna se reduce în chip firesc la a „înghiţi" din priviri; să afli ceva despre sănătate şi, poate, despre viaţă. Dar grămada de întrebări ce s'au adunat de-a lungul anilor intens trăiţi, fără să vrei se uită. Într'un oarecare sens este trist. Dar totuşi eu nu vreau să primesc o astfel de întristare. Slavă Domnului că ne-a fost dat să ne vedem. Eu mă temeam cu adevărat că nu ne va fi dată o astfel de revedere în această viaţă. Şi iată, Domnul a binevoit. Părintele Boris a devenit un vârstnic, aş zice, chiar impozant. *Matuşka,* în schimb, şi-a păstrat aspectul „condensat" de mai înainte. În duhul energiei de mai înainte, în ciuda muncii grele, a multelor griji prin care a trecut de-a lungul anilor, părintele mi-a lăsat impresia că Dumnezeu i-a binecuvântat slujirea, slujirea mângâierii sufletelor suferinde. În scrisorile voastre de mult s'au ivit cuvinte legate de problemele voastre de sănătate a amândurora, iar eu şi cei care sântem aici neîncetat avem numele voastre printre cei bolnavi. Ce bucurie am avut a vă vedea cât de cât într'o stare mai bună decât mi-aş fi putut închipui.

Minunaţi copiii voştri: părintele Mihail – blând, atent faţă de oameni şi adânc îngândurat; Părintele Nicolai – ceva mai hotărât, bun la inimă în faţa omeniei celorlalţi şi gata să le vină în ajutor. Iar Vera este sigură de sine şi are conştiinţa de a fi împlinit ceva în viaţă.

Viaţa mea aici, în lăuntrul meu se împuţinează la vârsta mea, dar în jurul meu creşte o nouă viaţă într'un ritm rapid. Este multă, cumplit de multă muncă; încă aş mai avea nevoie de câţiva ani ca să termin cumva câte ceva. Jumătate din post deja a trecut. Curând vor străluci PAŞTILE DOMNULUI. Având în vedere că poşta lucrează cumplit de încet, deja de acum vă trimit urările mele de Paşti, cele mai calde doriri tuturor, şi un de-biruinţă-purtător HRISTOS A ÎNVIAT!

Fie nedepărtată de voi binecuvântarea lui Dumnezeu; de va fi cu putinţă, şi neîncetat crescândă. Viaţa nicăieri, niciodată, nu este uşoară pentru creştin, dar binele semănat în suferinţe, mai târziu, după ieşirea de aici, se înmulţeşte însutit, şi chiar nesfârşit mai mult; în aceasta stă nădejdea ce ne întăreşte şi ne însuflă.

Cu multă dragoste, întotdeauna
al vostru, arhimandrit Sofronie.

12 Ianuarie, 1980

Dragă *matuşka* Nataşa.

Binecuvântare şi pace de la Domnul fie vouă şi întregi casei voastre în anul ce vine.

De-abia acum am primit scrisoarea dumneavoastră din 30 Decembrie. Mă grăbesc să răspund. Au trecut deja câteva zile, şi nu ştiu dacă îi este cumva mai bine părintelui Boris. Nădăjdui-voi că da, mai bine. Tot ce se întâmplă cu el, cu dumneavoastră şi cu mine este firesc. Dar chiar dacă sănătatea părintelui nu se va mai reface deplin ca înainte, doar prezenţa lui va fi preţioasă pentru întreaga familie, de acum nu puţină la număr cu nepoţii, chiar şi

strănepoții. Când v'am deschis scrisoarea m'am uitat mai întâi la cele două fotografii alăturate, cât se poate de mișcătoare, și m'am bucurat. Dar cuprinsul ei mai departe m'a întristat. Nu-mi sânt cunoscute locurile unde viețuiți și nu pot să-mi fac o idee precisă despre toate. Puținele fotografii dau doar câteva amănunte. Dar înlăuntrul meu am simțit cât de complicată și grea vă este viața personală. Cât de multă dragoste ați dat spre a zidi noua viață, lucru care în nici un caz nu va pieri. Ați făcut nenumărate jertfe, și nu o dată v'ați sleit toate puterile, aproape până la capăt. Acum vă simțiți total istovită, și, cu toate acestea, păreți să vă mâhniți la gândul că toate lucrările dumneavoastră au fost și rămân cele mai neînsemnate, cele mai neinteresante în sine, neaducând nici un rod lăuntric, neîmbogățind duhul. Eu nu gândesc așa. Eu cred că Domnul nu caută către cele din afară, ci la rezultatele jertfelor aduse. Vine clipa când, asemenea unui șuvoi învolburat, vi se va revărsa asupră însutit dragostea ce s'a înmulțit datorită dumneavoastră, și deja nimeni și nimic n'o să v'o mai poată lua în veci. Anume așa judecă Dumnezeu: „Cel care este mai mare între voi să fie tuturora rob", precum El Însuși a venit spre a sluji și a-Și da viața spre izbăvirea celor mulți.

O, cât de rău mi-a părut că geografia ne-a despărțit (bineînțeles, nu duhul). Avem atâtea lucruri comune în sfera nădejdii noastre, încât mare ar fi bucuria de a le putea împărtăși adesea pe cele mai dragi inimii noastre, dar și minții. Nici cu tinerii nu mi-aș pierde legătura, în ciuda vârstei mele înaintate. Din 6 Noiembrie anul trecut iarăși a început să mă doară spatele, ba chiar, în general, doare tot trupul. Până astăzi n'am mai slujit Liturghia, dar acum îmi este mult mai bine, și dau nu puțină vreme și puteri lucrului acasă, în coliba mea unde locuiesc de unul singur. Acum scriu o carte lungă[1] despre ceea ce mi-a dat soarta să trăiesc. Ideea mi-a venit în urma

1 În română, Arhimandritul Sofronie, *„Vom vedea pe Dumnezeu precum este"*, ed. Sophia, București, 2005.

faptului că ultima mea carte, în engleză, a avut ecouri bune; mulţi s'au trezit din amorţeala duhovnicească şi s'au însuflat spre a întâmpina noi nevoinţe. Mulţi au aflat pacea sufletească, atunci când mai nainte se pierduseră în împrejurările nebuniei contemporane. Aşadar, m'am gândit să împărtăşesc cu oamenii îndelunga mea experienţă.

Asemenea dumneavoastră, şi eu mi-am dăruit viaţa slujind aproapelui. Cu aceeaşi nădejde despre care vă şi scriu: dragostea de pe urmă neapărat va sta de faţă împreună cu noi în ziua de apoi. Va sta de faţă, bogat înmulţită, ca un seceriş mănos. Dar în vremea de acum împărăţeşte simţământul golirii, al deşertării.

Reîntâlnirea noastră anul trecut a fost întocmai aşa cum se desfăşoară reîntâlnirea celor apropiaţi, iubiţi, după o îndelungă despărţire. Convorbirile erau despre cele exterioare, dar cu bucuria de a vedea pe cei iubiţi. Am fost adânc impresionat de părintele Boris. Nu dintru început m'am putut orienta care este Mihail şi care Nicolai. Pe dumneavoastră v'am găsit mult mai bine decât îmi închipuiam, căci atât de des suferiseţi de inimă. Şi cine v'a întărit inima de-a lungul atâtor ani? O, sânteţi cu mult mai bogată decât vi se pare. Aş dori ca, împreună cu părintele şi cu Nicolai, să puteţi fi găzduiţi de Tania[1]. Fratele dumneavoastră[2] este în casa de bătrâni, dar cândva, când l-am văzut arăta vioi şi încă în puteri. Acum merg pe al 84-lea an, dar pot încă să vorbesc cu oamenii. Poate că şi dumneavoastră, când tânăra generaţie va mai creşte puţin, veţi putea să vă părăsiţi îndeletnicirile casnice şi să daţi libertate duhului. Bătrâneţea nu este bucurie – din punct de vedere fizic, dar duhovniceşte ea poate fi un răstimp minunat. Iată ce vă doresc, şi dumneavoastră, şi părintelui. Amândoi o meritaţi, ba chiar mult mai mult.

---

[1] Sora mai tânără a părintelui Boris, Tatiana Iurievna Kepinovna, care până astăzi (1997 – n. tr.) trăieşte în Franţa.

[2] Fratele mai în vârstă al *matuşkăi*, Iuri Dimitrievici Abaşev, şi-a trăit ultimii ani în Casa Rusă şi a murit în 1981. Este înmormântat în cimitirul din Sainte-Geneviève.

Deci deocamdată vă las, în aşteptarea noutăţilor privind mersul bolii părintelui. Transmiteţi tuturor binecuvântarea mea, şi bătrâna dar neştirbita mea dragoste, care nu mă lasă să vă uit nici măcar o singură zi.

Să vă păzească Dumnezeu ca lumina ochiului, înmulţindu-vă puterile, binecuvântând toate trudele voastre.

Cu dragoste, ca întotdeauna şi pentru totdeauna,
al vostru Tati-Sofronie.

4 Mai, 1980

HRISTOS A ÎNVIAT!

Matuşka Natalia, cât se poate de dragă, de asemenea şi dragul părinte Nicolai, pace vouă.

Ce bucurie uriaşă mi-a făcut scrisoarea voastră din Paris[1], de pe 27.04. Primul gând care mi-a venit: Aş putea oare merge la Paris, ca să mă revăd cu voi şi să vorbim în condiţii prielnice? Am întors pe toate părţile această întrebare în capul meu, dar la urma urmei văd că, la anii mei, nu numai că nu este simplu, dar chiar foarte greu de înfăptuit. Mai întâi de toate, întreaga iarnă am fost mai mult sau mai puţin bolnav; multă vreme am fost la pat; uneori boala mă lasă, şi pot chiar să lucrez; dar nu pentru multă vreme. În ce constă greutatea mea: de unul singur nu mai pot călători, căci bolile mă pot apuca oriunde şi oricând; este aproape cu neputinţă a o prevedea: destul este o mişcare stângace sau oboseală, şi durerile de şale (această durere la noi a devenit modă, până şi tinerii suferă de ea) uneori chiar mă paralizează.

Nu ştiu în ce condiţii vă aflaţi. Aţi putea oare veni aici, câtă vreme treburile casnice vă îngăduie, sau pot suferi amânare? Oriunde

[1] Scrisoare trimisă de la Paris, unde *matuşka* şi fiul ei mai tânăr au venit pentru prima oară după plecarea lor în Rusia. După legile de atunci, vizita lor în Anglia era cu neputinţă.

aţi sosi în această ţară, vreau să spun, fie cu vaporul, fie cu avionul, noi v'am putea lua de acolo, şi tot restul călătoriei v'am rândui-o confortabil; iar aici aţi putea fi cu noi ca în propria voastră familie. Şi părintele Nicolai ar putea să slujească cu noi, sau singur, în unul din paraclisele noastre. Mănăstirea noastră a crescut de când am venit aici.

Mă întristează faptul că de-a lungul tuturor anilor ce au trecut de la plecarea voastră nu ne-a fost cu putinţă să ne vedem şi să vorbim pe îndelete. Când veneam la Moscova nu aveam dreptul să călătoresc nicăieri altundeva. Aceste călătorii turistice sânt destul de ieftine şi de convenabile, dacă te limitezi doar la Moscova şi Leningrad. (...) Mă bucur totuşi pentru părintele Boris, şi, o dată cu el, pentru voi toţi.

Toţi îmi sânteţi atât de dragi, atât de apropiaţi. Viaţa în Casa Rusă ne-a legat. Eu neîncetat vă pomenesc în rugăciunile mele, cu multă dragoste. Am mulţămit lui Dumnezeu căci anul trecut am avut totuşi fericirea de a vă vedea pe toţi împreună. (...) Transmiteţi dragostea mea Taniei şi fratelui dumneavoastră din Casa Rusă. Şi dumneavoastră, iarăşi şi iarăşi, cu toată dragostea vă trimit cele mai alese urări. Domnul să vă păzească pe toţi în puteri, pentru truda cea întru Numele Lui, spre bucuria întregii familii care s'a înmulţit. Gândiţi-vă numai: sânteţi străbunică!

Când ajungeţi înapoi acasă, sărutaţi pe toţi cei care nu au fost cu voi în Franţa, mai cu seamă pe părintele Boris, pe părintele Mihail şi pe Vérocika; pe ceilalţi nu-i cunosc, dar nici ei nu mă cunosc.

Am devenit un moşneag: în Septembrie – 84 de ani! Niciodată n'am crezut că voi ajunge la o asemenea bătrâneţe.

Cu dragoste, ca întotdeauna şi pentru totdeauna,
arhimandrit Sofronie.

5 Aprilie, 1985

Părinte, preţiosul meu frate şi prieten întru Dumnezeu,

HRISTOS A ÎNVIAT!

Iar acest Înviat, totdeauna a fost în mijlocul nostru, şi nu se va schimba în veci. Căci neschimbate sânt făgăduinţele Lui: „Eu sânt cu voi în toate zilele" (Mt. 28: 20). Experienţa ne-a arătat că în această lume nimic nu rămâne neschimbat: totul curge, se clatină, se năruie. S'au schimbat şi condiţiile noastre în răstimpul despărţirii. Dar nici condiţiile psihologice, nici cele fiziologice nu ating acel adânc în care Domnul a binevoit a ne întâlni. Drept care toţi rămâneţi ca şi mai nainte: dragi, neuitaţi etc. Avem o cale spre amintirea neştirbită: rugăciunea. Şi nu sânt pe Pământ puteri în stare a o zădărnici.

Întotdeauna mă bucur când primesc scrisorile voastre. Este semnul că încă sânteţi în viaţă. Sânteţi tot mereu pe lista mea cu bolnavii (tu şi *matuşka*). Ca şi mine: tot mereu bolnav, dar trăiesc şi muncesc, şi nu fără roade. În jurul meu viaţa a sporit. S'au adunat oameni minunaţi, cu cele mai felurite obârşii. Oameni care au crescut în diferite ţări, oameni învăţaţi să vorbească diferite limbi materne. Şi iată acum toţi am devenit o singură familie: înruditu-ne-a Domnul.

Am ajuns la o vârstă cât se poate de onorabilă: m'am născut în veacul trecut – 1896; necontenit istovit de lucru, şi încă şi mai mult de grijile familiei mele. Şi nu înţeleg, cum este cu putinţă de a fi supravieţuit? În 1951 tu m'ai ridicat din pat pe braţele tale, şi de atunci am început să merg, supravieţuind în chip de neînţeles cumplitei mele boli. (...)

Dumnezeu ne-a dat nu puţină experienţă a vieţii şi, firesţe, a împărtăşi între noi cele trăite ar fi tare îmbucurător. Dar nimic esenţial nu va pieri de la noi niciodată, iar nădejdea noastră în Înviere mântuieşte totul din stricăciune.

Aşadar voi toţi, dragii mei, totdeauna, în fiecare zi sânteţi în rugăciunile mele, şi sânt încredinţat că şi eu în rugăciunile voastre.

Cu dragoste – ca totdeauna şi pentru totdeauna, Sofronie.

5 Aprilie, 1985

HRISTOS A ÎNVIAT!

Matuşka Natalia, neuitata, preţioasa mea soră şi prietenă întru Domnul.

Acum, primind urările voastre de Paşti, mă aşez cu bucuroasă recunoştinţă să vă răspund. De fiecare dată îmi este mângâietor că voi toţi sânteţi în viaţă. De fiecare dată reapar înaintea mea amintirile vremii pe care Domnul ne-a dăruit-o, sfârşitul anilor '40 şi începutul anilor '50. A fost o vreme binecuvântată. Sânt încredinţat că, fiind un dar al lui Dumnezeu, acea vreme va trece în vecinicie, ca una ce a purces din dumnezeiasca viaţă a Dumnezeului nostru. Multe, foarte multe s'au schimbat de-a lungul anilor vieţii noastre ce au trecut. Am în vedere împrejurările exterioare. Însă darurile lui Dumnezeu sânt fără întoarcere, nemuritoare. Ele nu ne-au fost date pentru ca apoi să ne părăsească. Scriu părintelui Boris că rugăciunea mea pentru voi toţi îşi păstrează deplina putere, măcar că eu mult am îmbătrânit. Ea, rugăciunea, a crescut în inima mea din primele zile ale întâlnirii noastre. Eu eram sărac şi mişel în toate şi peste tot, dar nu îmi vedeam nici sărăcia, nici vreo oarecare lipsă. Fără griji eu mă dădeam scrierii cărţii despre Stareţ, şi cu bucurie slujeam în micul paraclis al Casei Ruse; iar Dumnezeu era şi începutul şi cuprinsul de căpetenie în acele zile ale noastre. (...)

Am reuşit să construim o mică (după socoteala multora) bisericuţă. Încă nu am terminat pictura ei. Dar cel mai mult s'a făcut deja. Grija şi rugăciunea mea este ca Domnul să-mi dea încă ceva vreme, şi puteri, şi înţelegere, spre a duce la bun sfârşit LUCRUL meu. Şi aşa să mă îndrept către Domnul cel iubit. (...)

Domnul să vă păzească pe toţi. Cel întru Hristos dăruit, fratele vostru

Sofronie

21 Martie, 1991

Vecinic preţioşii mei întru Hristos, părinte Boris şi *matuşka* Nataşa.

Mulţumesc pentru scrisorile mele.[1] Am făcut cópii (xerox) după ele, şi multe dintre ele am putut deja să le citesc. Am ajuns la o vârstă de necrezut: 94 de ani şi jumătate. Eu de-abia aud, şi pe trei sferturi am orbit; memoria slăbeşte încontinuu; picioarele refuză să mă slujească... întregul meu trup a devenit leneş, şi aşa mai departe. Şi totuşi sânt nevoit încă să slujesc multor membri ai mănăstirii noastre şi celor care vin la noi. Îmi amintesc cu recunoştinţă cum părintele Boris, acum 40 de ani m'a luat pe braţe din pat, m'a pus pe podea şi m'a învăţat să merg. Aceasta s'a petrecut atât de demult, dar dragostea nu piere.

O, cu ce preţ mi s'a dat mănăstirea noastră. Ea creşte. Avem un igumen deosebit de iubit, fraţi buni, surori minunate. În clipa de faţă sântem 11 naţionalităţi. Vin la noi de pe toate continentele; cu precădere, bineînţeles, din Europa. Cartea mea despre Cuviosul Siluan este tradusă în multe limbi, şi traducerile continuă încă. Sunt două traduceri, adică ale celor două cărţi ale mele, în limba arabă; în parte una în japoneză (la Tokio, într'o parohie, sânt doi bărbaţi, unul cu numele SILUAN, celălalt SOFRONIE). Este şi o traducere în coreeană.

Deja de mai mult de 66 de ani tot cer în rugăciune să fiu înştiinţat de ziua morţii mele. Până acum nu am primit nici un răspuns. Dar totuşi, în conştiinţa mea, mă pregătesc spre a pleca de aici.

Domnul să vă păzească, dragii mei,[2] şi să vă dea vecinică mântuire.

Deja de acum vă trimit urările mele de Paşti –

HRISTOS A ÎNVIAT!

Cu dragoste dăruit vouă, Sofronie-Tati.

---

[1] La începutul anului 1991 a venit la Iaroslav unul din ucenicii Părintelui Sofronie – Ierom. Simeon, care i-a adus înapoi corespondenţa lor.

[2] Din 1987 până în 1990 fiul mai mic al părintelui Boris, Protoiereul Nikolai, a fost parohul bisericii Ruse din Beirut (Liban), unde în acea vreme se desfăşura războiul civil.

Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, 6 Februarie 1992[1]

Adânc cinstite şi iubite părinte Boris, dragă *matuşka* Natalia.

Acum câteva zile Stareţul a primit buna scrisoare de la *matuşka*, dar iată de-abia aseară a sosit şi cea a părintelui Boris cu urările de praznice. Deoarece acum toate i se dau cu greu – vede foarte prost, prost aude şi este neîncetat împovărat de neputinţe şi de felurite boli – m'a rugat pe mine să răspund caldelor voastre cuvinte.

Stareţul este adânc mişcat de dragostea voastră, care iată, de mulţi ani rămâne credincioasă şi nu se împuţinează, în ciuda distanţei care vă desparte, dat fiind că, pentru cel care se roagă în duh, şi vremea, şi întinderea îşi pierd puterea de a o curma. (...)

În ce mă priveşte, am povestit Stareţului despre minunatul meu pelerinaj pe meleagurile binecuvântate, dar triste, ale Rusiei, pe care am iubit-o din tot sufletul. În chip deosebit s'a bucurat de faptul că am reuşit să vă întâlnesc şi să vorbim împreună. Şi eu voiesc să vă mulţumesc pentru acele minunate clipe petrecute în căsuţa voastră atât de dragă şi plină de rugăciune. Deoarece auzisem de voi, mai înainte, de la Stareţ, întâlnirea faţă către faţă a fost pentru mine o adevărată bucurie şi binecuvântare de la Dumnezeu; de atunci vă pomenesc cu un simţământ viu şi cu dragoste, pe voi, şi familia voastră.

Aici, slavă Domnului, totul este bine. În ciuda a multe şi multe greutăţi, mănăstirea creşte: acum sântem în număr de 27 şi 13 naţionalităţi... Iar Stareţul, în ciuda slăbiciunii şi a bolilor sale, ne însufleţeşte pe calea vecinicei mântuiri: o dată pe săptămână (câteodată de două ori) ne adună şi ne ţine un cuvânt duhovnicesc pe felurite teme. Aceasta, ne şi uneşte, ne şi întăreşte a purta cu **înţelepciune** nevoinţa monahală, atât de complicată în vremea noastră.

---

[1] Ultima scrisoare de la Părintele Sofronie. Adaosul a fost scris de el însuşi, dar tot restul scrisorii a fost scrisă la maşină de către ucenicul său de chilie, Ierom. Serafim.

Stareţul nelipsit vine la Liturghii (noi slujim de patru ori pe săptămână) şi se împărtăşeşte, dar, firește, îl mâhneşte faptul că, din pricina stării proaste a picioarelor şi a slăbiciunii generale nu mai poate sluji. El totdeauna vorbeşte despre voi cu multă dragoste, şi vă pomeneşte neîncetat, şi vă are în amintire ca pe nişte adevăraţi prieteni şi fraţi în duh.

Aşadar, petrecând în această sfântă şi nepieritoare legătură a dragostei şi a rugăciunii, vă sărutăm cu sfântă sărutare întru Domnul nostru Iisus Hristos.

Al dumneavoastră, nevrednic ieromonah Serafim.

Pururea vă am în inima mea, deşi nu mai scriu aproape deloc. Mă bucur că aţi văzut pe doi dintre monahii mei, pe P. Simeon şi P. Serafim.

Vă sărut cu multă dragoste, pe voi mai nainte de toate, iar apoi şi pe toţi numeroşii voştri urmaşi.

Mă rog lui Dumnezeu pentru darul dragostei către voi, ca aceasta să-şi păstreze vecinica însuşire, după firea ei.

Al vostru, ca întotdeauna şi pentru totdeauna, Tati Sofronie.

CUPRINS

Cuvânt înainte. 5

CUVÂNT către Tinerii Creştini Ruşi din Diasporă 9

CUVÂNT rostit după rugăciunea de rămas bun la plecarea în Rusia a părintelui Boris Stark şi a familiei lui 12

S C R I S O R I 15

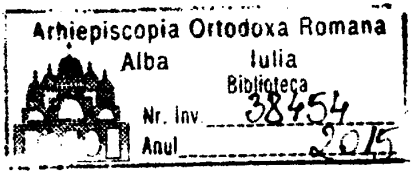

Culegere şi tehnoredactare computerizată:
Maxim Monahul